

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

Digitized by Google

KW GW A100738

N I E U W E
TAAL- EN DICHTKUNDIGE
VERSCHEIDENHEDEN.

N I E U W E
T A A L =
E N
D I C H T K U N D I G E
V E R S C H E I D E N H E D E N ,

D O O R

M R . W I L L E M B I L D E R D I J K .

DER DE DEEL.

Te ROTTERDAM,
by J. IMMERZEEL, JUNIOR.
1825.

* * *

Gelijc ik in 't vorige Boekdeeltjen de *BUIGING* der *NAAMWOORDEN* behandelde, heb ik naar mijne toezegging, in dit *DERDE* die der *WERKWOORDEN* by ons, tot ware gronden gebracht, en, vertrouw ik, in 't ware dogpunt gesteld. De overige kleine Stukjens strekken tot opheldering der verwarde begrippen omtrent eenige voorwerpen der *Grammaticale* beschouwing, waaromtrent men al mede gewoon is als de blinde, in het duister om te tasten.

Het uitloopen der uit een zetting van 't belangrijke voorwerp, hier het eerste in plaatsing, verhinderde my op nieuw eene proef uit een *Oud Nederlandsch HS.* hier (als ik anders had voorgenomen) nog by te voegen, of een stuk van meesterlijke vertaling uit een *Fransch Dichtwerk*, die reeds eenige honderd jaren oud is,

en de knoeiing der achttiende Eeuw, met hare Fransche overbrengingen zoo pronkziek, beschaamt. Ik hoop, zoo mijne sterk verminderende krachten het toelaten, en de veelheid van stof 't niet verhindert, dit gemis in een Vierde Deeltjen te vergoeden, waarmede ik my voorstel dit gantsche Werkjen van VERSCEIDENHEDEN over onze Taal- en Dichtkunde te kunnen sluiten. — Vindt iemand intuschen, in 't gene ik hier geve, mischien, dat of hier of daar nog wel eene of andere waarneming bygebracht had mogen worden, die ik in het schrijven voorby zag, ik antwoord met de woorden van Julius Pollux: Εἰ δὲ τί διελαθε μέ, εὖ ἴσθι ὅτι πολλὰ, καὶ ὦν πάνυ ἴσμεν, ἔστιν ὅτε ἐπὶ τὴν μνήμην οὐκ ἀπαντᾷ.

1825.

B.

IN.

I N H O U D

D E R

S T U - K K E N .

VAN DE VERANDERING DER WERK- WOORDEN DIE MEN CONJUGATIE NOEMT . . . . . Bladz.	I
Van 't WERKWOORD 't algemeen . .	3
En dit, <i>bepaald</i> of <i>onbepaald</i> , <i>wer-</i> <i>kend</i> of <i>lijdend</i>	4
en dit, <i>overgaande</i> of <i>niet over-</i> <i>gaande</i> , ...	5
van den <i>eersten</i> of <i>tweeden rang</i> ,	7
Onderhevig aan verschil van perso- nen, tijden, en wijzen	8
PARTICIPA of Deelwoorden	11

* 3

Grond

II INHOUD DER STUKKEN.

Grond der werkwoorden, 't <i>bestaan</i> . Bl.	11
Onderscheid der <i>tijden</i> , en hunne uitdrukking	11
Onderscheid der <i>deelwoorden</i>	23
Van de CONJUGATIE	27
<i>Eigenlijke</i> en <i>parafrastische</i>	27
De <i>Eigenlijke</i> slechts TWEE <i>tijden</i>	32
Vorming des <i>voortledenen</i> door Nagalm	32
Klankladder hierin	33
Andere uit het participium	43
Vorming van 't participium	43
<i>Anomalie</i> uit vermenging	54
<i>Gelijk- en ongelijkvloeiend</i> , wat?	58
Onregelmatigheid in de <i>auxiliai-</i> <i>ren</i>	59
Van de PERSONEN	61
In den <i>Imperativus</i> , ÉÉN, In de overige <i>tijden</i> , TWEE	63
Van de MODI bepaaldelijk	67
De	

INHOUD DER STUKKEN. m

De <i>Imperativus</i> heeft geen Voor- naamwoord . . . . . Bl.	69
<i>Impersonalia</i>	73
NABERICHT, ter korte Samentrekking van den Leer der Conjugatie by ons	75
AANTEEKENINGEN	86
OVER DEN ZOGENOEMDEN ABLATIVUS OF NOMINATIVUS ABSOLUTUS	
ABLATIVUS OF NOMINATIVUS ABSOLU- TUS, wat zij?	98
By ons niet altijd volstrekt <i>los</i> of <i>onverbonden</i>	99
Zijn <i>verband</i> met den volzin	101
Tweederlei befchouwing volgende	103
Te rugzigt op andere talen	104
't <i>Grieksch</i> geen Ablativus	105
Is een <i>Casus Obliquus</i>	106
In 't Latijn <i>sub ablativo latens</i>	108
Doch inderdaad 't <i>primitive</i> woord	108
De <i>Nominativus absolutus</i> by ons, wat en van waar?	111
De <i>Ablativus regiminis</i>	113
	De

17   **INHOUD DER STUKKEN.**

De praepositien waarvan? . . .	114
BESLUIT . . . . . Bl.	116
AANTEKENINGEN	117
OVER HET GEBRUIK VAN HET WOORD DE- ZELVE	121
OVER DE VREEMDE EN ZOOGENAAMDE BASTAARTWOORDEN IN ONZE TAAL	155
OUDE UITDRUKKING VAN DEN GENITIVUS	173
PROEVE van SPREEKWOORDEN en SPREEK- WIJZEN	181
KORTE OPMERKING over en ter gelegenheid van NOCH en NOG	199

VAN

114
116
117

191

155
173

181
199

N

VAN DE
VERANDERING
DER
WERKWOORDEN,
DIE MEN CONJUGATIE NOEMT.

VAN DE
VERANDERING
DER
WERKWOORDEN.
DIE MEN CONJUGATIE NOEMT.

VAN 'T WERKWOORD IN 'T ALGEMEEN.

De uitdrukking eener DAAD of WERKING (waaronder het *zijn* of *bestaan*, als wezendlijk beweging onderstellende, in alle de wijzigingen van dat *zijn*, begrepen wordt), in haren voorbygaanden, en dus veranderenden aart en eigenschap, door middel van één eenig woord; is het geen wy WERKWOORD noemen. En dit Werkwoord is derhalve aan Tijden en Wijzen onderhevig, en kan het zij op zich-zelfs en afgetrokken (absolutè), het zij in verband met den werker, of

ker, of met het gene waarop de werking uitvloeit, beschouwd worden.

Het *Werkwoord* is dus wezendlijk in aart van het *Naamwoord* onderscheiden, en men kan het wel afgetrokken of onbepaald in zich-zelf, maar ook (en natuurlijkst), in een bepaald verband en samenhang met het doende of lijdende wezen (*persoon* zeggen wy,) en daarmede te samen gevat, aanmerken; en van daar is het onderscheid tusschen den zoogenoemden *modus infinitivus* en *finitivus* ('t verbum *infinitum* en *finitum*, als men zegt); terwijl het even klaar is, dat gelijk er slechts één *modus infinitivus* is, het verbum *finitum* daartegen meer dan eenen *modus* of wijziging in zijne uitdrukking ondergaan kan.

Men mag opmerken dat onze hoogstnadrukkelijke Taal, wier aart altijd duidelijkheid van begrippen eischt, deze tweederlei woorden van *naamwoord* en *werkwoord* allerkenbaarst onderscheidt. Hetgeen geene andere in dier voege doet. Het Grieksche woord *ῥῆμα* en 't Latijnsche *verbum* zijn ook ruimer van beteekenis en bevatten die beide, ja alle woord.

Het Onbepaalde werkwoord is inderdaad eene bloote benoeming zonder eenig opzicht tot eene persoon uitgedrukt, en komt dus met het naamwoord overéén als zoodanig, zoo wanneer het
niet

niet eenigermate den tijd uitdrukt (gelijk in *habere*, by voorbeeld, in *habuisse*; in *esse*; in *fuisse* en *fore*); en het wordt dus in de rede, even als de participien, gelijk een naamwoord aangemerkt. En men eigent het als Naamwoord dan ook een Lidwoord toe, en neemt het als van geenerlei, dat is in 't Onzijdig geslacht. Men moet echter daarby het fijne maar wezendlijke onderscheid niet vergeten, dat, terwijl een naamwoord datgene uitdrukt, wat is of ondersteeld wordt te *zijn*, en dus als eene bestaande en in zijne termen omsloten zaak, het onbepaalde werkwoord dit *zijn* niet anders dan als in de vloeiing van worden en vergaan, toe- en afnemen, aan doet merken. *Mijn DOEN is geens menschen DOEN*; zegge God; het is met andere woorden: *mijn doen is AANHOUDENDE daad*, en *mijn daad* een AANHOUDEND *doen*. Geene daarheen geworpen *daad*, maar blijvende; geene *doe-ing* die begin en einde heeft. Maar eeuwig, onveranderd, en onveranderlijk DOEN, heden als voormaals, en namaals als heden, zich-zelf steeds gelijk.

Men onderscheidt de Werkwoorden naar de werking in opzicht tot den Werker, als met, in, of door wien zy bestaat, of in opzicht tot het lijdende voorwerp, waarop zy overgaat, in *wer-*

kende en lijdende (activa en passiva). En, gelijk er werkingen zijn die in den werker bestaan zonder op iets lijdends over te gaan, zoo ontstaat hier een derde foort uit; van waar dan de benamingen der verba verba activa, verdeeld in *transitiva*, en *intransitiva* of *neutra*; dat is, overgaande, en niet overgaande of derde foort. En de geheele verdeling is dus in drieën, *activa*, *passiva*, en *neutra*. Dadelijke die overgaande, en die niet overgaande zijn, en lijdende.

Deze onderscheiding tusschen verba *neutra* en *activa* is by ons niet zoo ijdel als in het Latijn, waar zy, indien eenigzins op de woordschikking, echter op het verbum-zelf geen invloed heeft; hetgeen by ons geheel anders is, als wy hierna zien zullen. En wy mogen daarboven in onze taal waarnemen dat zy nog eene onderscheiding heeft, aan Latijnen en Grieken onbekend. Die naamlijk van werkwoorden, welke in eenig opzicht overgaande, en in een ander opzicht niet overgaande zijn, en daarnaar zelfs in vorm verschillen. Zoo is *drinken* transitief ten aanzien van 't vocht dat gedronken wordt, maar ten aanzien van wat zelf drinkt, verbum neutrum. En van daar verandert het in de vokaal, als het op zoo iets wordt toegepast. Men *drinkt* het vee niet, maar *drenkt* het; Rebekka *drenkte* Eliëzer, en *hy* *dronk*.

dronk. Wy zullen dit hierna duidelijker ontwikkelen.

Het onderscheid tusfchen de verba *neutra* en *transitiva* is dus, als wy zeiden, in onze taal iets zeer wezendlijks. Ik voeg er by, dat alle verba *transitiva* aan te merken zijn als oorspronkelijk uit *neutra* voortgekomen; en uit dit zeer wezendlijk verschil spruit het verschil der tweederlei Conjugatien die men by ons pleegt te stellen en (inderdaad met eette omgekeerde toepassing, als by het ἀγγραμματώρατον Γραμματικῶν γένος juist niet vreemd is,) *gelijk- en ongelijkvloeiend* heeft genoemd; en waarvan de innige kennis allerbelangrijkst is, offchoon door den nevel dien zoo vele Latinistische Betweters ook in dit punt over de Taal verspreid hebben, jammerlijk miskend niet alleen, maar verduisterd, en in vele opzichten verwoest.

Gelijk de verba *neutra*, *activa* voortbrengen, zoo brengen zy ook Naamwoorden voort, en, door die naamwoorden, wederom Werkwoorden, welke dus werkwoorden van den tweeden rang of (wil men 't?) *verba nominalia* genoemd mogen worden, en waartoe dan de zoogenoemde *inchoativen*, en de tweederlei *frequentativen*, namelijk van *during* en van *herhaling*, (waar-

van mijne Verhandeling over de Geslachten bladz. 81 en 82, en 267, enz. in het breede nagelezen mag worden) te brengen zijn.

Uit het denkbeeld bereids van het werkwoord, als zoodanig, gegeven, blijkt, dat zy, niet onbepaald gebruikt wordende, aan toevalligheden van perfoon en tijd, en meer dan ééne andersoortige wijziging onderhevig zijn.

De PERSONEN zijn drie, en worden ten aanzien van haren invloed op de werkwoorden waarmee ze in verband staan, in 't Enkel- en Meervoudig onderscheiden, doch by ons zonder aanmerking van hare Geslachten.

De TIJDEN zijn in onze onderscheiding desgelijks drie: Het *Tegenwoordige* (enger of ruimer genomen); het *Voorledene*; en het *Toekomende*; in welke twee laatste mede onderscheidingen gemaakt worden, die men by ons ook verschillend uitdrukt.

De bepalende WIJZEN, of MODI als de Latijnsehe Spraakkunst het noemt, by de Grieken *Eideia* (*vormen*, namelijk der gedachten), zijn uitvloeifels van den wil of het oogmerk des sprekers, waarvan de meening der rede afhangt; gelijk ook de Grieksche Gaza en Apollonius aarmerken, en Prisciaan desgelijks. De laatste zegt
daar-

daarvan met zoo vele woorden: *Modi (verborum) sunt diversae inclinationes animi; quas varia consequitur declinatio verbi (*).*

Deze wijzigingen nu zijn verschillend. Zy meenen eenvoudig of eene werkelijkheid, of eene mogelijkheid der daad; en in 't eerste geval zijn zy of stellig of niet stellig. — Het stellige verdeelt men in *aanvoerende*, in *bevelende*, in *wenschende*: het niet stellige is *vragende*. De aanvoerende is de natuurlijke te kennengeving, en behoefde dus geen byzonderen naam, maar de overige zijn afwijkingen van deze. Men vindt de eerste by Ammonius ἀποφαντική genoemd; by Boethius (de Interpr. p. 291,) *enuntiativus*, en hy doet er als kenteekèn by, *in quo veritas vel falsitas invenitur*. De *bevelende*, wordt in 't Latijn *Imperativus*, Gr. προτακτική; de *wenschende*, *Optativus*, en εὐκτική geheten. — Die op 't mogelijke ziet, is wat men met het Latijnsche kunstwoord *potentialis* noemt. En eindelijk komt daar nog eene *ondergeschikte* vorm of wijze van zeggen by, die afhankelijk van een ander

(*) Libr. VIII. pag. 821. — Gaza, *Gramm.* L. IV, drukt het uit door βούλημα εἴτ' οὖν πάθημα ψυχῆς, διὰ φωνῆς σημαίνουμενον. En Apollonius noemt het eene ψυχικὴ διδάσσεις. De Synt. L. III. c. 13.

der gezegde gemaakt wordt, en dus beter en naauwkeuriger met den voorheen gebruikelijken naam van *Modus Subjunctivus* dan den nu algemeenere van *Conjunctivus* wordt uitgedrukt. By ons placht men in navolging van de laatste benaming de *Toevoeglijke wijze* te zeggen. Het Grieksche noemt de *potentialis* ook *ὑποτακτική*; en zy wordt in beide geleerde talen gelijk by ons, met den *Conjunctivus* als eenzelve aangemerkt.

Van deze verschillende wijzen of *modi*, worden vele door de bloote woordschikking by ons uitgedrukt, en behooren dits tot de *Syntaxis*, en niet tot de verbuiging van 't werkwoord. Alleen onderscheidt zich by ons wezendlijk de *modus indicativus* (aantoonende) van den *imperativus* (de bevelende of, gebruikelijkst, gebiedende wijze) door de vorming; en men mag, zoo men wil, als eenmaal aangenomen, een derden *modus* (den *Subjunctivus*) daarby voegen, die als *bid-dend, wenschend, toegevend, mogelijk of twijfel-achtig stellend, en onderschikkend* aan een stelliger zin, gebezigd wordt, schoon zy oorspronkelijk geene eigenschap onzer taal is.

Deze drie wijzigingen van het werkwoord, in *tijden*, en *personen* tuit te drukken, maakt derhalve hetgeen men met het Latijnsche en algemeen gangbare kunstwoord van *Conjugatie* (by
ons

ons *Buiging* der werkwoorden, (gewoon is te noemen.

Dat *Participia* (in het Gr. *μετοχαλ*,) inderdaad Naamwoorden zijn, en tot de klasse der verbalia te brengen, is reeds aangemerkt en elders (*) breeder aangetoond. Hun naam is van hun deelnemen met de werkwoorden in 't punt der tijden, ontleend; doch dit verandert hun aart als naamwoorden niet.

De grond van alle daad in zich-zelve beschouwd, en zoo ook van alle lijden, is het *bestaan* (τὸ *εἶναι*), en van daar, dat het zoogenoemde verbum substantivum, met recht als de grond van alle werkwoord mag aangemerkt worden, en met de toevoeglijkheid van het *doen* vereenigd, het verbum 't zij in dadelijkheid, 't zij in lijdelijkheid, paraphrasticè uitdrukt. Men zie mijne *Verhandeling over de Geslachten*.

De Tijd bepaald geheel ons *zijn*, en dit zijft is onzeker. Het *toekomstige* is 't onze niet, maar hangt in de lucht; het *tegenwoordige* ontglipt, en is een onvatbare stip; maar 't *voorledene* is door ons gevat, en met ons denkvermogen, zoo
wel

(*) In mijne *Verhandeling over de Geslachten*.

wel als door zijne uitwerkingen in de daad, met ons gantsche bestaan vereenigd geworden en niet meer te ontnemen. 't Is *het onze* derhalve, wy *hebben* 't, wy bezitten 't; en geen wonder dan ook, dat wy 't paraphrasticè door het werkwoord *hebben* (dat is bezitten,) uitdrukken. IK HEB *dat zien gebeuren*, is, *dat zien gebeuren* LIGT my BY, en BLIJFT BY my. IK HEB *dat genoten*, is, *dat genot* of *genieten* is by my, ik droeg het meê, 't werd het mijne, 't is eene aanwinst die niemand my ontnemen kan.

Het *Toekomstige* ($\tau\delta\ \mu\acute{\epsilon}\lambda\lambda\omicron\nu$, *futurum*) glijdt ons ongevoelig toe. Van daar drukken wy 't paraphrasticè uit door het woord *sullen* (dat wy thands kwalijk *zullen* schrijven en uitspreken: 't Engelsch zegt *shal*, het oude Duitsch zei *schol*), dat is *glijden* of *glippen*. Het Grieksch gebruikt fomtijds even zoo het verbum $\mu\acute{\epsilon}\lambda\lambda\epsilon\iota\nu$, hetgeen by de Hedendaagfche Grieken de gewone uitdrukking van het futurum wierd, schoon dit eigenlijk niet het toefchieten van den tijd, maar een *marren* van den dader in 't overgaan tot de daad zou beteekenen. Het *gaan doen* komt met ons *zullen* meer overeen, en zoo is 't ook in 't Fransch met *je vais parler*, *je vais vous dire*; dat is, *vado* (*vel eo*) *dicere* vel *dictum*.

Het

Het *lijdende* is onderscheiden in wording, durend bestaan, en voleinding. Van daar ons hulpwoord *worden*, dat het zelfde met ons oude *orden* (Lat. *ordiri*) is, en met *ord* (begin en einde), zoo wel als met *oorsprong* en *oorzaak*, verwant, en dus, paraphrasticè met het deelwoord des volmaakten tijds vereenigd, tot uitdrukking van het lijdend werkwoord gebruikt wordt.

Deze vier, het *zijn*, het *hebben*, het *zullen*, en het *worden*; zijn dus hulpwerkwoorden. De drie eersten tot uitdrukking van tijden, het laatste tot uitdrukking van 't lijdende werkwoord, te baat genomen. Men kon hier nog andere meer als hulpwerkwoorden, gelijk *moeten*, *kunnen*, *willen*, enz. byvoegen; doch deze zijn meer syntactisch, en behooren dus tot de rede-zelve (*oratio*), en niet zoo zeer tot het geen men de buiging of conjugatie van een werkwoord heet.

Doch iets anders is het met *doen* en *laten* als oude hulpwerkwoorden, ter omschrijving van het werken gebruikt, waarvan straks nader! die men tegenwoordig geheel miskent en ten deele misbruikt. Van welke het eerste, als in andere Duitse taaltakken, ook by ons tot alle tijden en wijzigingen (*tempora et modi*) plach eigen gemaakt te worden gelijk nog in het Engelsch, en het laatste nu nog zelfs by ons (schoon thands
al.

alleen ten aanzien van de wenschende, biddende, toegevende, of ondersteunende wijze) overig is.

Dan hoewel wy hierboven, als algemeen, het werkwoord van *hebben* aan het voorledene toe-eigenden, valt hier echter eene aanmerking. Wy moeten naamlijk ten aanzien van het werkwoord van bestaan ('t *verbum substantivum*) opteekenen, dat dit, waar 't als hulpwoord gebruikt wordt zoo wel als in opzicht tot zich-zelf, als zelfstandig genomen, natuurlijker wijze, zonder onderscheid van tegenwoordige of verledene vorm tot het *zijn* behoort. En dat men dus eigenaartig zegt *ik BEN en ik WAS geweest*, en niet *ik HEB of HAD geweest* (*). In gevolge waarvan het ook tot de verba neutra behoort, die niets verder dan de eigen beweging uitdrukken, als *ik ben gegaan, gewandeld, gevlogen, gekropen, gevaren, gereden, gezeild*, en zelfs *gekruid en gesleept* (de

(*) Even zoo zegt het Italiaansch ook *sono stato*, schoon het Fransch en Engelsch *J'ai été* en *I have been* zeggen, het Spaansch en Portugeesch: *he sido*, en *eu tinha sido*; het Deensch: *Jeg har været*. Het Hoogduitsch stemt met onze taal in *ich bin gewesen*, offchoon het oud Frankduitsch *ich havon gewesen* zegt. Ook het oud Keltisch zegt *me a so bid* in perfectio en *me a voa bed* in plusquam perfectio, van *beza* (zijn), dat ons *wezen* is.

(de laatste twee naamlijk in de niet overgaande beteekenis waarin *kruien* en *sleeppen* een synonymum van *kruipen* is), Maar men moet in acht nemen, dat dit verandert, wanneer men die werking als een *daad* (dat is *gewrocht*) aanmerkt. *Ik ben naar Oostgeest gewandeld* raakt my als werker, 't zij als bezigheid, 't zij als wijze hoe ik daar gekomen ben. Maar vraagt men my: *Wat HEBT gy dozen middag GEDAAN*, zoo moet ik andwoorden als slaande op de vraag, die de uitwerking raakt: *Ik HEB naar Oostgeest gewandeld, gegaan*, enz, en ik kan daarom ook het gevraagde *hebben* er onder verstaan, en zeggen eenvoudig: *gewandeld*. Zoo is er zelfs een fijn onderscheid tusschen *gelogen zijn* en *gelegen hebben*. Voorhout is tusschen Leyden en Haarlem *gelegen*; maar een zieke *HEEFT* dagen lang te bed *gelegen*. Waarom dit? de zieke deed een daad met zich neer te leggen, en houdt die daad aan; maar het dorp niet.

Ten aanzien van de Tijden valt nog op te merken.

Vooreerst: Dat het Tegenwoordige, een vluchtige stip zijnde,

Nog eer te niet gegaan dan zelfs de mond het noemt,
en

In 't aan te grijpen reeds verloren,

eigenlijk niet bestaat dan in eene strekking in het toekomstige; waarom ook sommige Talen in heur Conjugatie geen *praesens* hebben, gelijk niet alleen van het Hebreeuwsch algemeen bekend is, maar de geleerde Hickes ook van het Frankduitsch bewijst, en ook in het Angelfax 't *praesens* en *futurum* door één gebruikt worden. Weshalve 't niet vreemd moet voorkomen, dat by ons het tegenwoordige ook in het toekomstige dient. Als by voorbeeld *ik ga MORGEN uit*; en *ik ZAL uitgaan, als het niet REGENT*; terwijl men 't integendeel by 't voorledene niet te pas brengen kan. *Ik GING gisteren uit, toen het REGENT*, zou volstreckte wartaal zijn, en moet allernoodwendigst *regende* zijn. — Onze Bijbelvertalers hebben met volle recht dus ook in de Handelingen der Apostelen Kap. I, 6, het tegenwoordige door het toekomstige verklaard; niet om den text te verbeteren, maar om dat het laatste, door *nu* gewijzigd wordende, hun voorkwam duidelijker te zijn, en eene mooglijke misvatting voor te komen.

Ten andere: Dat het voorledene en toekomstige, beide, in verscheidenheid van *nader* of *verder af* begrepen worden, hetgeen ook eene verscheidenheid van uitdrukking in of omtrent het werkwoord verwekt.

Daar

Daar is een *onbepaald voorleden*, 't geen met zeer kwalijk aan een onvolmaakt tijd, zoo men 't heet, toeigent (alle voorleden tijd toch is volmaakt); en daar is ook een *bepaald voorleden*.

Het onderscheid in die twee bestaat in de wijze van beschouwing. Men beschouwt naamlijk in het eene de *doening* of *daad* als *voorleden*; in het andere beschouwt men ze als geëindigd, voltooid, of (gelijk men gewoon is te zeggen) *volmaakt* of *afgedaan* (*). Doch dit onderscheid raakt (immers in onze taal blijkbaarlijk den *tijd* niet, maar de *daad*. Men mocht het dus een *tempus perfecti*, maar niet een *tempus perfectum* noemen.

'k WAS jong en draag nu grijze hairen, zegt even zoo veel, als ik BEN jong GEWEEST enz. En hierom kan het zoogenoemde *imperfectum* by ons altijd gebruikt worden, waar men ook het *perfectum* zou kunnen gebruiken; maar niet, omgekeerd, het *perfectum* overal waar het *imperfectum*

stunt

(*) Het Latijn onderscheidt dus het praeteritum in *imperfectum* en *perfectum*; het Grieksch heeft er de woorden van παρατατικός en παρακείμενος voor aangemen, van nistrekken, en verder- of voorbyliggen, ontleend.

tunt plaats vinda. *Voor onverschend zesduizend jaar*
WARD de wereld geschapen. Voor achttienhonderd
jaar REGEERDE Augustus. Voor den zondvloed
WIST men reeds van zwaarden en pieken; en alcer
die uitgevonden waren MOORDDE men reeds, want
Kain sloeg zijn broeder dood. In welk alles
men even zoo zeggen kan is de wereld GESCHA-
PEN, HEEFT Augustus GEKEGERD, HEEFT men
GEWETEN, HEEFT men GEMOORD, HEEFT Kain
DÓODGESLAGEN. Doch in tegendeel, als ik zeg:
Ik heb dat GEWETEN, maar BEN het VERGETEN;
kan ik 't niet veranderen in: ik wist dat, maar
ben het vergeten, of ik moet by dat wist een
verwijderend bywoord voegen; als, ik wist dat
eens, ik wist dat in mijne jeugd, en dan voega
men er of verstaat er in 't andere lid by, nu of
sedert of in later tijd. — En waarom dit? —
Het vergeten zijn moet gepaard zijn met het vol-
strekt ophouden van weten; en dat ophouden dier
daad van weten, ligt niet in ik wist. — Dat men
met de verwardheid en duisterheid van begrippen
(die hoe langer hoe meer veld wint om dat men
zijn eigen denken niet genoegzaam kent), dit
niet getrouw en volstandig waarneemt; of dat
hier of daar een Dichter of Redenaar nu of dan
eens door eene Rhetorische figuur zich niet altijd
volstrekt juist uitdrukt, doet niets ter zake, en
 men

men kan met Quintiliaan daarvan zeggen: *Poëta* (vel *Poëtae instar, Orator,*) *jus suum tenuit et dixit audacius*; doch de echte Taalleeraar moet als zielkundige juist onderscheiden, en den Maf-lotes niet spelen.

Men kon dus, ondanks dit wezendlijk onderscheid dat niet over 't hoofd is te zien, het zoogenoemde *perfectum* wel missen, gelijk wy het ook in het zoogenoemde Gothisch niet vinden, en 't veellicht in de meeste Westersche Taaltakken, van later inlijving is. Maar, daar echter de meeste Duitsche of daaraan vermaagschapte Spraken dit *perfectum*, en altijd in eene paraphrastische of omschrijvende uitdrukking, aannamen, ziet men uit deze wijze van uitdrukking-zelve, het onderscheid; en men bevroedt dus ook ten duidlijkste dat (gelijk wy reeds opteekenden) dat onderscheid niet in de wijziging van tijd (waartoe het onnoodig was,) maar wezendlijk in de wijziging van de doening bestaat.

Helderen wy dit onderscheid nog met een woord op! — Men weet, dat iets *zeggen* of iets *verhalen*, niet het zelfde is. Doch wat is hier 't onderscheid in? Die *zegt*, meldt wat *is*, of *geweest* is, of *zijn zal*, maar die *verhaalt*, stelt het *gebeuren* voor. By voorbeeld:

Ik was dezen morgen by een vriend, en at
B 2 *daar*

daar een stuk gebak; daardoor heb ik nu by de maaltijd geen honger. Dit is, zeer eenvoudig, verhaal. Doch men vraagt: Hoe komt het dat gy niet eet? Het antwoord is: *Ik BEN by een vriend GEWEEST, en HEB daar een stuk gebak GEGETEN.* — Dit laatste is bloote MELDING van de gevraagde oorzaak, geen VERHAAL.

Van 't toekomende is altijd bloote melding; daarvan valt geen eigenlijk verhaal.

Dit onderscheid kennen de Latijnen niet. By de Franschen is het *tweede preterit* het verhalen-de. *Je fûs chez un ami et j'y mangea un morceau.* Doch dit tweede preterit is eigenlijk het perfectum der Latijnen. — Gaan wy voort! — *Ik ONTBET dezen morgen niet, om te middag recht goede eetlust te hebben,* is verkeerd, ten zij men een Verhaal begint; gelijk, by voorbeeld, zoo er op volgt: *maar ik kon zoo lang niet wachten, en moest iets tusschen beide gebruiken, om niet te bezwijken.* Anders zegt men, by voorbeeld: *Ik HEB dezen morgen niet ONTBETEN, om dat ik uw tafel eer wilde doen.* Want dus is het bloote melding.

„Verhaal my uw bedrijf van dezen voormiddag,” zeg ik. Gy antwoordt: *Ik BEN OPGESTAAN te zes uren. Ik HEB ONTBETEN met koffy en een boterham; ik HEB my toen GEKLEED en BEN*

UIT-

UITGEGAAN. *Te twee uren* BEN *ik weer* s' huis
GEKOMEN en *aan tafel* GEGAAN.

Dit is nu wel eene duidelijke en omstandige
melding of opgaaf; maar ik vroeg een VERHAAL.
Hoe voldoet gy aan die vordering?

Dus. — *Ik* STOND *op toen het zes uren* SLOEG
en *NAM mijn ontbijt*, 't geen *uit koffy met boter*
en *brood* BESTOND. *Vervolgens* KLEEDDE *ik my*
en *GING uit*; en *te twee uren* KWAM *ik weer*
s' huis en *HIELD mijn middagmaal*.

Ieder die zijn Hollandsch verstand niet afgelegd
heeft, ziet en gevoelt dit onderscheid. Het laat-
ste toont de zaken gebeuren, het eerste toont ze
afgelopen. En het is hierom, dat op dit praeter-
itum de naam van *imperfectum* of *onvolkomen*
past, op 't andere dat van *perfectum* of *volko-*
men. Doch dit perfectum of imperfectum raakt
den tijd niet maar de zaak, de doening. En
men zou dus eigenlijk moeten zeggen: *praete-*
ritum rei vel actionis imperfectae, en *praeteri-*
tum rei vel actionis perfectae.

Doch men onderscheidt van het zoogenaamde
volmaakte nog een *meer dan volmaakte* in de
Tijden des werkwoords. Dit laatste (*ὑπερσυντέ-*
λικος zegt het Grieksch, dat is overvolmaakt, en
't Latijn *plus quam perfectum*,) duidt niet zoo
zeer een meer verwijderden *tijd* aan, als wel,

verwijdering van de afgedane en voleindigde *doening*, in betrekking tot eene andere voorledene daad. *Ik WAS juist opgestaan en ik HAD my gekleed, als een vreemde by my aanklopte. Ik HAD gewandeld en WAS weér t' huis gekomen, toen ik die tijding vernam.* Of, met omzetting in de Constructie: *Een vreemde klopste aan toen ik opgestaan was en my gekleed HAD; Ik vernam die tijding wanneer ik gewandeld HAD, enz.* — Dat het verbum substantivum dezer periphrase van 't plus quam perfectum in den zelfden tijd als tot welken zy in betrekking wordt gebracht, staan moet, en men derhalve niet zeggen kan: *toen ik my gekleed HAD, HEB ik gelezen;* zoo min als: *toen ik opgestaan WAS, KLORT iemand,* leert zich-zelve.

Ten aanzien van het *Toekomende* hebben wy aan te merken dat het ook tweederlei is. Wy hebben, 't geen men noemt een *futurum simplex*, en een *futurum exactum*. Het eerste drukt een toekomstig ten aanzien van de *nog niet bestaande daad* of *doening* uit, en het andere een toekomstig ten aanzien van een reeds volkomen daad die men onderstelt. *Ik ZAL te twee uren ETEN; ik ZAL te drie uren GEGETEN HEBBEN. Ik ZAL te zes uren OPSTAAN; ten minste ZAL ik zekerlijk*
te

te *zeven uren* OPGESTAAN ZIJN. Het een en ander bestaat in een omschrijvende uitdrukking door het zelfde hulpwerkwoord *zullen*; maar in 't eene geval met het geheel onbepaalde werkwoord (den zoogenoemde *infinitivus*) in 't ander geval, met de uitdrukking van het voorledene in de zelfde onbepaaldheid (even zoo *infinitivè*,) samengevoegd.

Wat het *Deelwoord* betreft. Het is te onderscheiden in 't *werkende* en 't *lijdende*; maar in 't een en 't ander geval even zeer een adjectief en niets anders. Het is derhalve in tijd onbestemd, zoo dat het by wege van omschrijving is, dat wy daar of voorleden of tegenwoordig mede uitdrukken. Het onderscheid waardoor (op zich-zelf beschouwd) het werkende meer als tegenwoordig en het lijdende deelwoord meer als voorleden schijnt, is, dat *hebbende*, in *het hebben*, *gevende*, in *het geven*, is, en derhalve niet het doen vereenigd; maar *gahad* en *gegeven* daartegen het augment *ge* aan het voorhoofd dragen, 't geen wy in onze Verhandeling over de geslachten (Aanteek. 9 blad. 218) niet weinige woorden aangetoond hebben, wat eigenlijk zij, en hoe daar een voorledenheid in ligt; doch hetwelk ter gelegener plaats nader toelichting ontfangen zal.

Maar wy zeggen niet te min: *hy is lijdende en was lijdende*; en, *hy wordt geschilderd, hy is geschilderd, en hy was geschilderd, en hy zat geschilderd worden.*

Na den meer gewonen zoogenoemden Volmaakten en Meer dan volmaakten tijd, kooft nog een *perfectum remotius* en *plus quam perfectum remotius* (om het dus te noemen) by ons in aanmerking. Hetgeen niet door de eenvoudige werkwoorden van *zijn* en *hebben* in het tegenwoordige of imperfectum (zoogezegd) met het lijdelyk participium, maar door het saamgesteld (of omschreven) perfectum en plus quam perfectum van die, uitgedrukt wordt. Zoo dat men dan voor *ik heb* en *ik had gegeten* zegt: *ik heb* of *ik had gegeten* GEHAD; en in passivo: *ik ben* of *ik was gebonden* GEWEEST. Ten aanzien van het *zijn* als hulpwoord der verba neutra, en dus in dadelijken en niet in lijdenden zin, is deze wijze van uitdrukking echter niet gebruikelijk, en men zegt niet: *ik ben of was naar Oostgeest gewandeld* geweest. — Deze vorm van zeggen drukt tevens het geheel *valeindigd zijn* van de daad uit, als wy van de perfecta en plus quam perfecta zeiden, en tevens een merklijken tusschen-tijd en gebrek van verband tusschen die daad,

en

en hetgeen de rede daar aan knoopt. By voorbeeld: *Ik heb my verwonderd* GEHAD over dat bedrijf van dien man; maar nu weet ik dat zoo iets in zijn karakter ligt. Dit toont niet alleen dat de verwondering ophoudt, en geheel ophoudt, maar *sints lang* ophoudt, en dat zy zelfs strijdig is met hetgeen volgt. — *Ik was lang voldaan* GEWEEST door of met zijne dienstvaardigheid, toen ik ondervond dat het huicelary was. Hier is van het voldaan zijn het zelfde waar, dat in 't eerste voorbeeld, van de verwondering aangemerkt is: het ophouden naamlijk en de strijdigheid. — Men gevoelt, dat deze vorm in het laatste voorbeeld op te losfen is door voldaan als adjectivum en de phrasis als eene bloote verbinding van de hoedanigheid met het voornaamwoord *ik* door middel van het verbum substantivum *zijn*, aan te merken. Doch het is even zoo met alle de paraphrastische perfecta en plus quam perfecta. Zy zijn niets anders dan bloote verbintenis van het lijdelijk adjectivum dat men *participium passivum* noemt met het voorgaande voornaam- of naamwoord door middel van de hulpwerkwoorden van *zijn* of van *hebben* in het active, en door die van *worden* of *zijn* in het lijdende; zoo als ook het futurum niet dan in de verbintenis met de infinitiven bestaat, en dit laatste

even zoo plaats heeft by de overige hulpwoorden als *moeten*, *laten*, enz. Weshalve (naauwkeurig en in enge beteekenis genomen) de eigenlijke Conjugatie by ons zich wezendlijk tot het onbepaalde en zich in futurum uittrekkende *praesens*, en het *praeteritum imperfectum* (quod dicitur), bepaalt.

Wy hebben derhalve inderdaad geen *verbum PASSIVUM* of LIJDENDE *Conjugatie* in onze taal. Wy hebben slechts *lijdende adjectiven* of (zoo men ze by onderscheiding noemt) *participien*; maar ons denkbeeld van lijding wordt door een der verba substantiva (dat is *worden* of *zijn*) uitgedrukt, waar men het participium passivum dat het zelfde met het *participium praeteritum* is, mede verbindt. Wel en innig beschouwd echter, kan men twijfelachtig stellen, of *worden* op zich-zelfs als een *verbum substantivum* te houden zij, en of 't niet veeleer het werkwoord *zijn* by zich onderstelle: want *worden* is niet anders dan *beginnen*, gelijk *ord* beginsel van iets is, en *or* of *oir* 't zelfde met *eer* (prior), waarvan *oorsprong* is, dat het eerste ontspruiten van iets te kennen geeft; en *ordiri* in 't Latijn is het zelfde woord met ons *worden*. Men zou dus kunnen zeggen, dat *ik word rijk*, *ik word geroemd*, eigenlijk en innig beteekent IK BEGIN *rijk* of *geroemd*

voemd te zijn, en dat dit *te zijn* daarbij wel verzwegen doch er onder verstaan wordt. Doch hoe 't zij, in 't Gebruik geldt het woord voor *fieri* in alle zijne uitgebreidheid, en wy mogen het dus als verbum substantivum, dat is, als hetgeen wezing in zich houdt, aanmerken.

't Spreekt van zelfs dat dit *worden* alleen een praefens en imperfectum in zich houdt; want als de wording, het ontstaan, tot volkomenheid is gebracht, houdt het *worden* op, en verandert instellig en rustend *zijn*. Zoo dat het perfectum en het plus quam perfectum dan noodwendig het werkwoord *zijn* voor het werkwoord *worden* in de plaats vordert.

VAN DE CONJUGATIE.

Verandering van den uitgang in een woord, by alden het geene samenstelling is, noemt men **BUIGING**, en door deze benaming drukken wy in onze taal uit, wat het Latijn *declinatio* heet. Deze naam is dus zoo algemeen dat zy ook op de Conjugatie der verba toepasselijk is, gelijk ook de Grieken beide door *κλίσις* beteekenen; doch hetgeen de eigenlijke Conjugatie van de Declinatie onderscheidt, is de verbintenis des werkwoords met de drie *personen*, die in eenige
ta-

talen door achteraanvoeging achter de verba geschiedt, in andere blootelijk ondersteld wordt, maar in de Hedendaagsche talen plaats heeft door eene verbinding of vereeniging dier personen door voornaam- of naamwoorden, waarby zich het werkwoord als in afhankelijkheid van deze rangschikt. — Op deze verbinding derhalve komt het hier aan.

Men kan deze vereeniging van een werkwoord met de persoon in één denkbeeld, op verschillende wijzen verrichten.

1°. Men stelle zich dit voor als onmiddellijke en ongewijzigde verbinding van de persoon met het onbepaalde werkwoord, zoo heeft men de Engelsche Conjugatie: *I love, I have, I look* enz.

2°. Men stelle die zelfde verbintenis zich voor door middel van het dadelijk werkwoord *doen*, zoo heeft men het Engelsche *I DO love, I DO hate* enz. gelijk de Duitsche taal ook plach te zeggen: *Ich THUE glauben, ich THUE suchen*, en by onze oude schrijvers (schoon zeldzaam) nog wel eens voorkoomt, *ik DOE meenen, ik DOE loopen* enz. gelijk ik juist dit oogenblik by Maerlant opsla:

*Ets waer, men en can ghewinnē
Van hem, DAT SI DOEN BEKINNEN, enz.*

d.

d. i. *dat zy bekennen*. Zie den Bestiaris op *Glutis*. In het Hoogduitsch is dat vrij gemeen; doch onze Hollanders zeiden dus ook wel *doen*, en Huydecoper-zelf brengt er eenige vroeger en later voorbeelden van by, in zijne *Proeve* B. X, vs. 982.

3°. Waarmee (ten derde) overeenkomt de paraphrastische uitdrukking, wanneer men 't persoonlijk voornaamwoord met het participium activum door middel van het werkwoord van bestaan (dat is, 't verbum substantivum,) verbindt, als: *Ik BEN doende, ik BEN loopende*. In de twee laatste gevallen kan men het echter geene eigenlijke *conjugatie* noemen.

Tot deze foort van Conjugatie mag men inderdaad die van het Latijn en Grieksch betrekken, als welke het thema des werkwoords met het werkwoord van beweging *eo, êw*, verbinden en samensmelten, gelijk wy in onze *Verhandeling over de Geslachten*, ten aanzien dezer twee talen zoo wel als ten opzichte van 't Perzisch aanwezen (*).

Of in de eerstgemelde dezer drie vormen de persoon eigenlijk met het werkwoord in de onbe-

(*) Zie aldaar onze Aanteek. f, op § 10 van het werk.

bepaalde wijze, dan of het in tegendeel met een ander naamwoord vereenigd wordt, is niet wel te beslifen. Want gelijk in het Engelsch *to love*, *to hate*, verbum is, is het ook naamwoord, *the love*, *the hate*: en, daar by ons de wortelsylbe van elk werkwoord (de verba substantiva uitgenomen) ook naamwoord is, kan *ik min*, *ik haat*, even zoo wel, als eene verbinding met het naamwoord *min* of *haat* aangemerkt worden; en zulks niet slechts ten aanzien van de verba die gerekend moeten of kunnen worden uit naamwoorden genomen te zijn (waarvan hierna opzettelijk!) maar ook ten aanzien van die wy als ten aanzien van de naamwoorden oorspronkelijk te houden hebben, gelijk by voorbeeld *ik loop*, *ik slaap*, *ik zit*, *ik ried*, *ik vlieg*, *ik spreek*. Inderdaad is het vooral zeer onverschillig of men den Imperativus oorspronkelijk als een vorm van 't werkwoord aanmerkt dan als een naamwoord. *Loop*, als bloote benoeming der daad, kan daar even zoo voor dienen, als in sommige talen de *Infinitivus* die ook een bloot naamwoord en benoeming der daad is; en het zeggen van: *rijen gesloten!* of *gelederen verdubbeld!* met een participium (ook een bloot naamwoord,) zou even zoo verstaanbaar een bevel zijn, als *sluit* of *verdubbelt ze!* Edoch hoe dit zij, om een volledig stelsel van buiging eens

eens werkwoords aan te nemen, zijn deze wortels der verba als tot het werkwoord behoorende, daarby ingelijfd, en wy behoeven dit punt niet verder te onderzoeken; daar het toch zeker is, dat, van ontwikkeling tot ontwikkeling voortgaande, de geheele taal in enkele grondwortels ontbonden wordt die in zichzelve noch naam- noch werkwoorden, maar klanken zijn waaruit beide gelijkelijk voortspruiten.

Dit derhalve daarlatende, merken wy aan, dat naar 't geen wy opmerkten, de eigenlijke Conjugatie die is, welke, in verband met de personien, door buiging (of vervorming of verandering, zoo men 't dan ook noemen mag,) in het werkwoord-zelf, de tijden te kennen geeft. En in deze Conjugatie is dan een *Meervoudig* zoo wel als een *Enkelvoudig*.

Om van deze eigenlijke Conjugatie te handelen, in welke niet zoo zeer de zoogenoemde Modi als het onderscheid der Tijden de eerste aandacht vereischt, hebben wy geene hulpwoorden noodig, maar blijven by de eenvoudige buiging. Doch wy moeten hieromtrent tot de verdeling der *verba neutra* en *transitiva* te rug wijzen, als hier van een byzonderen invloed.

Wy

Wy zagen alreeds, dat er by de eigenlijke Conjugatie slechts het zoogenoemde *praesens* en het onbeperkte *voorledene* ('t zoogenoemde imperfectum) bestaat. Alles derhalve kooft, wat de tijdsverandering aangaat, op de vorming van dit imperfectum neêr.

Hoe derhalve wordt dit imperfectum zoo men 't heet, dit voorledene, natuurlijk gevormd? — De eigenlijke aart van 't voorbygegane (als klank beschouwd) zal 't ons leeren.

Elke galm heeft een nagalm die weêrklank is. Naat mate van de gesteltenis der lucht-zelve, en der voorwerpen waarvan het klankverwekkende lichaam omringd is ten aanzien van oppervlakte en veêrkrachtigheid, is die nagalm sterker of zwakker, en dit strekt zich in vermindering uit tot het geen voor ons besef niet meer vatbaar is. Deze nagalm herroept ons den voorbygeganen galm. Zie daar eene uitdrukking van het voorledene! Het voorledene is in de klankuitdrukking het tegenwoordige; 't is in het woord dat ter uitdrukking strekt van wat voorleden is, niet anders dan de uitdrukking van het tegenwoordige; MAAR, gelijk in de Natuur, zoo ook in de Taal, is 't in kracht van den galm verzwakt. *Ik breek* wordt dus *ik brak*; *ik wade*, *ik wode* (later saamgetrokken tot *ik woed*); *ik slage* (nu *sla*), *ik sloege* (saamgetrok-

trokken tot *ik sloeg*); *ik stande* (nu *saamge-*
 trokken tot *ik sta*), *ik stonde*; *ik vecht*, en *ik*
delf, wordt *ik vocht*; en *ik dolf* (*); *ik blink*,
ik blonk, de heldere *e*, de praeterita met de zelf-
 de *o*), *ik dolf*; *ik blink*, *ik blonk*, (beide met
 de heldere vokaal); *ik schrik*, *ik schrok*; *ik*
zwijge, *ik zwege*; *ik strijde*, *ik strede*; en zoo
 in de tweeklanken, *ik laupe* (nu *ik loope*), *ik*
liep; *ik vliede*, *ik vlode*; *ik roepe*, *ik riep*; *ik*
kruipe, *ik krope*. Enz.

Zie daar den verminderden nagalm, die 't geen
 voorging vertegenwoordigt. Gebrekkige schrijf-
 wijze, en ten laatste eene uitspraak naar de
 schrijfwijze (pest der talen, nu balddadig by
 ons ingedrongen in den tijd van dwaasheid en
 gruwel, dien wy eeuwig beklagen zullen!) mis-
 maakt, of van elders verbasterd, hebben dit in
 vele woorden verduisterd, maar de algemeene
 regelmatigheid is toch *van achteren* kennelijk,
 gelijk zy *a priori* natuurlijk uit den aart der
 zake is af te leiden.

Dit is onwederprekelijk klaar, zoo men slechts
 de klankladder der vokalen wel stelt, en daarby
 den drieërlei klank van ieder vokaal wel in acht
 neemt,

(*) De heldere *e* in de heldere *o* veranderende.

neemt, als scherpen, helderen, en zachter. Of liever de twee eerste, want de laatste is onvatbaar voor eenig accent. Men mag daarby aanmerken dat de heldere vokaal beneden de naastvolgende in de rij der scherpe vokalen staat: als in *ja*, *zèè*, *zèè*, *lò*, *nu*, met de scherpe,

jächt, *zég*, *zich*, *böf*, *müld*, met de heldere; terwijl de *o* nog dit byzonder heeft, dat zy tweederlei gerekend wordt, als in *lof* en *dof*, *bol* (voor klood) en *bol* als adjectief: zijnde de eerste dier tweederlei klanken een foort van middelding tnschen *o* en *oo*, dat is *au*. *Lof* klinkt tnschen *loof* (Hoogduitsch *laub*) en *slof* in.

Het is dus dat de scherpe *e* van *breken*, *steken*, de heldere *a* wordt.

Omtrent de *a* is 't merwaardig dat zy in het praeteritum deels *oe* deels *ie* maakt. *Oe* is reeds verklaard door de intrekking der nasleepende zachte *e*, als *ik vrage*, *ik vroge*, *ik drage*, *ik droge*, *ik slage*, *ik sloge*, *ik lade*, *ik lodè*, *ik vare*, dus tot *ik vroeg*, *droeg*, *sloeg*, *loed*, *voer*, geworden; en zoo leest men ook *hy staet*, *hy stoet*, en men zei volstandig van *ik wade*, *ik woed*. De verandering in *ie*, als van *ik laar* in *ik liet*, *ik slaap* in *ik sliep*, in zich-zelve de zelfde zijnde met die van *ik gang*

gāng (nu *gā*) in *ik ging*, *ik hang* in *ik hing*, *ik vāng* in *ik ving*, en dus inderdaad mede in de uitspraak door de zelfde intrekking dier *e* versterkt, is eene even regelmatige verandering, naar 't een scherper of helderer *a* is. In *ik sla-ge*, waarvan een *slag*, *ik lade*, waarvan *lot* (en zoo ook *lood*) is, is de *a* of was zy van ouds zoo hel niet klinkende als in *slape*, of *brade*, of *rade*. En waar de uitspraak tweederlei was, was ook het praeteritum tweederlei of onzeker; en dus zei men *ik blies* en *ik bloes*, en *ik vroeg* en *ik vrieg*, waarvan 't laatste echter in de Hollandſche taaltak uitgebannen is, en Feith het alleen als Overijsſelaar ſchreef. Zoo zei men *ik laat*, *ik liet*, en daartegen *ik laad*, *ik loed*. In *ik woge* van *ik wāge* (nu zegt men *wegen* (*)) is de *e* in de *o* tot verlenging des *o*-klanks gefmolten, en men zegt dus: *ik wāge*, *ik woog*, *gewogen*.

Men moet ook, even als van de *a* gezegd is, ten aanzien van de *e* onderscheid maken, naar mate zy meer in de uitspraak naar *a* trok, en dus van zeer vroeg reeds daarmede verward werd. 't Is bekend, dat de *e* voor de liquidae als *a* uitge-

(*) Schoon *wegen* eigenlijk het transitivum van het verbum neutrum *wagen* is.

gebracht werd, gelijk zy in het Fransch nog voor de *m* en *n* klinkt. Doch ook voor de andere Consonanten verwisfelde zy veel met de *a*, en nam dus de verandering der *a* in 't praeteritum aan, terwijl in andere woorden de uitspraak van *o* voor *a* in 't praeteritum meer een dialek:verschil was, als by *bracht* en *brocht*. — Dus gelijk wy van *ik wege*, *ik woge*, *gewogen*, opmerkten, is 't in

ik melke, *ik molke*, *gemolken*;

ik ren, *ik ron*, *geronnen*;

ik schere, *ik schore*, *geschoren*;

ik scheld, *ik schold*, *gescholden*;

ik schen, *ik schon*, *geschonnen*;

ik schend, *ik schond*, *geschonden* (welk een en ander eigenlijk *schinnen* en *schinden* is);

ik smelt (ook *ik smilt*), *ik smolt*, *gesmolten*;

ik tref, *ik trof*, *getroffen*;

ik derf, *ik dorf*, *gedorven*; verouderd in deze vorm, maar daarin nog overig door het saamgeffelde

ik bederf, *ik bedorf*, *bedorven*, dat ook *bedierf* heeft, naar de samentrekking der Angel-Saxen van *e* met *o* tot dien langere *i*-klank dien wy met *ie* schrijven, en gelijkerwijze

ik

ik help, ik holp (of hiehp), geholpen;
ik sterf, ik storf (of stierf), gestorven;
ik werp, ik worp (of wierp), geworpen; en
ik zwerf, ik zworf (of zwierf) gezworven.

Voorts

ik hef, ik hief (uit ik heve [heef] gevloeid), geheven;

ik kerf, ik korf, gekorven;

ik vecht, ik vocht, gevochten;

ik vlecht, ik vlocht, gevlochten;

ik zend, ik zond, gezonden;

ik zweer, ik zwoer (contr. uit ik zwoere,) gezworen; en

ik zwem, ik zwom, gezwommen.

Ik berst is eigenlijk *ik barst*, en volgt dus de *a* regelmatig in 't praeteritum en participium passivum *borst* en *geborsten*.

Wat de dubbele *i* of *ij* betreft, zy maakt in 't praeteritum, *e*; als *ik schrijf, ik schreef; ik stijg, ik steeg; ik wijk, ik week; ik strijde, ik streed; ik smijl (verouderd, en nog Engelsch,) ik smeel; ik mijd, ik meed; ik grijp, ik greep; ik knijp, ik kneep; ik rijs, ik rees; ik wijs, ik wees; ik wijt, ik weet; en zoo in het lijdelijke of voorledene deelwoord: geschreven, gestegen, geweken, gestreden, gemeden, gegrepen, geknepen, gerezen, gewezen, geweten. Smijlen zou*

dus *gesmelen* hebben, indien 't nog gebruikelijk ware.

Doch men moet deze werkwoorden met *ij* niet aanzien als oorspronkelijk. Zy zijn inderdaad derivaten, of eene veranderde uitspraak der lange *i*, die uit de praeterita der verba met de *a* is. Gelijk *ik wak*, in praeteritum *wiek* maakt, waarvan 't adjectief, dat wy nu *week* uitspreken; onze Grootouders zeiden *wiek*, Zoo maakt

ik zwak, *ik zwiek*, waarvan *zwijken*, *bezwijken*; (Waaruit ook 't naamwoord *zwik* en daarvan gemaakt werkwoord *zwikken* is.)

zoo *ik stave*, *ik stief*, waarvan *stijven*;

zoo *ik gape*, *ik giep*, waarvan *gippen*;

zoo *ik drave*, *ik drief*, waarvan *drijven*;

zoo *ik schrave* ('t zelfde als *schraper*) *ik schrief*, waarvan *schrijven*.

Zoo 't verouderd

ik nap, *ik niep*, waarvan *nippen*;

zoo *ik wale*, *ik wiel*, waarvan *wijlen*;

zoo *ik blaë*, *ik blië*, 't geen met *blaas* en *blazen* verwant is, en waarvan *blijn*, dat is *blijing*;

zoo *ik lade*, voorheen ook *ik lied*, waarvan *lijden*.

Van welke allen 't praeteritum dan het verzachte *ie* of *ij* tot *e* maakt.

Behalven deze zijn er echter nog praeterita van den

den zelfden uitgang, die niet in *ij* veranderden, en deze in menigte; en daaronder, weinige die dus van hun praeterita naamwoorden opleveren. Zoo zijn

zwier van *zwaëren*, (frequentativum van *zwaën*), en

klier van *klaren*, dat is doorzigen; welke woorden dan ook als praeterita vrouwelijk zijn, schoon men *zwier* meest, als wortel-fylbe van *zwieren*, mannelijk neemt;

ylies van *vlazen*, ook *vlozen*, welke men in het *vlasch*, en de *vloziede* (ongetwernde zijde), en ook in het nog gebruikelijk *vlasfen* op iets, dat is *trekken*, *plukken*, en by overdrachtige toepassing, *verlangen*, *loeren*, *trachten*, in *verwachting* *gretig* *uitzien*, overig heeft.

Ten aanzien van de tweeklanken komt hier ook in aanmerking, dat *zy* niet juist in de orde van de enkele vokaal die er in heerscht plaats houden. *Oe* klinkt by de difthongen sterker dan *ie*. Wy mogen daaromtrent niet dieper treden, om dat wy hier ter plaatse de vorming-zelve der vokalen niet ontwikkelen kunnen. Dat echter de vorming van die klanken in 't spreken niet in den gorgel gezocht moet worden als by den

zang, maar in den mond-zelven, waarin deze klankladder ligt, is eene noodige opmerking, zonder welke men spreken met zingen verward en den zanggalm met de spraak.

Men moet niet te min by de toepassing van dezen eenvoudigen grond niet vergeten, dat het dialektverschil der verscheidene volksstammen en het vermengen dier dialekten door vermenging of gemeenschap dier stammen, schijnbare onregelmatigheden heeft moeten voortbrengen, zoo wanneer (als by de ondervinding blijkt) de uitspraak daardoor onzeker werd en in de verschillende tijden waggelend of ten aanzien van elkander wederstrevig gevestigd raakte. Wanneer by voorbeeld *ik schap* (nu *schep*, en waarvan 't naamwoord *schape*, gedaante, als praeteritum, vrouwelijk is,) *ik schiep* maakte, was het regelmatig, even als *ik slape*, *ik sliep*; *ik bak*, *ik biek*; *ik klak*, *ik kliek*; en zelfs *ik make*, *ik miek* by de Oudheid, hetgeen nog in Vlaanderen stand houdt; *ik span*, *ik spien*; *ik ban* (in exilium ago), *ik bien*; *ik gape*, *ik giep*; *ik wale*, *ik wiel*; *ik wane*, *ik wien*; *ik klare*, *ik klier*; *ik knauw*, *ik knieuw*; maar toen men in de plaats van dit *schappen*, *scheppen* zei, werd dit zelfde *schiep*, ten aanzien van den tegenwoordigen tijd *ik schep*, onregelmatig. Dit zij ter waar-

waarfchuwing van lichtvaardige tegensprekers van hetgeen zy nooit onderzocht hebben, gezegd!

Maar deze verba zijn in hunnen aart verba neutra; dat is, zy drukken de daad uit, zonder en onafhankelijk van eenigen overgang, of betrekking daarby. *Ik ben, ik leef, ik adem*, is geheel in my bepaald en heeft geene betrekking hoegenaamd op *u* of op *hem*, wie of wat het zijn moge. En in zich-zelf is het zoo met alle werkwoord, dat tot de verrichting die 't uitdrukt, geen voorwerp behoeft waar die verrichting in eindigt. Doch gaat een verbum in zijn werken over, vloeit zijn daad op een naamwoord uit, dat is, wordt het *transitief*, (in welk geval de onderscheidende naam van *actif* en *passif* te pas kooft,) dan ondergaat het ook eene verandering (en wel eene vermindering) in zijn klank van verbum neutrum, welke het dan als dusdanig onderscheidt. Vermindering, zeg ik, als verliezende daardoor de daad heure volheid, en wegvloeiende in mededeeling by den overgang. Deze verandering heeft eene analogie met die van het praesens in 't praeteritum, maar zy is hier geen nagalm of weêrklank; zy is bloote vermindering, en die aanmerkelijk geringer is dan in de tijdverandering. — Dus maakt het verbum neutrum *stallen* (frequentative

vorm van *staen*, en dat dus *plaats vatten* beteekent,) het activum *stellen*; dus *vallen* het zachterklinkende *vellen*; dus *zitten* (oudtijds *zēten*, waarvan de naamwoorden *zeet* of *zete*, nog Engelsch, en *zetel*,) het zachtere *zetten*; dus *zinken* (te grond gaan), het transitivum *zenken*; en even zoo maakt *drinken* (hier voorgemeld,) *drenken* als 't op een perfoon als voorwerp overgaat (*). In
ve-

(*) L. W. dit *zinken* is uit *zij-en*, *zigen*, door 't oude participium in *ng* gevormd, en dus saamgetrokken nit *zijing* (*zijinging*), en dus is de vokaal vrij krachtiger dan de helle *e* van *zenken*. Ook *drinken* is dus krachtiger van vokaal dan *drenken*, als saamgetrokken uit de twee vokalen, die van den wortel, en van den participialen uitgang. Men zie van deze woorden die *ng* en *nk* hebben, als alle saamengetrokken derivaten zijnde van eenvoudiger, mijne *Verhandeling over de Geslachten* Aant. yyy.

Men drijft dit niet te verr', als men dienvolgende ook de meeste werkwoorden wier wortelsylbe in *m* eindigt, voor evenzulke saamengetrokkenen houdt, daar de uitgang *m* veelal uit *ng* verlopen is. Zie de zelfde *Verhandeling*, § 85.

Zoo is *klimmen* van *lijm*, als eigenlijk *gelijming* en aanhechting beteekende, waarom men ook *omklemmen* en zelfs *klam* als adjectief in den zin van *kleving* gebruikt. En dit *lijm* is eigenlijk *le-ing*, van *le-en*, waarvan 't oude *led* (nu *lid*,) *leden*, aanhangfel. Zoo is *glimmen*, *gelt-ing* van *li-en*, waarvan *licht* is, gelijk *gloeien*, *gelo-en* is, van 't oude *lo-en*, en *glans*, *gela-ends* of *gelaensch* van
ou

vele woorden was die vermindering ook zoo zwak, dat dit onderscheid van klank door geen verschil van schrijven was uit te drukken, waarvan Huydecopers onrechtmatige klacht, dat onze Ouden somtijds al wonderlijk met de praeterita omgesprongen schijnen te hebben; en in andere ging het by tijdverloop ook zelfs in de uitspraak verloren. Natuurlijk moest dit toen een beginsel van verwarring tuschen de neutra en transitiva opleveren, terwijl het neutrum verloren geraakte en 't transitive verbum overbleef, en naderhand de praeterita van de laatste dus op de eerste toegepast werden, gelijk niet zeer zelden het geval geworden is.

De *Transitiven* nu, die men in tegenstelling van *passiva* en *neutra*, *activa* noemt, zijn of uit de *neutra* voortgevloeid, of van *naamwoorden* gemaakt; maar in beide gevallen toch als nominalia
aan

ons *la-en* (anders, doch niet zoo goed, *lajen*), 't een en ander *branden*; en *glinster* mede van 't voorgemelde *ge-li-en* komt. Die nog dieper gaan wil, mag *komen* van *ko-ing* afleiden, als *ge-gaïng*, toekomst, *go-ing* als in 't Engelsch (zie de aangehaalde plaats), welk *gaïng* te samen getrokken ons *gang* is, en inderdaad participium van *gaan*. Vergelijke men voorts over dezen overgang van 't verbum neutrum tot transitif de zelfde Verhandeling over de Geslachten, Aanteek. *bbbb*.

aan te merken. Zy veranderen hunnen vokaalklank in praeterito niet; want zy bestaan niet in uitdrukken den klank, maar in uitdrukking van geheel het *nomen* waaruit zy zijn, zoo als dit is. De naamwoorden, waarvan zy gemaakt worden, zijn of *verbalia* of niet, want zy worden ook van bloote adjectiven gemaakt; doch voor zoo verr' men ook deze en alle nomina uit verba wil afleiden, waarvoor wel eenige grond is, zijn zy altijd *verbalia*. Gelijk zy inderdaad naamwoorden ten grond hebben, heeft hun praeteritum zoogenaamd imperfectum dit ook, en is inderdaad eenzelve met het participium passivum. Zy nemen dit (algemeen gesproken) als praeteritum aan, alleenlijk het augment *ge-*, waar het daar plaats by vindr, weglatende, waarvan straks! En dus is 't praeteritum *maakte* van *maken* niet anders dan het onverkort participium *gemaakte*; dus is *hinderde*, 't participium *gehinderde*; *beloofde*, 't participium *beloofde*; *verachte*, 't participium *verachte*; *ontfelde*, 't participium *ontfelde*; *misplaatste*, 't participium *misplaatste*, enz.

Men keert gewoonlijk ter zake van de aangenomen Grammaticale rangschikking, de afleiding om, en leidt deze participien van de praeterita af; en ingevolge daarvan heb ik my dan ook in mijne Verhandeling over de Geslachten uitgedrukt,

Doch

Doch waar 't het zelfde woord is, is en blijft de zaak volkomen de zelfde, welk dier twee men van het andere afleide. Ik moest daar naar de aangenomen Grammaticale begrippen spreken, voor zoo verre ik die niet opzettelijk had tegen te spreken. Hier, in tegendeel, ben ik verplicht die te recht te wijzen in 't gene het eigen onderwerp dezer Verhandeling uitmaakt.

Om dus die praeterita der Transitive of Nominale werkwoorden wel te verstaan, moeten wy de participia passiva in aanschouw nemen.

De participia zijn, als gezegd is, verbalia. In aart adjectiven, maar die ook somtijds (van alle adjectief is dit waar, maar van deze in 't byzonder,) tot substantiven overgaan. Zoo is 't met het tweederlei participium activum in *ende* en in *inge*; het eerste oudtijds *ande*; het tweede by ons geheel tot zelfstandig naamwoord geworden, doch by de Engelschen nog participium (*). Gelijk 't ook als zoodanig by ons nog somwijlen in adverbien kenbaar is, als in *ruggelings*, *plotselings*, *mondelings*. *Zonderling* zou hier ook toebehooren, en is ook nog als adjectivum behouden. Beide zijn zy bloote aanklemmingen van den infinitivus, door de
twee-

(*) Zie Verhandeling over de Geslachten § 34 en 67.

twederlei versterkingen van de *n*. Van den uitgang *ande*, bloot dialektverschil met *ende*, zijn weinig by ons overig; van dien op *ing* ontelbare. — Even zoo is het dan ook met het participium passivum. Deze zijn ook enkel adjectiven, en, *ik heb een huis gekocht*, is *habeo domum emptam*; *ik ben verloren*, is *sum perditus*; en inderdaad is het even en volmaakt het zelfde als *ik heb een gekocht huis*, en *een huis dat gekocht is*, en als *ik ben gezond* of *ik ben krank* (†). Het *gekocht* en *verloren* zijn adjectiven, en men weet dat onze taal de adjectiven voor of achter de substantiven plach te zetten, zonder onderscheid, hetgeen thands door het langdurig gebruik aan eenige Syntactische beperking verbonden geworden is. *Ik heb een huis gekocht voor weinig geld* is nog twijfelachtig of het vertaald moet worden door *domum minimo praetio emi*, dan door *habeo domum minimo praetio emptam*, en wy onderscheiden 't thands door in 't laatste geval een komma achter *huis* te stellen.

Doch hoe dan worden die adjectiven met passieve beteekenis gemaakt? — Twee punten zijn hier te onderscheiden. In de eerste plaats loopt in 't oog, dat zy, zoo wanneer zy geen voorzetsel heb-

(†) Vergelijk hiervoor bladz. 11 en 12, en ook 29, 3°.

hebben dat aan 't werkwoord verknocht is geworden, een augment aannemen; naamlijk, de sylbe *ge*. Reeds echter heb ik elders doen blyken, dat dit augment niet anders dan een voorzetsel is, dat aan alle werkwoorden door alle tijden en modi heen, even zeer toevoeglijk is, en zeer algemeen plach gebruikt te worden, maar aan het participium passivum meestal toegevoegd wordt ter versterking als bykomende praepositie of adverbium, even als de afscheidbare praepositien in *ik heb het eten weg*, *ik heb het met*, 't geen volmaakt het zelfde is als *ik heb GE-geten*, *ik ben gevallen*, als zijnde *ik ben MET het eten*, of *MET het vallen verbonden*; omdat dit *ge* niet anders dan *met* beteekent, en volstrekt het Latijnsche *co* is. (Zie Verhandeling over de Geslachten Aanteek. y). Ook neemt dit participium deze propositie niet aan in die constructie waar het verbum als hulpwoord by een en ander gevoegd wordt; als *ik heb dit ZIEN gebeuren*, *ik heb het LATEN maken*, *ik heb het niet KONNEN nalaten*, maar *MOETEN betrachten*, en zoo ook, *niet MOGEN verzuimen*, *niet WILLEN verwaarlozen*. *Ik heb het HOOREN afraden*. *Ik heb het my 't hart VOELEN doordringen* (*). *Ik heb my LEEREN bedwingen*.

Niet:

(*) Dus ook *ik heb ZITTEN slapen*, *ik heb LIGGEN droo-*

Niet: *GEZIEN* gebeuren, *GELATEN* maken, *GEKON-*
NEN nalaten; niet, *ik heb het GEDAAN* doen; niet,
GEVOELD doordringen, enz. En even zoo: *Ik*
heb my ZOEKEN te onthouden; *ik heb my TRACH-*
TEN te bevljigten, *POGEN* in staat te stellen; *ik*
had hem WENSCHEN te bevredegen, en *ik had*
hem MEENEN te stillen, schoon tegenwoordig de-
ze constructie, als het woordtjen *te* by den infiniti-
vus komt, niet meer in bloeienden zwang is, maar
men in dat geval *gezocht*, *getracht*, *gepoogd*,
gewenscht, *gemeend*, en zelfs *geleerd te bedwin-*
gen, *te onthouden*, en al diergelijke, verkiest.

Niet zonder eenigen grond, overmits dit ver-
ouderde participia praeterita zijn van werkwoor-
den, die nu ter tijd geen participium op deze
wijze meer maken. — Dit was het eerste punt.

Het tweede is, dat zy, met of zonder aug-
ment, (en, als wy zagen, onafhankelijk van dit)
onderscheiden vorm in de verba neutra en in de
transitiva, of (wil men 't dus liever uitgedrukt,)
in de *oorspronkelijke* verba en in de *nominalia*
hebben.

It

droomen, *ik heb STAAN* kijken, *ik heb DOEN* boodschappen
enz. En deze uitdrukkingen stellen den infinitivus oog-
schijnlijk voor. Men ziet dus dat in den grond het
participium en de infinitivus eenerlei natuur zijn. Zoo
ook: *ik heb dat WILLEN* doen, *ik had dat ZULLEN* doen.

In de Oorspronkelijke, bestaan zy in den *infinitivus*, dat is (als wy hiervoor zagen) in het werkwoord-zelf als *nomen*. Dus maakt *laten* met het augment, *gelaten*, en zonder 't augment blijft het *laten*. *Ik heb dat gelaten* met het augment, even als *verlaten* met de praepositio *ver*; en zonder 't augment, *ik heb dat LATEN doen*. Dus *Ik heb dat GEZIEN*, met, en *ik heb dat ZIEN doen*, zonder 't augment; in beide gevallen *vidi, j'ai vu, ho veduto*. Dus *Ik heb GELOOPEN*, met, en *ik heb LOOPEN dwalen*, zonder 't augment. Hy is heen GEGAAN, met, en *hy is GAAN bédelen*, zonder 't augment. Dus *hy heeft STAAN luieren*, zonder, en *hy heeft aan de kaak GESTAAN*, met het augment. *Hy is KOMEN eten*, zonder, en *hy is tot mijnent GEKOMEN*, met het augment. Maar in sommige werkwoorden van deze vorm heeft in deze foort van participien eene andere uitspraak van de vokaal plaats, de verzwakte naamlijk van het praeteritum; zoo wordt de *y* die men oudtijds *i* schreef, maar elders als de tweeklank *ei* uitgesproken en daarmee vermengd werd, tot de scherpe *e*. Men mag echter hierin ook wel eenig deel geven aan de verscheidenheid van vermengde dialekten. Immers zoo werd de *ui* die elders, door het na-gelijkvormige van den klank, met *eu* vermengd werd, en ook dit *eu*, met

D eenen

eenen byklank van de *o* verward, en dus verandert zoo *ui* als *eu* in *o*. En gelijk men, b. v. van *lijden*, *geleden* zegt, als *ik leed*, zegt men van *sluiten*, *gesloten*, van *spruiten*, *gesproten*, als in het praeteritum *ik sproot*. Even zoo was de verwarring van de *e* in sommige dialekten, met *eu*, oorzaak dat men van *breken*, *gebroken*, van *spreken*, *gesproken* zegt, zoo als men ook *breuk* voor *broke*, en *spreuk* voor *sproke* zegt. Zoo dit echter niet door de vermenging der hooger uitspraak van *o* voor *a* ontstaan is, waardoor men voor *ik brake*, *ik broke*, voor *ik sprake*, *ik sproke* zei: want de vermenging van dialekten is by ons velerlei. Even zoo zegt men nog 't *stollen* van een vocht door de koude, in plaatse van *ballen*, dat *staan*, en van vloeien *tot staan komen* is: en zoo eenige woorden meer. De Angelfaxische schrijfwijze drukte den tweeklank *ie* door *eo* uit, om dat *zy*, als de Engélschen thands nog, de *e* als *i* uitspraken, en *o* strekte by hen als klemmende konzonant ter versterking, en dus voor de *w*, waarom dezen ook *wan* uitspreken en *one* schrijven, de sluitvokaal in de uitspraak te rug trekkende, en de *e* voor de liquidae (als ook wy eertijds voor *l*, *m*, *n*, en deden, en de Franschen nog voor de *m* en *n* blijven doen,) als *a* uitbrengende. Weshalve dit hun *eo* even zoo
veel

veel als *iw* met de scherpe *i* is. En van dit *eo*, in de uitspraak met *o* verward, mag wel de verandering van *ie* in de participia passiva tot *o* ontstaan zijn. Doch wy kunnen dit daar laten.

Niet te min maakt dit tweederlei onderdeelen in de klasse der oorspronkelijke werkwoorden; als waarvan 't eerste de vokaal van het verbum in praesenti en infinitivo behoudt, het ander gedeelte de vokaal des praeteritums aanneemt.

De laatste zijn, die als vokaal de *ei*, de *ui*, de *i* met *nd*, *ng*, *nk* of *m*, in de zelfde sylbe verbonden, en die *ei* hebben; en ook die in 't praeteritum de *a* aannemen, als *lijden*, *geleden*; *ruik*, *geroken*; *binden*, *gebonden*; *springen*, *gesprongen*; *blinken*, *geblonken*; *schietsen*, *geschoten*. En dus *ik breek*, *ik brak*, *gebroken*; *ik steek*, *ik stak*, *gestoken* (waarvoor men toch ook *gesteken* zegt); *ik beveel*, *ik beval*, *bevoelen*; *ik spreek*, *ik sprak*, *gesproken*; *ik steel*, *ik stal*; *gestolen*; waarin echter *eten*, met zijne composita, als *vreten* en het oud *geten*, waarvan wy *gegeten* overig hebben, *lezen*, *meten*, en *treden* niet deelen, die de oorspronkelijke *e* in het participium passivum of praeteritum behouden.

Wat dan nu de *verba nominalia* betreft. De participia passiva van deze bestaan in de bloote

wortelsylbe van 't werkwoord, dat by het augment van voren, van achteren de tandletter aanneemt. Ik zeg by het augment van voren: want, zoo zy geen ander onaffcheidbaar voorzetsel hebben, kunnen zy het augment niet ontberen, maar 't behoort tot hun wezen. Ik zeg de tandletter; naamlijk de zachter *d* of de sterker *t*: de eerste zoo die wortelsylbe in geen harde konzont eindigt, en in het tegengestelde geval de *t*. Dus maakt *ik ken*, *gekend*, en met de *e*, *gekende*; *ik baad*, *gebaad*, *gebade*; *ik draaf*, *gedraafd*, *e*; *ik aze*, met de zachte fising, *geaasd*, *e*, en *ik slaaf*, *geslaafd*, *e*; *ik klaag*, *geklaagd*, *e*; *ik waak*, *gewaakt*, *e*; *ik week*, *geweekt*, *e*; *ik wek*, *gewekt*, *e*; *ik spot*, *gespot*, *e*; *ik spoor*, *gespoord*, *e*; *ik roem*, *geroemd*, *e*; *ik mis*, *gemist*, *e*; *ik dien*, *gediend*, *e*; *ik duur*, *geduurd*, *e*; *ik schreeuw*, *geschreeuwd*, *e*; *ik buit* (praedor), *gebdtit*, *e*; *ik stuit* (als nominaal werkwoord) *gestuit*, *e*.

Dit leidt my tot de opmerking, dat oorspronkelijk, 't zelfde werkwoord een ander participium passivum (en dus ook praeteritum) maakt naar het als verbum neutrum en in zich-zelfs bepaald, of als verbum nominale en transitivum op een voorwerp gebruikt wordt. Zoo is 't nog met *lachen*, met *jagen*, met *kluiven* enz. die als verba neutra hebben

ik

ik jaag, ik joeg, gejagen, welk participium
nu eenigzins verouderd is;

ik lach, ik loeg, gelachen;

ik kluij, ik kloof, gekloven;

ik stuif, ik stoof, gestoven;

maar wanneer zy op een voorwerp overgaan,
als nominaal,

ik jaag (een hert b. v.), *ik jaagde, gejaagd*,

ik lach of *belach* (hem) *ik lachte, gelacht*;

ik kluij (een boutjen), *ik kluijde, gekluid*;

en even zoo is 't met *het stoof* geweldig op den
weg, en zy *stuifde de kamer* waarvoor men meer
zegt *stofte*, van *stoffen*; en desgelijks is er on-
derscheid in *bestuid* en *befloven*. — Doch men
moet bekennen dat het gebruik dit onderscheid
tusfchen de verba *neutra* en *transitiiva* lang heeft
doen verdwijnen, zoo dat thands in beide die foor-
ten of klasfen van verba, 't een en ander toege-
past wordt, of (met andere woorden) dat oor-
spronkelijke *verba* en *verba nominalia* door el-
kander als *neutra* en als *transitiiva* plaats heb-
ben. en hunne onderscheiding als zoodanig thands
alleen uit het gebruik kenbaar is.

En wanneer men in aanmerking neemt dat de
wortel van elk verbum per se een naamwoord is,
kan men in ruimer zin dit onderscheid als van
geen groot belang in zich-zelf zijnde, aanmerken,

D 3 en

en de klassificatie als bloot uit de phœnomena in 't verschil der vorming van praeterita en participia opgemaakt, en dus ter verklaring daarvan dienstig aannemen, zonder daar inniger aan te hechten.

Ook hebben sommige werkwoorden tweederlei participia passiva by eenerlei praeteritum. Terwijl andere weder in 't praeteritum een verbum primitivum, en in 't participium passivum een verbum nominale vertoonen, als in het reeds bygebrachte

ik jaag, ik joeg, gejaagd;

en zoo ook

ik vraag, ik vroeg, gevraagd;

ik kreek, ik krook, gekrookt;

en eenige meer.

Wy zeiden dan van de praeterita der verba nominalia, dat zy participia passiva zijn, en beide dus onafgekort zijnde, in *de* of *te* uitgaan; welke afkorting het blijkbaar is dat wel in het participium (als adjectivum of nomen zijnde) plaats heeft, in geval van eene zekere onbepaaldheid van de hoedanigheid, opzettelijk in den breede verklaard in het Eerste deel mijner Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden (*); maar in het verbum

(*) Zie bladz. 51 en volgenden.

bum definitum niet. Doch wy moeten er nu nog eene derde soort of vorm van participia praeterita byvoegen, zichtbaar uit dezen uitgang *de* ontstaan of verbasterd zijnde. Deze is die in *cht* en in *st*.

De uitgang *cht* als in *mocht*, *zocht*, *wrocht*, is niet anders dan samentrekking van de *keel*-letter in *mogen*, *zoeken* (oudtijds *foken* (*)), en 't oude *werken* (nu *werken*), met omzetting van de *r* in de uitspraak, (gelijk tusschen *grut* en *gort* en zoo in meer woorden plaats heeft), met de *t*. Op deze wijs wordt

ik mocht van *mogen*,

ik zocht door *ik zokte*, van *zoeken*,

ik wrocht door *ik wrokte*, van *werken*.

en even zoo in de participia *gemocht*, (nu verouderd maar nog overig in *vermocht*) *gezocht*, *gewrocht* (†).

Het zelfde heeft plaats ten aanzien van de werkwoorden in *ngen*, waarvan sommigen de *n* (zachtheidshalve) verliezen; en dus wordt, met samentrekking der *t*,

van *ik breng*, *ik bracht*, *gebracht*; en

van *ik denk*, *ik dacht*, *gedacht*;

met

(*) 't Gothisch *fokan*.

(†) Het oud-Engelsch zei ook *to werch*, als by Chaucer voorkomt, schoon hy als nomen, *a werce* heeft.

met veranderde vokaal, even als in de praeterita
breek, brak;
steek, stak.

en als, waar de *n* niet verloren wordt, gelijk in
ik hang, ik hing;
ik ding, ik dong;

en even zoo is 't in *ik vang, ik spring, ik dwing,*
ik dring, ik drink, ik klem, of klim.

Wat de *st* als uitgang (in dezen) betreft, deze is een bloot dialektverschil der Angelfaxische *th*, door welke *d* en *t* tot *s* of *st* worden. Zoo zegt het Engelsch tegenwoordig in de derde persoon *he loves, he fais*; oudtijds *he loveth, he faith*. Verandering die, van den tijd van Willem den Derde dagteekent, toen de Hollanders daar invloed kregen, die, even als later de Duitschers onder Anna, de *th* als *s* uitspraken; en zoo is ook voor de richtiger uitspraak der *th* die een *d* met een *sisfing* is, deze letter in een scherper Hoogduitschen mondval tot *t* en *f* vereenigd geworden.

Op deze wijze maakt dan

ik kon (nu *ik kan*, schoon 't in infinitivo *kennen* is, even als men ook *ik mag* van *mogen* zegt,) *ik konde*, dat, met de Engelsche *th* in plaats van de *d* uitgesproken, tot *ik koste* wordt met de doffe *o*; en *ik begon*, als oud verbum van *on* (dat is *aan*) gemaakt, (even als *ik begin* van *in* en
be-

beginnen eigenlijk *be-innen* dat is *ingang maken*, en *be-onnen* even zoo *aangang maken* is,) en ook *ik begonste*, en met onderdrukking van de *n* als hiervoor, *ik begoste*. — Zoo is ook *ik dorst* en *gedorst* als praeteritum en participium (zoo wel in den zin van *droog zijn* als in dien van *darren*, *dorren*, het zelfde met *derven* en met *durven* gelijk men nu zegt), *ik dorde* in die zelfde vervalschte Angelsche uitspraak der *d*. Welk *dorst* men nu als praeteritum van het derivatif *dorven* of *durven* gebruikt, schoon dit als derivaat zijnde, met alle derivative verba, als frequentativa enz. door regelmatige toevoeging der *d*, *durfde* heeft.

De overeenkomst en eenzelvigheid van dit praeteritum en dit participium der nominalia brengt van zelfs mede, dat alwaar de wortelsylbe van 't verbum de *t* of *d* reeds heeft, de toevoeging van *t* of *d* niets doet maar geheel overtollig is. Doch zoo wordt dan 't praeteritum dikwijls onkennelijk van het praesens wanneer het de *e* aanneemt. *Ik zweet* of *ik zweete* by voorbeeld in praesenti, is in praeterito *ik zweete*; *ik beide* (dat is *toeve*), is in praeterito *ik beide*. Om die verwarring nu voor te komen, en die twee tijden des werkwoords kennelijk te onderscheiden, heeft men in zulke gevallen de uitgang *de* des praeteritums achter het met de *e* verlengde praesens

fens gesteld, en dus *ik zweetede*, *ik beidede* gezegd; terwijl men anders ook wel zich vergenoegt met *te* achter de *t* en *de* achter de *d* te voegen, *ik zweette* en *ik beidde* schrijvende, de eerste *t* en *d* alsdan met een zeer korte vokaal (een scheva) uitsprekende die in de Profodie naar willekeur meê of niet meê telt.

Men heeft de twee klassen van werkwoorden naar die verschillende vorming van praeterita en participia door de benaming van *gelijk-* en *ongelijkvloeiend* willen uitdrukken. Door *gelijkvloeiend* echter zou men natuurlijker wijze de meeste overeenkomst in afloop der woorden verstaan, door *ongelijkvloeiend* de minste. De eerste naam paste dus beter voor de oorspronkelijke verba, waarin de eenige verandering de verzachting der vokaal is en het woord verder het zelfde blijft; terwijl in de nominale werkwoorden, een aanhang van *de* en dus een verschil in afloop of vloeiing gebracht wordt. Doch het heeft den Grammatisten onzer taal behaagd, die tweederlei werkwoorden recht anders-om te benoemen, en dus *gelijkvloeiend* te heeten die in het praeteritum en participium *de* of *te* aannemen, en de vokaal-veranderende daartegen *ongelijkvloeiend*. — Namen kunnen ons vrij onverschil-

schillig zijn, mits men weet wat beduidenis zy in de toepassing hebben.

Onregelmatige werkwoorden hebben wy ten aanzien der Conjugatie in onze taal niet, dan wat de auxiliaren betreft. En deze onregelmatigheid bestaat in het volstrekt ongebruik of ontbreken van sommige *tijden* of *personen*, of *modi*; die door in de plaats treding van andere verba van gelijke beteekenis vervuld worden. Dus is 't met de verba van *zijn* en *hebben*, want dat *mogen*, *ik mag*, en *konnen*, *ik kan* in den tegenwoordigen tijd heeft, verdient in dit opzicht geene aanmerking. Eenigzins meer komt het hulpwoord *zullen* in aanmerking.

Het werkwoord *zijn* is onregelmatig, door de door één menging van drie werkwoorden van bestaan, naamlijk,

bennen (van *be-en*, 't Engelsche *to be*),
wezen,
en *zijn*.

Het eerste dezer nevenwerkwoorden van *zijn*, is *bennen* (in gemeene volks-uitspraak *binnen*) en plach in 't Noordhollandsch geheel den tegenwoordigen tijd, door alle personen in enkel- en meervoudig heen, uit te maken. Nu is het alomme, gelijk vroeger in de Zuidhollandsche
dia-

dialekt, verworpen, behalven alleen in de *eerste perfoon van den tegenwoordigen tijd*, wie het eigen gebleven is.

Het tweede dier nevenwerkwoorden is *wezen*, dat eigenlijk een oorspronkelijk, of (zoo men naar onze Grammatisten spreekt) een *ongelijkvloeiend* verbum is, en heeft geen tegenwoordigen tijd, maar, buiten den *infinitivus*, alleen het *praeteritum*, waarin het zijne vokaal (als naar de regelmaat) in *a* verandert; en ook het participium passivae formae, *gewezen*, doch ook teffens nog, naar aart der andere klasse van de verba, *geweest*. Het verandert in het meervoud zijn *s* in *r*.

Doch tot dit zelfde *wezen* mag men ook de derde perfoon in het enkelvoudige van den tegenwoordigen tijd brengen, die *es* is, dat is *wes* zonder de vluchtige *w* (*), maar die nu eeuwen lang is verlopen in *is*. Dat intusfchen dit *wezen* eenige verwantschap met het Latijnsche *esse* heeft, loopt in 't oog, welks eenzelvigheid in *est* en *sit* met ons oude *es* (nu *is*) en ons *zij* of *si*, als men eertijds schreef, aanmerking verdient.

De overige personen van den tegenwoordigen tijd hebben het derde werkwoord, *zijn*. En deze

(*) Zie over deze *w*, Verhandeling over de Geslachten, § 97.

te twee werkwoorden, *zijn* en *wezen*, hebben ieder niet slechts ook den infinitivus en 't participium activum, maar worden ook in de parafrastische tijdvorming van 't futurum gebruikt.

Zijn had oudtijds ook zijn participium praeteritum *gezijn*, dat zoo wel als *geweest* van *wezen*, ook in 't parafrastische perfectum en plus quam perfectum diende; doch dit *gezijn* is ten eenenmale verouderd en vervallen.

Wat het verbum *hebben* betreft, 't zij als auxiliair of in 't algemeen als werkwoord van bezit en eigendom; de onregelmatigheid hiervan bestaat alleen in de vermenging met het verouderd *heven* of *haven*, Hoogduitsch *haben*, ('t Engelsch *to have*,) verwant met *hechten*, *heften* en *haken*, 't geen alleenlijk de derde persoon in het enkelvoudige van de tegenwoordige tijdvorm maakt; en ook in de samentrekking van *habde* of *hafde* (*havde*) tot *had* in het praeteritum.

Wat het hulpwoord *zullen* betreft. De onregelmatigheid hiervan berust in het dialekt-verschil tuschen *zullen* en *zollen* (by de Hoogduitschers gebruikelijk gebleven) en de verscheidenheid van uitspraak omtrent *ol*, 't geen by 't lispend verlammen der *l* in het uitspreken tot *ow* wordt, waardoor de Fransche *sol* en *fol* als *sou* en *fou* uitbrengen. Ten aanzien van 't eerste gebruiken wy even

even: zoo *vullen* en *vullen* als werkwoorden; en ten aanzien van 't andere zeggen wy *ik woude* (saamgetrokken tot ééne sylbe in *ik wou*) even als wy *ik zou*, of *ik zoude* voor *ik solde* zeggen. Dat ook de eerste en derde persoon des tegenwoordigen tijds de *a* heeft in *ik* en *hy zal*, is het zelfde als wy omtrent *konnen* en *mogen*, dat even zoo *kan* en *mag* in die twee personen heeft, waarnamen: eene kleine vermenging van dialekt, niets meer, die voor 't overige in de Noordelijke talen ten aanzien van *a* en *o* niet vreemd is.

Na de Tijden verhandeld te hebben komen nu de Personen in aanmerking. Als tot voornaamwoorden in verband staande, die enkel- of meerdertal uitdrukken, en zelve inderdaad naamwoorden zijnde (*), maken zy een meervoud, en dit meervoud op *n*. Zoo dat *ik min* in 't meervoudige *wy minnen* wordt; *ik ete*, *wy eten*. Doch hier omtrent heeft iets zeer merkwaardigs plaats, waarop wy verplicht zijn in 't byzonder stil te staan.

Wan-

(*) Want in den tegenwoordigen tijd zijn zy dit als wortelsylben der verba, in de praeterita als verbalia. Zie hiervoor bladz. 28, en mijne Verhandeling over de Geslachten, § 19, 28, 36, *et passim*.

Wanneer wy gebieden is het altijd aan den gene die tegen ons overftaat, dat is *de tweede perfoon*. Ons-zelfen gebieden wy niet, of het is dat wy ons-zelfen denkbeeldig in twee perfonen verdeelen, en ons dus tegen over ons-zelfen ftellen. Wy gebieden ook aan geen derde.

De Imperativus of gebiedende wijze heeft der halve geene eerfte, en ook geene derde perfoon, maar bestaat alleen in de *tweede*.

Doch ten aanzien der overige Modi fchijnt het anders. — Intusfchen toont, en dit kan niet anders dan vreemd fchijnen, de tweede perfoon by ons altijd en overal een belemmerd voorkomen. *Du doet, du winst, du trachtst, du brengst, du werkt, du komst, du hebst, du hadst, du bist*, (want wy bepalen ons hier eerst by het Enkelvoudig getal,) zijn zoodanig zelfs tegen de zachtheid en lichtheid van onze taal, vooral in de vlietende en beweging uitdrukkende werkwoorden, ftrijdig, dat het gebruik dien uitgang al vroeg veel verzacht heeft met de *s* in de plaats van de *st* te ftellen. Men zou nu inderdaad deze onaangename en zware uitpraak in eenige taal als de onze voor genoegzaam voldoende kunnen houden om deze geheele Tweede perfoon in het enkelvoudige te onderdrukken, en haar alleen en altijd in het meervoudige te gebruiken. Voeg hier

hierby, dat dit *hebst, doest, winst*, enz. geen meervoud heeft als de andere personen, hetgeen al zeer zonderling is.

Maar juist toont zich die tweede perfoon een verbale te zijn. *Winst, konst, kost, jonst, komst*, enz. zijn als ieder erkennen zal, verbalia. En dit is zoo wel en zoo algemeen opgemerkt, dat sommigen zich verbeeld hebben, dat deze verbalia uit die tweede perfoon gemaakt zouden zijn. Wy die weten wat Conjugatie is, of wat daarvoor doorgaat, en ook naar het hiervoor opgemerkte bevinden mochten, dat zy veelal in de famenzetting van een voornaamwoord met een naamwoord bestaat, wy kunnen dan ook geene zwarigheid vinden om deze tweede perfoon voor niet anders dan een nomen verbale te houden.

Dieper inzicht in het wonderlijk saamengevoegd Latijn zal ook wellicht t' eenigen dage ook daar het zelfde doen erkennen; doch dit behoort hier niet t' huis, en is by den tegenwoordigen stand der innige Taalkennis een *παράδοξοτατον*.

Het zou ondertusfchen zoo vreemd niet zijn, al bracht dit meê dat men de tweede perfoon in de verba, als van eenen anderen aart dan de twee andere personen beschouwde. Het is geene eerste behoefte een ander te zeggen wat hy doet,
en

en men kan het als eene overtoligheid aanmerken. Wat hy doet, of gedaan heeft, of doen zal, is ons vreemd. Maar wat wy of derde personen doen, deden, of staan te doen, is ieder bogenblik noodig een' ander' mede te deelen; want dit is hem vreemd, 't geen zijne eigen daden of werken hem niet zijn.

De tweede perfoon in het meêrvoudige, 't geest nu ook in aanmerking kooft, is ook geen meêrvoudig maar gaat uit de *t*. Kwelijk geeft Moonen daar de *n* aan in den Voorleden tijd, als iemand die zijner Moedertale volftrekt onkundig was; waardoor hy ook in de zwaarste ongelijkheid met zich-zelfen vervalt; want hy kan zich-zelv' toch geen *gy waren* en *gy hadden*, en even weinig, *gy zouden*, *gy moesten*, *gy konden*, opdringen. — Het is hier wederom dat die tweede perfoon ontbreekt. Het mag hier dus wederom een verbale zijn als in 't Enkelvoudige, en heeft het voorkomen van met de verbaalia die op *te* tuitgaan over een te stemmen, de finale *e* alleen verliezende. *Gy gewent* herroept ons aan het naamwoord *gewente*; *gy dacht*, aan het naamwoord *gedachte*; *gy gaaft*, aan *begaafte*, dat is *begaafdheid*; *gy zoet*, aan *de zoete*, oudtijds voor *zoetheid*.

E heid

heid gezegd (*); *gy stelt aan gestelde*, dat is *gestalte*, als de oude uitspraak van *el* medebracht (†), enz. Dat vele zulke naamwoorden nu niet meer bestaan, is natuurlijk: in eene onuitputtelijk rijke taal vergaan allengs duizenden van woorden door ongebruik en verwaarloozing, en zoo worden zy vergeten en uitgewischt. Maar de analogie blijft, en bedriegt niet; en de vorming dezer woorden bestaat nog.

In het praeteritum is dit veellicht kennelijkst, doch het is in het praesens even aannemelijk. — Hoe het niet te min daarmee zij, het Gebruik kent sints tweehonderd jaren geen tweede persoon meer in het Enkelvoudige, en maakt het meervoudige dier persoon door de *t*.

De derde persoon heeft in 't Enkelvoudige thands een *t* in praesenti, en ook in dezen tijd alleen. Dit schijnt wel ter onderscheiding uit het Latijn ontleend, want het meervoudige toont in deze persoon even weinig een *s* te kennen als in de eerste. *Wy* en *zy* MINNEN toont duidelijke 't enkelvoudige *ik* en *hy min*; niet *hy mint*, hetgeen (zoo het bestond) *zy minsen* voort zou brengen.

(*) Zie Verhandeling over de Geslachten, § 33 en 95.

(†) 't Geen wy hiervoor een- en andermaal aenmerkten.

brengen, gelijk *ik* en *hy eet*, *wy* en *zy eten* oplevert; en zoo is ook (zie bladz. 16) in 't praeteritum de *t* van *mocht*, *zocht*, enz. even zeer in de eerste als derden persoon. En, wat meer is, de hulpwoorden zijn in de derde persoon zoo wel als in de eerste, van de *t* ontbloot. *Hy is*, *hy was*, *hy zal*, *hy zou*, *hy mag*, *hy wil*, *hy kan*, *hy kon*, neemt geen *t* aan, en dit onderscheidt by ons Hollanders de hulpwoorden steeds, schoon de Vlamingen, aan die al mede (eenparigheidshalve, als 't heeten moet) de *t* toegevoegd wilden (*). Alleen moet men van deze hulpwerkwoorden de derde persoon van *hebben* en van *doen* (*hy heeft* en *hy doet*) uitzonderen. Maar dit *heeft* is blijkbaar 't oud-Engelsche en Angelfaxifche *he haveth*; en *doen* is zoo zeldzaam een hulpwoord by ons, dat het daar de eigenschappen niet van *heeft* aangenomen.

Wat nu de Modi in de zoogenoemde Conjugatie aangaat, of liever de overige behalven de Aantoonende wijze of Indicativus: want van den Imperativus spraken wy reeds. Men brengt die allen tot den Subjunctivus of (zoo men nu zegt)

Con-

(*) Zie het zoo geryeid Tijdverdrif van *Vaeland van Iperen*.

Conjunctivus, na Indicativus en Imperativus in rang van orde gesteld. De onderscheidingen, voor zoo verre zy niet bloot Syntactisch zijn, bestaan in die Subjunctive vorm in zeer weinig. Men voegt daar ééne letter in, en wel, de zachte altijd toonlooze *e*, achter de eerste persoon van het praesens; of liever en beter gezegd, men onderdrukt daar die *e* niet als in den Indicativus, of, doet men 't, men teekent ter opmerking des Lezers die onderdrukking alsdan met het merk van apostrofe. En wat de derde persoon betreft, men maakt deze volstrekt gelijk aan de eerste en verworpt derhalve de *s* daarin. Ieder gevoelt licht dat dit een en ander inderdaad een gezochte onderscheiding is, daar, in onze taal, alle woorden, buiten het meervoudige, inderdaad op die *e* uitgaan, en de *s* in de derde persoon ook niet oorspronkelijk is, en ter onderscheiding uit bloote nabootsing van 't Latijn ingevoerd, maar by ons (als wy bladz. 66 reeds te kennen gaven,) even weinig eigen als in 't Grieksche *τύπτεi* enz. Ook is de Subjunctivus by ons geene Conjugatie-vorm, maar wordt door de plaatsing der woorden in 't verband der rede aangeduid. Doch men wilde eenmaal onze taal naar 't Latijn dwingen, en men moest een Subjunctivus scheppen, gelijk
mer

men de zes Latijnsche naamvallen aannam, of er grond in de taal voor was, of niet.

Eigenlijk bestaat de Subjunctivus by ons in eene omgekeerde Constructie; het zij vragender wijze, als *DOE IK KWAAD, ik ben schuldig*; het zij uit kracht der volstrekte afhankelijkheid aan een voorafgaande conjunctie van tijd of van onderstelling, als *dan, toen, wanneer, zoo, indien, dat, hoewel*, en dergelijke; waarvan het III. Deel mijner vroegere Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden, bladz. 41 en volg.

De Imperativus of gebiedende wijze bestaat (als wy reeds op bladz. 30 in 't voorbygaan aanmerkten) in de eenvoudigen wortelsylbe des woords. *Ga, doe, loop, kom, keer*, enz. Waaroemtrent niet aan te merken is, dan dat deze modus slechts éénen tijd kent, den tegenwoordige; en, dat zy geene naslepende *e* als de Indicativus of Subjunctivus toelaat. De aart van deze vorm is forsch. Geene andere dan de tweede persoon hebbende, behoeft zy geen voornaamwoord, en zelf dat van die tweede persoon behoort niet by haar. Voegt men er die by, 't is als vocativus, aansprekende, en niet anders; en hierom is 't dan ook onverschillig of men 't voor of achter zet. *Gy zwijgt!* en *zwijgt gy!* is even goed om dat de noeming van iemand by eene aan hem

gerichte toefpraak geen plaats heeft in, noch behoort tot de rede-zelve. Hieruit zou volgen dat men dit *gy* derhalve door eene zinfnijding van den imperativus zou moeten afscheiden, en zeker die afscheiding heeft even veel grond als of men in het *quo usque tandem, Catilina, abutere patientia nostra?* eenvoudig *Catilina*, of *tu Catilina*, of enkel *tu* zegt als vocativus. Doch men doet dit niet, om dat men niet begrijpt dat dat *Gy* daar geen koppeling met het verbum, maar een *o Gy!* is.

In 't meervoudige heeft men, als alom aan de tweede persoon, gelijk wy zeiden, de *t* toegevoegd. Doch sedert het verwerpen en in onbruik raken van het enkelvoudige der tweede persoon, moest het meervoudige daarvoor in de plaats treden. Hiermede stemt dan ook overeen dat men den imperatief alleen in 't meervoudige neemt; en dus deden onze Bijbelvertalers dan ook volstandig. **MAAKT u eene arke**, zegt God by hen tegen Noach; **HEFT uwe oogen op ende ziet**, tegen Abraham; **ZIET gy zijt zwanger**, zegt de Engel tegen Hagar; **NEEMT uw gereedschap, GAAT uit en JAAGT, en MAAKT my spijsze en BRENGTse my**, zegt Izaak tegen Ezau, en zoo alom; en inderdaad kan 't gezond verstand niet anders als consequent voorschrijven. Verwer in
zij-

zijne *Idea Linguae Belgicae*, stelt ons ook geen anderen Imperativus voor dan dezen meervoudigen, gelijk men ten aanzien van alle tijden en modi nergens in de paradigmata andere tweede persoon dan de meervoudige gewoon is op te geven, die by het altijd meervoudige *gy* past. Hy zondert alleen het verbum obsoletum *binnen* hier van uit, van 't welke die persoon in het enkelvoudige *binnest* heeft (als 't geen tot *bist* saamgetrokken wordt), en niet dan in het voorbygaan daarvan sprekende. Des niet tegenstaande schrijven onze zoogenoemde Taalgeleerden in dezen modus, en schrijven ze ons voor, te schrijven en te spreken, in 't oude enkelvoudige *neem, ga, doe, maak, zie*, ten aanzien van één persoon, en in 't meervoudige (*neemt, gaat enz.*) niet dan tegen meer. Ja, wat nog sterker ongerijmd is, zy voegen 't meervoudige *gy* by 'het enkelvoudige *doe, neem, ga* en hoe 't heeten mag. Hoe hangt dit dan samen? Dit geve ik deze Taal- en Spelbazen ter oplossing'.

Het is zoo, men kan het enkelvoudige in alle overige modi verworpen, en echter in den eenigen modus Imperativus behouden hebben, of weder in gebruik te rug geroepen; maar toch moet altijd het voornaamwoord dat met het werkwoord verbonden wordt, met dit in het zelfde getal

staan, en hoe kan dan *geef gy* minder ongerijmd zijn dan *hy loopen* of *wy loop*?

Vraagt men my of ik dan zelf niet den Imperatif zonder *t* tegen eene persoon richte, en dien met de *t* tegen meer dan eene te gelijk? Ik antwoord volmondig, ja. Ik kan dit met het volstandig en volstrekt gevestigd gebruik verdedigen, en my er dus afmaken. Maar een redeloos en wederstrevig gebruik, moesten wy dat niet te keer gaan?

Mijne reden om dus te schrijven is eene geheel andere, en ik meen welgegrond. Dat men wezenlijk het enkelvoudig in den Imperativus weder in gebruik te rug heeft geroepen, en dat het openbaarlijk ten aanzien van dezen modus, en dezen alleen, in algemeen en welgevestigd gebruik is, is een feit, dat niemand ontkennen kan, of in twijfel trekken. Maar ik heb reeds opgemerkt, dat als men *doe gy*, of *gy, doe* zegt, dit geene vereeniging van dit pronomen met het verbum is, maar het pronomen een vocativus, een aanspraak is, en een in plaats treden van den naam of hoedanigheid der persoon die het aanduidt. *Tu, fac*, is even als *Petre, fac*; *tace tu*, als *tace fili!* En het is niet noodig, dat die aansprekende benaming in getal met het werkwoord één is. *Hoort, Rome, hoort, Atheen*, kan men zeggen, als men niet de stad, maar

maar de *Romeinen* of *Atheners* meent. En daaglijks zeggen wy tegen één enkel perfoon, in alle de Hedendaagsche talen, *gy*, en *hoe is 't met uwe gezondheid*, en niet *DIJNE*. Met één woord, men gebruikt ten aanzien der tweede perfoon geen enkelvoudig in het verbum of zijn Conjugatie, noch ook in voornaamwoorden, zelfstandig-perfoonlijke, of posfessive. Maar de aanspraak en noemer blijft; en daar hangt de rede niet aan, om dat zy buiten de rede is. Ik zeg dus te recht, meen ik: *doe, loop, trek, gy*, even als ik *Hoort, Rome, zeg; luistert, geslacht van Isrel*; en wat des meer is. En dit zonder gevaar van misvatting, of eenige de minste bedenkelijkheid, overal waar *gy*, tegen u of wie 't zij geduid, slechts één mensch aanduidt, één individueel wezen, niet meer. Doch men moet, als gezegd is, den Imperativus niet doen bestaan in het zich-zelf wederfprekende *doe gy*, maar in het eenvoudige *doe*.

Maar make ik, van de Conjugatie der werkwoorden handelende, geen gewag van *impersonalia*, Werkwoorden zonder perfoon?

Volstrekt niet, want deze bestaan niet; en, of de

perfoon mannelijk, vrouwelijk, of onzijdig zij, (welk laatste 't geval der impersonalia is,) dat het geslacht hier niet in aanmerking kooft, is al vroeg aangemerkt. Zie bladz. 8 en onze korte Aanteekening daarby. — Indien omtrent deze foort van werkwoorden eenige waarneming valt voor te dragen, zy zou tot de Syntaxis behooren, of tot de verftandelijke toepassing der woorden. Het werkwoord *sterven* heeft in perfecto niet minder *ik ben gestorven*, schoon niemand dit zeggen kan.

Mogen thands deze opmerkingen het denkbeeld, in 't algemeen wegens de Conjugatie opgevat, ten aanzien der aangevoerde punten, en zuiveren en verhelderen; en dus den weg banen tot eene waarachtige Spraakkunst onzer Moedertaal!

NA-

N A B E R I C H T.

Men verbeelde zich na deze toelichting over de Conjugatie echter niet, dat het Stelsel, hier, om van ieder verstaanbaar te zijn, naar 't beloop en de aangenomen benamingen der algemeen ingevoerde Grammatica, ingericht, het volstrekt eenvoudige en zielkundig voldoende Systema zij, gelijk ik het wenschte begrepen te worden. Neen, hoe veel hier ook van allerlei willekeurigheid en heerschend vooroordeel zij afgesneden; indien men in de wetenschap der taal (als in zoo vele andere meer) aan de oude en opgeraapte Latijnsche vormen en schemata niet gewend ware, of deze geheel en al af kon leggen, de Conjugatie des werkwoords zou zich geheel anders aanbieden; en wy zullen er hier, voor die genen die met wegwerping van alle gekanonizeerde postula-

la-

laten of hoe men het noemen wil, de zaak-zelve willen kennen, eene korte schets van geven.

Vooraf zij herinnerd, dat het gebogen of buigbaar werkwoord de uitdrukking is van een daad, in haar tijd en perfoon vervat. Hetgeen ook de definitie van Scioppius zeer wel uitdrukt; en waardoor de zoogenoemde Modus infinitivus vervalt, en, zoo wel als de Deelwoorden, tot naamwoord wordt. Vergelijk' men de aanhaling van Ariftoteles, hier achter. —

Dat ook de Subjunctivus of Conjunctivus, en de Optativus, wat onze taal betreft, zoo wel als de Interrogativus, blootelijk een vorm der Constructie of woordschikking is, en de Imperativus, als niet dan in de Logifche aanwending bestaande, mede tot de Conjugatie niets doet. — Vergelijk hiervoor bladz. 30, 68, enz.

Dat er derhalve by ons, in den zin van het woord, door de Grammatici aan dat van MODUS gegeven, slechts een eenige Modus is, en wel, de zoogenoemde *Indicativus*, die alleen stellig of stellende is; en dus ook de eenige is die in 't verbum vallen kan, indien wy Ariftoteles juiste onderscheiding van naam- en werkwoord aannemen, van welke het eerste wel een zaak beteekent (*σημαίνει*), maar het laatste het werkelijk *zijn* van het beteekende daarby insluit, het

εἰ ἔστιν ἢ μὴ, en ἀποφαντικῶς uitdrukt. Zie hiervoor bladz. 9 en de Aanteekening daarby. —

Dat er derhalve in onze eigenlijke Conjugatie, onafhankelijk van alle zoogenoemde Modi, (het zij in het *werkende*, het zij in het *lijdende*,) blootelijk te onderscheiden is het verschil van de drie *personen* met in acht neming harer eenheid of meerderheid, en de onderworpenheid van de daad aan de drieërlei wijziging van *wording*, van *volkomenheid*, en van *toekomst*.

De *wording* is iets onbepaalds; de *volkomenheid* is bepaald; de *toekomst* is voor beide vatbaar, en zoo wel de *wording* als de *volkomenheid* van de daad kan in 't tegenwoordige en ook in het voorledene tijdstip begrepen worden.

Daar zijn overzuks twee *tijden* in elk dezér beschouwingen van de daad of doening in acht te nemen, en zie daar het schema der Conjugatie gelijk wy het ons voorstellen.

WORDENDE of nog ONBEPAAALDE DAAD.

Tegenwoordige tijd: Ik EET.
Voorleden tijd: ik AT.

VOL-

VOLKOMEN DAAD.

Tegenwoordige tijd: ik HEB gegeten.
Voorleden tijd: ik HAD gegeten.

TOEKOMENDE WORDENDE DAAD.

Tegenwoordige tijd: ik ZAL eten.
Voorleden tijd: ik ZOU eten.

TOEKOMENDE VOLKOMEN DAAD.

Tegenwoordige tijd: ik ZAL gegeten HEBBEN.
Voorleden tijd: ik ZOU gegeten HEBBEN.

Doch nog bovendien heeft onze taal dit byzonder, dat zy ook het geheel *voorbygegaan zijn* van de volkomen daad weet uit te drukken; eene uitdrukking, meestal veronachtzaamd, doch die niet te min wezendlijk is, en welke dan ook voor eene toekomst vatbaar is. Wy doen haar hier volgen.

VOORBYGEGANE *volkomen daad.*

Tegenwoordige tijd: ik heb gegeten GEHAD.
Voorleden tijd: ik had gegeten GEHAD.

TOE

TOEKOMENDE VOORBYGEGANE *volkomen daad.*

Tegenwoordige tijd: ik ZAL gegeten GEHAD
HEBBEN.

Voorleden tijd: ik ZOU gegeten GEHAD
HEBBEN.

Al wat verder aan te merken valt, behoort blijkbaar tot de bloote Syntaxis of Constructie. En zelfs zijn, eigenlijk en in den grond der zaak beschouwd, beide de voorleden en toekomstige daad daar ook toe te brengen, als bestaande in de koppeling van infinitiven of participien (dat is nomina) met de slechts in twee tijden veranderende werkwoorden van *hebben*, *zullen*, of *zijn*. Zoo dat onze gansche Conjugatie ten aanzien van *tijd* op de eenige vervorming van het tegenwoordige in het voorledene (het *praesens* in het zoogenaamd *imperfectum*) neêrkomt. Terwijl al het overige tot de afleiding van naamwoorden (nomina verbalia) behoort, waaronder, als gezegd is, zoo wel de infinitivus als het werkend en 't lijdend participium moet geteld worden; en ook de wortelsylbe van 't verbum, waarvan mijn Verhandeling over de Geslachten der Naamwoorden, § 18, en 98.

De

De IMPERATIVUS is niets anders dan de wortelsylbe van 't verbum, en dus *naamwoord*. De daad die men vordert, is 't bevel, en hiefom wordt in meer talen ook de Infinitivus voor 't bevel gebruikt. In het Italiaansch in 't byzonder was dit voorheen zeer gebruikelijk, en ook by ons niet vreemd. In Grieksch is 't dus met *χαίρειν*, met *εὐπράττειν*, en meer woorden. Kwalyk wil men in foortgelijke uitdrukkingen Ellipsen zoeken, om toch de opgeraapte grammaticale regelmaat te handhaven. 't Is de meening waar-meê een woord wordt uitgesproken, die 't *regimen* en de *constructie* geeft. Ten aanzien van het eerste toonden wy dit in de Verhandeling over de buiging der naamwoorden, bladz. 50 en volgende in het II Deel van dit werk, en *tendo Romam* is niet meer elliptisch dan *tendo in patriam*, of *ad urbem*. Ten aanzien van het laatste gaven wy blyken in ons III. Deel der oudere Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden, bladz. 41 en volgg.

Dus is 't met den Imperativus; maar hieruit volgt, dat deze geen meervoud heeft. Het *doe* van *doën*, het *sta* van *staën*, het *loop* van *loopen*, het *spreek* van *spreken*, het *zwijg* van *zwijgen*, enz. heeft geen meervoudig; en zoo 't het dit had, het zou niet in *t* uitgaan. Het is zoo,

erf

en inderdaad kent by ons de Imperativus ook die *t* niet, als meervoudig. Maar uit zucht om toch zoo veel men vermocht onze taal tot Latijn in Hollandsche woorden te maken, heeft men een meervoud verzonnen; en men zegt in het meervoudig getal, *doet, staat, loopt*, enz. 't geen men voor een plurale van *doe, sta, en loop* houdt.

Doch wat is dan dit *doet, staat, loopt*, enz. Het is niet anders dan de inversie van den tegenwoordigen tijd, die *gy doet, gy staat; gy loopt*, in *doet gy, staat gy, loopt gy* verandert. Want door zoodanige omkeering van constructie drukt men syntacticè ook den imperativus uit; en oudtijds zei men even zoo in het enkelvoudige; *bist du daar stil, zwijgst du*, enz. in den zelfden zin.

Dat de zoogenoemde SUBJUNCTIVUS, en even zoo de OPTATIVUS en CONCESSIVUS, *ik zij en hy zij, ik ware en hy ware*, heeft, is even zoo wel de zelfde modus, de Indicativus naamlijk, gelijk hy geheeten wordt, als *ik ben, hy is*, en *ik en hy was*; en het is alleen het *gebruik en onbruik*, dat de verschillende verba substantiva van *be-en, wezen, esen*, en *zij-en*, allen van dezelfde kracht en beteekenis (het bloote bestaan naamlijk), meer aan de eene Constructie dan aan de andere geëigend heeft; waaruit dat wonderlijk ding voort-

F

ge-

gekomen is, dat men thands een onregelmatig werkwoord of onregelmatige buiging noemt.

Oorspronkelijk zijn zy, als hier volgt. Wy drukken het gants verouderde met eene andere letter uit.

Het werkwoord **BÉ EN** of **BI-EN** is by de Engelschen bewaard en in gebruik gebleven, doch by ons ten eenenmaal verloren, dan alleen ten aanzien van de tweede persoon in het Enkelvoudige :

ik *be* of *bie*;
du *best* BIST;
hy *be* *bi*;
wy enz.

waarvan BIST in de zeventiende eeuw nog gebruikelijk was, en by onze overgrootmoeders nog in sommige uitdrukkingen bewaard werd.

Doch van dit *bé-en* of *bi-en* is ons het frequentivum *bennen* of *binnen* overgebleven, van welke soort van derivative verben onze Verhandeling over de Geslachten, § 70 handelt, en hetwelk in 't gemeen gesprek, te Amsterdam gelijk in Noordholland vooral, nog in mijne jeugd zeer gemeen was, en nog zelfs by verscheiden lieden van mijn en zelfs later tijd, in den mond ligt.

Dit

Dit BENNEN of BINNEN vormt zich dus:

ik BEN of BIN;

du bennest *binnest*, waarvoor men BIST van
bi-en zegt.

hy ben *bin*;

wy BENNEN BINNEN;

gy BENT BINT,

zy BENNEN BINNEN.

Van het werkwoord ESEN is niets overig dan de derde persoon in het enkelvoudige, *es*; hetgeen by onze Ouden veelvuldig voorkomt, en waarvoor wy *hy is* zeggen.

Doch dit *esen* levert, met de lipblazing, onthands nog gebruikelijke *wezen* op, en dit is rijker dan eenig der andere verba substantiva, omdat het twee tijden, en in een van die, twee vormen heeft. Het luidt in zijne buiging, dus:

TEGENWOORDIGE TIJD, *lang verouderd*,

ik wese (of *wees*),

du wefest,

hy wese (of *wees*),

wy wesen,

gy wefet (of *weest*),

zy wesen.

VOORLEDEN TIJD.

met de <i>s</i> :		met de <i>r</i> :
<i>ik</i> was	of	WARE ,
<i>du</i> wast		WAREST , saamgetrokken
		WAARST ,
<i>hy</i> was		WARE ,
<i>wy</i> wassen		WAREN ,
<i>gy</i> wast		WAART ,
<i>zy</i> wassen		WAREN .

Deze voorleden tijd wordt door de verandering der *e* in *a* gemaakt, als in *breken*, *geven*, *treden*, enz. Het onderscheid tusschen de *s* en de *r* is een dialektverschil; en het tweede *was* en *ware* in de eerste en derde persoon, is door het gebruik zonder grond, ten aanzien, van 't eerste aan den Indicativus, 't ander aan den Subjunctivus, Optativus, en Concesfivus, eigen gemaakt, terwijl men de woordsluitende *e* uitdrukt of intrekt naar willekeur, en dus in dit geval *waar* zegt.

Nog moet ik aanmerken, dat thands het participium des voorleden tijds *geweest* is, tegen den regel der kwalijk zoogenoemde *Ongelykvloeiende werkwoorden*. Doch oudtijds zei men *gewezen*, en dus ook *hy is* *gewezen*; waar van wy nog zeggen (by voorbeeld) *de* GEWEZEN
Kei-

Keizer Napoleon, de GEWEZEN Koning Lodewijk van Holland, voor die geweest en nu 't niet meer is, 't zij nog levend of overleden.

Eindelijk. Het werkwoord *zijn*, saamgetrokken uit *zij-en*, gelijk *doen* uit *do-en*, *zien* uit *zi-en*, *staan* uit *sta-en*, *gaan* uit *ga-en*, *saan* uit *sa-en*, is zeer regelmatig, als niet dan de tweede persoon des enkelvoudigen verouderd hebbende. Het is dus in zijn buiging;

Ik ZIJ,

du ZIJST,

hy ZIJ,

wy ZIJN,

gy ZIJT,

zy ZIJN.

Dat in alle deze werkwoorden de derde persoon van het Enkelvoudige geene *t* achter zich heeft, is dezen met de geheele klasse der hulpwerkwoorden (*auxiliaria*) gemeen. Waar echter het verbum *hebben* zich van uitzondert, dat *hy* HEEFT zegt. Het Hoogduitsch zegt ook *er* IST. Ook by ons houdt *hy* DOET de *t*, schoon als hulpwoord gebruikt. — Dat de Zeeuwen *hy wilt* zeggen, is Vlaamsch.

AANTEKENINGEN.

Bladz. 3, op de woorden: *Aan Tijden — ouderhevig.*

„VERBUM est quod conſignificat tempus. NOMEN est vox ſignificativa ſine tempore.” Boëtius de interpr. p. m. 220, 223. etc. — En verder verklaart hy dat *conſignificare* en 't onderscheid tuſſchen deze tweederlei partes orationis door de beteekenis van het *zijn* (het *eſſe*): „NOMEN enim non ſignificat *eſſe* vel *non eſſe*. CURSUS nomen est; ſed CURRIT conſignificat *actu eſſe*, et *nunc eſſe*. p. 224, etc.”

't Zijn de woorden van Ariſtoteles, *περὶ ἑρμηνείας*. κεφ. β' καὶ γ'.

“Ὄνομα μὲν οὖν ἐστὶ φωνὴ σημαντικὴ κατὰ συνθήκην ἕνεκ χρόνου.

Ῥῆμα δὲ ἐστὶ τὸ προσσημαῖον χρόνου. — Λέγω δὲ ὅτι προσσημαίνει χρόνον· οἷον ἴππεια μὲν ὄνομα· τὸ δὲ ἴππιανει, ἴῤῥμα· προσσημαίνει γὰρ τὸ νῦν ὑπάρχειν.

Bladz. 4, op de woorden: *Wesendlijk in zacht van het Naamwoord onderscheiden.*

„Ipsa itaque *secundum se dicta verba nomina* sunt; NON enim ſignificant *eſſe* vel *non eſſe*.” Boëtius ib. p. 226 etc. En elders, Libro IV: „Erit omnis affirmatio et negatio vel *ex nomine* et verbo, vel *ex infinito nomine* et verbo.” — De *secundum se dicta verba*, zijn de infinitieven, 't *nomen infinitum* is het *verbum infinitum* gelijk wy 't noemen. Ariſtoteles aldaar: Αὐτὰ μὲν οὖν κλεῖ ἄττα λεγόμενα τὰ ῥήματα, ἐνδεματὰ τε ἐστίν, καὶ σημαίνει τι, ἀλλ' ἐγ' ἕστιν ἢ μή, οὐδέπω σημαίνει. — Οὐδὲ γὰρ τὸ εἶναι ἢ μή εἶναι σημαίνει ἐς τοῦ πράγματος· οὐδὲ ἐάν τὸ ὄν εἴπῃς αὐτὸ ψιλόν, αὐτὸ μὲν γὰρ οὐδέν ἐστι. προσσημαί-
νει

ναι δὲ σύνθεσιν τινὰ, ἢν ἄνευ τῶν συγκριμένων οὐκ ἐστὶ νοή-
σαι.

En Κεφ. δ. Ἀνάγκη δὲ πάντα λυγὸν ἀποφαντικόν, ἐκ
ρήματος εἶναι, ἢ ἐκ πτώσεως ῥήματος, κ. τ. λ.

Aldaar, op de woorden: *Het onbepaalde werkwoord is
inderdaad eene bloote benaming.*

Sommigen hebben den Infinitivus beide van *nomen* en
verbum uitgesloten, om dat hy noch meervoud noch per-
soon heeft. Wat het eerste betreft, vele nomina die ab-
stractien uitdrukken, laten geen meervoudig toe, vooral
die onzijdig zijn. *Onderscheid* by voorbeeld, heeft in on-
ze taal geen meervoud. De namen van metalen of kleu-
ren als zelfstandigheden, hebben geen meervoud; en
zoo is 't algemeen met elk woord dat van adjectief in
neutro genere tot substantief wordt en geen vrouwlijke
e meê sleept. Wy hebben (zegt men) allen ons *zwak* en
ieder zijn eigen; maar dit maakt niet velerlei *zwakken*.
Theodosius de Alexandrijn zegt hiervan:

Ἐδόκει τισὶ τὰ ἀπαρέμφατα μὴδὲ ῥήματα εἶναι (μὴδ'
ὀνόματα) διὰ τὸ μὴ ἔχειν πρόσωπά τε καὶ ἀριθμούς. —
En verder: Τὸ τοίνυν ἀπαρέμφατον αὐτοῦ τοῦ Φυσεὶ ῥή-
ματός ἐστιν ὄνομα· διὰ καὶ ὁμόφωνόν ἐστι καὶ πολλὰς ἀφ-
θρον ἔχει ζυγαρούμενον. In zijne *Κανόνες περὶ κλίσεως*.
(pag. 1024 Ed. Bekkeri.)

Bladz. 5 en 6, op de woorden: *In opzichts tot den wer-
ker — of in opzichts tot het lijdende voorwerp, enz.*

Deze onderscheiding is by ons niet louter denkbeel-
dig, maar wijzigt de Verba zeer wezendlijk; gelijk de
vervorming van *neutra* tot transitiva (die men *activa*
noemt) en 't verschil der praeterita ons betoont. Zy
stemt overeen met het onderscheid der Hebreëuwfche
Conjugatien van een zelfde verbum.

Bladz. 7, op de woorden: *Werkwoorden van den tweeden rang*, enz.

Ook de *nominalia* enz. zijn derhalve inderdaad uit verba neutra, voor zoo verr' de naamwoorden-zelve dit zijn.

Bladz. 8, op de woorden: *By ons zonder aanmerking van hare Geslachten*.

De reden is, dat de verba wel saamgevoegd worden met de perfonen, maar daar niet mede famenfmelten. Stel, dat zy als hoedanigheden van de perfoon daarmede tot één woord wierden, in welk geval zy als adjectiven de voorfte in de famenstelling en de perfoon 't eigenlijke woord zouden zijn, zoo moest het geflacht verfchillen; nu niet. Men ziet by voorbeeld in het Hebreewsch, קִשָּׁר קִשָּׁרָה.

Bladz. 12, op de woorden: *Vereenigd geworden*.

Van daar ook 't augment in het participium praeteriti temporis. Dit *ge* is, in beteekenis, *met*, waarvan nader.

Aldaar, op de woorden: *Drukken wy 't paraphrastice uit*.

Men verftaat, dat *paraphrastice* is, door omfchrijving met behulp van een woord buiten het verbum; waartoe de auxiliaire of hulpwerkwoorden zijn.

Bladz. 15, op de woorden: *Dat dit verandert*, enz.

Deze aanmerking over 't onderscheid tusschen *ik heb gegaan*, en *ik ben gegaan* enz. verdient alle aandacht.

Bladz. 16, op de woorden: *Eigenlijk niet bestaat dan in eene strekking in het toekomende*.

't Was deze opmerking van de innige strekking des tegenwoordigen naar het toekomende, die de Stoïcijnen dezen tijd *onvolkomen* deed noemen, en het voorledene het *volkomen tegenwoordige*. Prisciaan zegt in dit opzicht: PRAESENS TEMPUS *proprie dicitur, cujus pars jam praeterit*,
it,

ilit, *pars futura est. Cum enim tempus, fluvii more, instabili volvatur cursu, vix punctum habere potest in praesenti, id est, in instanti*, enz. Lib. VIII.

Bladz. 17, op de woorden: *Het onderscheid in die twee.*
't Is het onderscheid tusschen 't *παροχήμενος* en 't *τελευτώμενος* of *τέλειον ένεσως*, als de Stoïcijnen spraken, der Grieken. Echter moet de tijdbestemming der Grieken, noch die der Latijnen, in de Conjugatie niet gerekend worden, juist met de onze overeen te stemmen.

Bladz. 26, op de woorden: *Ik BEGIN rijk of geroemd te zijn* enz.

Pye in zijnen Engelschen Commentarius over Aristoteles *de Poëtica*, zegt: „There is a distinction in „ the passive voice of the Ancient languages to which „ ALL the Modern ones I have any knowledge of, are „ strangers. I mean the perfect, and the imperfect present: *Amatus sum*, and *amor*.” pag. 411. — Hy heeft derhalve niet alleen geen de minste kennis aan ons Nederduitsch, maar ook even weinig aan 't Hoogduitsch. Voor zijne volslagen onkunde in het Neêrduitsch kwam hy ruitelijk uit, maar van 't andere meende hy evenwel iets te weten. Inderdaad echter is de Hoog- en Nederduitsche uitdrukking meer onderscheidende dan die der Latijnen en Grieken.

Wil men de zaak nog hooger opnemen dan hier geschiedt, zoo mogen wy tot nader verklaring dit *or* van *a-en* (vloeien) afleiden, waarvan *a-er* of *ader* is, dat is vloeier, en hetgeen éénfylbig saamgetrokken, met een boller uitspraak *oer*, of *oir*, of *oor*, of *or* maakt, naar mate men de vokaal meer of minder drukt.

Bladz. 27, op de woorden: *Verbintenis — met de drie personen.*

Hier van is de definitie van Scioppins in zijne *Grammatica Philosophica*: *Verbum est rex particeps numeri personalis, id est, quae numerum, personam, et tempus habet.* Waarmede hy den *Infinitivus* zoo wel als het *Participium* uitsluit; gelijk hy ook het Grammaticale verdichtfel van *Gerundia* en *Supina* gantschlijk verwerpt.

Bladz. 28, op de woorden: *Op deze verbinding derhalve komt het hier aan.*

De naam *Conjugatie* slaat ook eigenlijk op deze verbinding met de personen, als zijnde de hoofdzak. Moonen noemde haar in onze, of liever zijne taal, *Tijdvoeging*; kwalijk. De kamer *In liefde bloeiende* had, voor hem, eenvoudig *Vervoeging* gezegd, anderen zeiden *Woordvoeging*, 't een en ander te algemeen, en Sewel noemde 't *Verschikking*. Dit alles slaat op het Syntactische, maar niet op hetgeen 't wezen der Conjugatie uitmaakt.

Bladz. 41, op de woorden: *Bloote vermindering.*

De klank van het verbum neutrum is *voller*, *volkomener*, als in zich-zelfven bestaande en besloten; die van het verbum transitivum is *zwakker*, minder zelfstandig, als zich aan een voorwerp buiten de daad verknochtende, en zich daarop uitbreidende. — Van de verwarring dier tweederlei werkwoorden, zullen wy hierna spreken.

Bladz. 43, op de woorden: *Waarvan Huydecopers onrechtmatige klacht.*

Zie Huydecoper op Mellis Stoke, I. B. vs. 1099. Alle de voorbeelden, daar by hem aangehaald, zijn werkwoorden in de transitive vorm, met het praeteritum *-de* gebruikelijk. Maar van deze bestonden oudtijds de neutra, in oorspronkelijke eigene vorm. Van *maken* vinden wy zelfs *miek*, even als van *slapen*, *stiep*. Maar de gewone uitspraak was zoo scherp niet als wy thands in dat woord de

de *a* uitbrengen, en de nagalm dus ook zachter. Men zei dus *maken*, *ik make*, *ik make*, maar die *a* verschilde in dit eene *ik make* en in 't andere door uitspraak, zonder dat echter de laatste *a* of *e* of *i* wierd. Zoo is het ook met de overige voorbeelden by Huydecoper. Niet alle verschil van klank laat zich door ons schrijven onderscheiden, men verstond in vroeger tijd dat onderscheid uit den zin der rede, gelijk wy nu nog 't onderscheid tuschen *bol* en *bol* zonder de streepjens van *Nil volentibus arduum* zeer wel verstaan en in 't lezen waarnemen.

Aldaar, op de woorden: *Natuurlijk*, enz.

Dat de vermenging der verschillende Dialekten hiertoe ook het hare heeft meê gebracht, is *per se* klaar, en blijkt van achteren uit de zaak-zelve.

Bladz. 48, op de woorden: *Als het woordtjen te by den infinitivus komt*, enz.

De Constructie met *te* behoort eigenlijk ruim zoo veel tot de Syntaxis als tot de Conjugatie. Zy toont toenaadering, en dit *te* is niet anders dan het voorzetsel *tot* (oudtijds *tote*,) in den zin van beweging naar iets toe. Hierom strekt het ook tot eene omschrijving van het futurum, in *ik sta dat TE doen*, *ik sta uit TE gaan*. — Iets anders is *ik kom dat te doen*. Dit is een praeteritum, om dat de uitdrukking eigenlijk is en zija moet, *ik kom VAN dat te doen*, (*à faciendo*).

Doch dit laatste *te* moet niet verward worden met het vorige *te*, dat *tot* is en een *motus ad locum vel factum* beteekent. Dit laatste *te* is het artikel van den Infinitif als in 't Engelsch dat *to*, 't welk daar altijd by den Infinitif wordt gevoegd ten teeken van verbum. *To do*, *to love*, *to speak*, enz. by alles; en zoo zeggen wy: *Te zeggen is weinig*, op *TE doen* *komt het aan*.

Wan.

Wanneer wy 't Supinum of Participium passivum futuri der Latijnen uitdrukken door *te doen*, *te gaan*, *te beminnen*, gebruiken wy 't *te* dat *tot* is, of wy doen het (als met het Gerundium, in *um* uitgaande,) door voorzetting van *om*, dat *aan* beteekent. Dus behoort dit *te* in *Het is te prijzen* (laudandum of laudabile est) tot het *te* van *tot*; maar in 't zeggen: *Iets goed te keuren*, is het *te prijzen*, is 't het artykel, even als wanneer men daarvoor, *Het goedkeuren is zoo veel als het prijzen*, zegt.

Bladz. 54, op de woorden: *En eenige meer*.

Een menigte van zulke, en zelfs van sterker teeknende vokaal-veranderende praeterita zijn verloren. Nog vind men by Huygens en in zijn leeftijd: *ik kwel*, *ik kwol*, *gekwoollen*; *ik stelp*, *ik stolp*; *ik schimp*, *ik schomp*. *Ik raak*, *ik roek*, is nog Zuidhollandsch. Dus, *ik klaag*, *ik kloeg*; *ik tref*, *ik troef*, en meer anderen; en zelfs is dit *kloeg* in de Zuidelijke Nederlanden bewaard. *Ik braad*, *ik bried* is nog in gebruik; maar niet, *ik bak* (of *bake*), *ik biekt*, dat men by onze Bijbelvertalers leest, Genesis XIX, 3; ook niet, *ik wak*, *ik wick*, waarvan *wicht* voor kind (als *wak*, dat is *zwak* zijnde), en ook 't tegenwoordig *week* (mollis); noch *ik zwak*, *ik zwiek*, waarvan *zwijken* (*bezwijken* zegt men,) en *zwichten*. Even weinig *ik stave*, *ik stief*, waarvan *stijf* en *stijven* en *slicht*; *ik gape*, *ik giep*, waarvan *gippen*; *ik drave*, *ik drief*, waarvan *drijven* (*jagen*); *ik schrave*, *ik schrief*, waarvan *schrijven*; *ik wale*, *ik wiel*, waarvan *wijlen*; *ik blane*, *ik blien*, waarvan een *blijn*; *ik zwarte* (dat is *zwaëre*, frequentativum van *zwaën*), *ik zwier*, waarvan *zwieren*. *Ik blate*, *ik bhiet*, kent men nog; maar niet *ik kladde*, *ik klidde*, waarvan een *klid*, nu een *klit* gezegd. *Ik knaauwe* of *knauwe*, *ik knieuw*, mag nog bekend

kend zijn; maar van *ik klak*, *ik kliek*, waarvan een *kliek* is, verzekeer ik 't even weinig als van *ik span*, *ik spien*, dat men daaglijks by Van Velthem zoo wel als alom in Handschriften kan lezen, of *ik ban*, *ik bien*; dat ik juist in den Roman van Limburg (HS.) opsla. Het oude *ik stoe* van *ik sta* is ook verloren. Van *ik stere* (zuchte) zal niemand meer *ik stan* zeggen, noch van *ik kwele*, *ik kwal*; van *berre* (oud, voor *branden*), *ik borre*, dat ik al mede in dit HS. en elders leze. *Ik derf*, *ik darf* (nu *dorf*) is mischien nog niet gants vergeten. Van *ik wege* brengt Huydecoper in zijne Proeve, *ik wach* als praeteritum by, waarvan de *wage* voor weegschaal enz. en ook *waggelen*, en ook *ik wage*, *ik wieg*, waarvan de *kinderswieg*, die, als praeteritum, daarom vrouwelijk is. De verandering van de *a* in de *o* in de oude praeterita *kwal*, *klam*, *warp*, *zwam* van *zwemmen*, enz. roer ik niet.

Bladz. 56, op de woorden: *Wat de st als uitgang betreft*, enz.

In mijne Verhandeling over de Geslachten mag § 77 en 96, en de Aanteek. *uu* en *ooo* hierby vergeleken worden.

Bladz. 57, op de woorden: *Het zelfde met derven of durven*, enz.

Dorven (*durven*) is *dorrigen* van *dor*, gelijk *zwerren*, *zverrigen* is, van *zwerren* of *zwarren*, waarvan ook *zwarrelen*, en *zwerk* en *zwerf*. Dus is *sterven*, *starrigen*, dat is *verstijven*, van *star*, *stijf* zijn. *Kerven*, (*proprie*) *korri-gen*, is verwant met *kort* (dat *ge-kortet* is) van *ort*, *end*, en saamgetrokken uit *ge-ort*, dat is *ge-end*, zoo dat het eigenlijk is *een end* aan iets *maken*. *Verven* is *verri-gen*, waarvan mijn Geslachtijst op *verf*; en even zoo is
gar-

garve, garige. Zie aldaar ook op dit woord, en vergelijk *sperwe*. *Harven* desgelijks is *erven*, verkrijgen; waarvan *herfst*. Ook *tarwe* is *terige*, dat is *spijs*. Van *terp* (*terf*), 't zelfde met *dorp* en *turf*, en *werpen* en *werven*, zie mijne Verhandeling over de Geslachten, Aanteek. x. 't Is noodwendig *terrige*, en eigenlijk is dit *werpen*, door één *smijten* van *wer* (*war*), waarvan *verwarren*, en hiervan ook *werven* in alle toepassing. Zie by mijn Geslachtlijst ook de Verhand. § 78. Ik voeg er nog by, dat *scherpen* op gelijke wijze derivaat van *scheren* is, dat ook *scherf*, en, door *schaar*, *schaarsch* maakt, waarvoor men ook wel *scherp* zegt. Doch wy mogen dit hier niet te verr' uithalen.

Maar hoe hangt *durven* (voor *stout* zijn) te samen met *dorren*, droog zijn? Van droog zijn gaat het over tot *hard zijn*, en van daar gaat het over tot uitdrukking van het geen *stooten* kan, en dus wordt het synonymum van *stout*, dat ook niet anders is dan het substantief *stoot*, adjectivè genomen. In zich-zelf beteekent dit *stoot* of *stout* niet meer of anders dan *staande, bestand* tegen geweld. — Schoon ware 't, dus alle woorden te ontwikkelen, ter erkentenis van de Goddelijke eenvoudigheid gelijk zy oorspronkelijk in de taal heerscht; wier verbetering, by de afscheiding der Volken gewrocht, wezendlijk een vloek is, die in de algemeene hereeniging in Christus Rijk op zal houden, waartoe tegenwoordig alles by onwetende menschen, tegen wil en oogmerk, met den Antichristische geest-zelven die thands regeert, meêwerkt en dat Rijk voorbereidt. — Zie wijders over *derven* mijne Aanteekening achter die van Steenwinkel op *Maerlants III. Deel des Sp. Hist.* bladz. 29 en volgg.

OVER

O V E R
D E N Z O O G E N A A M D E N
A B L A T I V U S O F N O M I N A T I V U S
A B S O L U T U S .

O V E R
DEN ZOOGENAAMDEN
ABLATIVUS OF NOMINATIVUS
A B S O L U T U S.

Niet zelden gebeurt het, dat twee personen, ja twee partyen, omtrent eenig voorwerp verdeeld, ondanks haren hevigen ijver tegen elkanderen, beide in den grond der zake gelijk hebben, en tevens ter wederzijde die zaak even kwalijk, en elk in verkeerde denkbeelden en uit een bedriegend oogpunt beschouwen. Zij kunnen dus over en weder elkander met voordeel weerspreken, en hy die hen aanhoort, blijft na een langdurig en lastig geharrewar, in 't nare en verdrietige *incertior quam dudum*. Dat het dus en niet anders is met het yverig zoo niet driftig gevoerde geschil over den ABLATIVUS ABSOLUTUS in 't *Nederduitsch*, die aan den eenen kant door den grooten Huydecoper met den uitersten aandrang van redekracht

G

voor-

voorgestaan is, en waar tegen over door anderen een *Nominativus* dien zy desgelijks *absolutus* noemden, gesteld werd, zal, vertrouw ik, door al wie de Lettergeschiedenis der nu laatstelijk verloopende halve eeuw niet onkundig is, licht erkend worden; en geen wonder, indien ook nog thands de gevoelens omtrent dit eenvoudige punt steeds verdeeld zijn! Beide de stellingen stuiten den onbevooroordeelde tegen de borst. Die naar de Latijnsche Grammatica zich gewend heeft te denken, is gewis voor den *Ablativus*, de meer Nederlandfche of in de moderne talen te huis zijnde, voor den *Nominativus absolutus* ingenomen, en geen van de tweederlei partytrekkenden overtuigt den ander. Voorbeelden brengt men van wederzijde te berde; maar voorbeelden overtuigen niet, al onderwerpt men zich ook aan 't gezag. De vraag moet slechts zijn, hoe men denkt, en hoe onze denkbeelden zich naar den aart onzer taal laten uitdrukken. Doch dat de Latijnsche Grammatica hierover, als in alles waar zy met het Nederduitsche taal-eigen strijdt, in plaats van het duistere op te helderen, niet dan eenen nog dikkeren nevel verspreiden moest, was natuurlijk.

In één punt komt men overéén, en dit is dan ook

ook het eenige dat volstrekt vast staat. Dat is dat hergeen in de Rede, 't zij *ablativus*, 't zij *nominativus absolutus* heet, in een (als ware 't) tusfchen invallend los en onverbonden zelfftandig, 't zij Naam-, het zij Voornaam-woord, met een Deelwoord bestaat, hetgene noch aan de perfoon of de zaak, noch aan 't werkwoord dat met dezen, 't zij als werkend, 't zij als lijdend in verband staat, en welke den volzin, waar zy ingestopt worden, uitmaken, iets het minst geeft of neemt: Maar dat zulk een *absolut*, los, of onverbonden inschuiffel, zonder iets aan dien volzin-zelven te veranderen of te benadeelen, weg kon blijven.

Het doet er niet toe, tot wat einde dit losse inschuiffel dient; het zij tot volkomener uitdrukking strekkende van tijd of omftandigheid van hetgeen in den volzin gemeld wordt, of daar ten eenemaal buiten gaande. Dit punt behoort tot het gebruik van deze wijze van uitdrukking in een rede; maar het komt hier geenzins op 't gebruik, daarvan te maken, maar op de zaak-zelve aan, en hierop alleen.

Los, en op zich-zelf staande noemden wy 't, en de naam brengt dit meê. In 't factice Latijn

is het dit ook inderdaad en bestendig, en in navolging van het Latijn wordt het by ons ook als zoodanig aangemerkt. Doch deze onafhankelijkheid van dit inschuiffel ten aanzien van den volzin waar 't ingevoerd wordt, neemt niet weg, dat het in ons Nederduitsch op de woordschikking invloedt. *In Engeland ontstond, Koning Karel den Eerste regeerende, een beroerte, die den thron en regeering omverr' wierp. Of: De profecyen vervulden zich, Augustus den tempel van Janus gesloten hebbende, en de beloofde Vredesvorst werd geboren te Bethlehem.* Hier staat *Koning Karel den Eersten regeerende, hier Augustus den tempel van Janus gesloten hebbende, volstrekt absolutè* en zonder Grammaticaal verband. En waar ter plaatse dit inschuiffel gesteld wordt, het verandert niets in de Latijnsche constructie, 't moge aan 't hoofd van den volzin gesteld worden, aan 't eind, of in 't midden. *REGNANTE CAROLO I, intestini motus exorti sunt: — Intestini motus exorti sunt, CAROLO I REGNANTE; Intestini motus, REGNANTE CAROLO I, exorti sunt, etc.* Het blijft altijd het zelfde. Doch geheel anders is het by ons wanneer deze losse brok aan het hoofd staar. Als dan blijft hy geen losse brok meer, maar verbindt zich met den volzin-zelven, en

en dit door de *inversa constructio* (*), waarin hy geheel deze rede doet stellen, als zijnde een gevolg van 't geen er het hoofd van maakt; *Koning Karel den Eerste regeerende* (heet het dan), *ontstond er in Engeland een beroerte* enz. *Augustus Janus tempel gesloten hebbende, vervulden zich de profecyen, en werd de beloofde Vredevorst geboren.*

Men ziet dus, dat in onze taal niet de zelfde volstrekte onverbondenheid plaats heeft. Zy kan dit ook niet: want in onze taal ligt, gelijk wy van 't regimen der naamvallen zeiden, het verband in de woorden niet, maar het ligt in des sprekers denken, en het is de beweging der ziel die de denkbeelden hunne plaats zoo wel als hunne ondergeschiktheid aanwijst, en dus de constructie zoo wel als de naamvallen regelt (†). Dan alleen is zoodanig eene zeggung by ons los, wanneer zy als een parenthesis midden in de rede wordt tusschen gevoegd; dat is, wanneer

(*) Zie Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden, III. Deel, bladz. 41, en volg.

(†) Zie mijne Verhandeling over de Buiging der Naamwoorden, in de Nieuwe Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden, II. Deel, bladz. 51, 52, en 80.

neer zy wezendlijk de tusfchen-inval eener gedachte midden in eene andere is, en buiten dat nooit.

Dit alreeds toont, dat men (ook in dit punt) van het Latijn niet tot onze Taal moet besluiten. De zaak wel beschouwd zijnde, is die tusfchenval echter ook in die taal niet zoo volstrekt los als de Grammatici het ons willen doen voorkomen. In tegendeel is hy altijd eene *circumscriptio facti enarrati vel enarrandi quod ad tempus, modum, etc.* en vervangt dus een adverbium. En hier kunnen wy dan ook de reden in vinden waarom een zoodanige in heur aart adverbiale toe- of tusfchenvoeging in ablativo gesteld wordt (*). Wy weten toch dat in het Latijn de adverbia, regelmatig gesproken, ablativen zijn, welke eene regelmatige (of consequente) Latijnsche Grammatica als afhanklijk van eene verzwegen voorzetsel *sub* of *in* aanmerkt. Dit mag twijfelachtig schijnen, wanneer men by 't gekunsteld Latijn van den bloeitijd blijft. Tot de oudheid opklimmende, straalt het ons, ondanks de vervormingen veler woorden door den tijd ondergaan, in het oog.

Doch

(*) Zie Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden, I, Deel, bladz. 129, 130.

Doch is het ook even zoo by ons? Zijn onze adverbia, dat is (als wy ze aantoonde ten zijn (†),) de adjectiven onzer adjectiven of verba, ablativen? — Zeker niet. *Sero venis* is by ons *laat*, absolute gezegd, maar zonder buiging; en *somtjids* en *dikwijls* zijn genitiven. — Doch dit daargelaten! Hier komt meer in aanmerking.

De vraag, of en wanneer zoodanig een los inschuiffel, een parenthesis is, en wanneer in tegendeel een wezendlijk vormend lid van de rede, en dus geene absolute of onverbondene woorden, is in der daad tweeledig, en deze twee leden vallen ongetwijfeld in eene zeer verschillende beschouwing. Geheel los staande, is het eene onvolkomen rede, een rede die onvoltooid blijft; maar geene rede is er, of zy begint met een nominativus waar zy aan hangt. *Koning Karel regeerende* derhalve, parenthesisè gezegd, is een nominativus. Doch wanneer er een regimen van constructie is, wordt het bedenkelijker. Het werkt, als wy opmerken, eene *inversa constructio* uit. Deze woordschikking brengt den casus obliquus meê, zoo het werkwoord van den volzin geen verbum substantan-

(†) Zie Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden, I. Deel, blad. 119 en volgg.

stantivum is. *Hem roem ik, haar bemin ik; gelukkig acht ik hem, enz.* Dit schijnt in den eersten opslag voor den casus obliquus te pleiten.

Het schijnt zoo, zeg ik. Doch in der daad doet het niets af: want het bewijst dat de *afgebroken rede* (Koning Karel regeerende, by voorbeeld,) in de plaats van een casus obliquus kooft, maar niet, dat de woorden dier rede in den zelfden casus staan. Een rede die voor nominativus strekt kan zijn woorden *in casu obliquo* hebben, en waarom dan ook niet omgekeerd? *Vir probus audire cupio* toont het regimen van *cupio* dat de accusativus is, in naamwoorden die *in casu recto* staan. *Occubuisse Catonem sua manu, verum est*, toont het omgekeerde.

Maar gesteld een *casus obliquus!* Is deze dan een Ablativus? — Gesteld voor een oogenblik dat ik zeggen moet: *HEM uit gegaan zijnde, brak men zijn huis open*, staat dan dit *hem* juist in ablativo? Dit blijft dan de vraag nog.

Op deze vraag komt natuurlijk eerst en vooraf in aanmerking, hoe het in andere talen is, waaruit wy tot het onzen zouden mogen besluiten. Hebben alle talen dien ablativus absolutus? Zoo ja, men mag denken, het zou dan wel wonder

der

der zijn, indien zich de onze van die algemeene eigenschap uitzonderde, en het zou dus eene *praesumptio facti* voor den ablativus opleveren.

Maar het is juist het tegendeel. Het Grieksch kent een *genitivus absolutus*; en kan geen ablativus absolutus hebben, om dat het in der daad geen Grammaticalen ablativus heeft. — Dat wy met de Grieken een *genitivus absolutus* hebben, of ten minste hetgeen daar naar zweemt, is zeker. Wy zeggen, *mijns wetens*, *mijns bedunkens*, gelijk zy, Θεοῦ διδόντος, als ieder weet. Ook onze adverbia zijn genitiven, 't zij in *s*, 't zij in *en*, en zy waren dit steeds. Ja ook wy hebben geen Grammaticalen ablativus. Wat schijn of wat mooglijkheid blijft er dan voor een absoluten ablativus? (*) — Zoo laat zich *a priori* een besluit tegen dit verschijnsel der Latijnsche Grammatica by ons opmaken. En het is dan ook niet vreemd, maar komt hun die dus denken, als eene zeer juiste gevolgtrekking voor, dat zoodanig een losse en als in de lucht hangende spreekwijze by ons, waar zy plaats grijpt, een *nomina-tivus absolutus* is, en men schrijft aldus lichte-
lijk

(*) Zie mijne Nieuwe Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden over de Buigingen, II. Deel, bladz. 44, 56, en 78.

lijk een of ander voorbeeld, als DEN *Koning regeerende* aan eene verwarring van *de* en *den*, en inzonderheid aan de Vlaamsche dialekt toe die *den* ook nog tegenwoordig als nominativus aanneemt.

Doch, van achteren beschouwd, toont ons Huydecoper menigte van voorbeelden, in ons Hollandsch, in andere talen, in 't Fransch-zelf, die duidelijk toonen, dat het in de Hedendaagsche talen geen nominativus is. De zaak is met geen *den* voor *de*, geen *eenen* voor *een*, geen *zekeren* voor *zekere*, en dusdanige 't zij verfehrijvingen, 't zij misvattingen, te doen. De pronomina substantiva *hy* en *hem*, *zy* en *haar*, *ik* en *my*, *wy* en *ons* verwisfelen zoo licht of zoo onbemerkt niet; en *hem regeerende*, of, in 't Fransch, *lui regnant*, doen iets meer af. — Maar wat is van die pronomina? — Zy bewijzen dat het geen *nominativus* is, maar een casus buiten den nominativus, en derhalve een casus *obliquus*.

De *casus absolutus* is derhalve wel een casus obliquus; maar dewijl onze taal geene andere buigingen heeft dan eene eenige, en algemeene, die alle de gebogen casus der andere talen (den genitivus-alleen uitgesloten) bevat, zoo behooren wy dan ook dezen casus in der daad dus te noemen, en voor regel te stellen: 't Geen by de

La-

Latijnen een *ablativus absolutus* is, is by ons een *casus obliquus absolutè positus*

En zoo bevinden wy het in alle de voorbeelden, by Huydecoper voor zijne meening uit het echte Nederduitsch (want met geen in Latijnsche boeien geweldig versmeed en verklonken Frank-duitsch hebben wy hier te doen,) aangevoerd.

Indien wy derhalve dezen *casus obliquus* naar zijn gebruik, om de affectien waarin een voorwerp gedacht wordt, te kennen te geven, benoemen zullen, en dus in 't ontwikkelen van onze rede; de onderscheiding van de naamvallen, die onder dezen *obliquus* begrepen zijn, aannemen, zoo moeten wy, even als wy een *casus accusativus*, een *casus dativus*, een *casus instrumentalis*, en een *casus localis* stellen, ook nog eene onderscheiding daarby voegen, dien wy *casus absolutus* noemen, en hiermede is de geheele zaak opgelost.

Zoodanig een *casus absolutus* is er in der daad in ons denkbeeld: want men kan een voorwerp denken buiten alle betrekking tot wat het ook zij. En is hy in den aart van ons denken, zoo is hy in alle talen, alshoon geene Natie hem met een eigen toegepasten naam, uitdrukt.

By

By de Latijnen was hy; en hy was aldaar in de vorm van den ablativus verholen, welke by hen, als toevoeging tot de overige naamvallen, alle denkbare affectien welke de overige uitflo- ten, bevattede; en dus die van casus instrumentalis, van casus localis, van casus subjectionis, en zoo ook van casus *absolutus*, omgreep. En even gelijk by behoorlijke onderscheiding het ENSE *ferit* beter en duidelijker casus instrumentalis, en in URBE *degere* beter casus localis, en *sub* ROMULO beter casus subjectionis genoemd zou worden dan met den algemeenen naam van *ablativus*, die alleen op het ondergaan eener be- rooving slaat, zoo zou ook *Tarquinio imperante*, *occiso Caesare*, en *fugatis hostibus*, beter en duidelijker gezegd worden *in casu absoluto* te staan.

Het is zeer merkwaardig, dat, gelijk men uit vele blijken mag opmaken, deze *casus absolutus* (dat is die van alle ontbloetheid van betrekking,) in het Latijn ook in der daad de ware hoofdcasus was; en niet de nominativus, die een *casus activus* is en een dader stelt, de existentie-zelve als actief aangemerkt wordende; en die ook dienvolgende als derivatief voorkomt. Het is *patre*, dat *patris*, *patri*, *patres*, *patrum*, en *patribus* aan de hand

hand geeft; *pater* niet. *Domino* geeft *dominói*, en *dominom*, en even zoo *dominói*, als de oude Romeinen in nominativo plurali zeiden, *dominorum* en *dominois* (van welke uitgangen *oi* tot *í* werd); maar *dominus* geeft dit niet. Een woord krimpt vooral door de buiging niet in. Even zoo geeft *fructu* het *fructuís*, tot *fructús* in genitivo faamgetrokken, zoo wel als het *fructui* in dativo, en 't *fructuum* en *fructubus* in het plurale. *Re* geeft dus *rei*, *rerum*, *rebus*, en *res* aan. De nominativus is dus een casus die in een betrekking staat, en dienvolgende geen vrije of volstrekte benoeming, maar ook een veranderde naamval; doch de casus absolutus is 't woord, als oorspronkelijk in zich-zelf, en buiten alle betrekking bestaande. En het is uit het oud overblijffel daarvan in de steeds onbeschaafd gebleven hoeken van Italie dat die hedendaagsche algemeene taal van dien gantschen streek, welke men thands Italiaansch heet, volstandig den ouden ablativus, (niet als ablativus maar als casus absolutus) voor 't Latijnsche woord neemt, en dus *falso*, *traditore*, *occasione* enz. enz. zegt, en, geene buiging meer kennende, zich daaraan houdt. De waarneming-zelve hiervan is door duizenden en wordt ieder uur, ieder oogenblik, weér gemaakt, en loopt zelfs eenen
ie-

ieder in 't oog. Doch waarvan is dit, vraagt elk een die denkt, aan zich-zelfen; waarvan heeft de Italiaan niet veelër aan den nominativus vastgehouden? Natuurlijk lost deze vraag zich op uit het inzicht tusfchen *absoluut* en *in betrekking*; en immers moest het absolute het eerste en als door geenerhande, 't zij dadelijke, 't zij lijdelijke affectie aangedaan, het eenvoudigste en eerste zijn. — In der daad is het uit-vergelijking der overblijffelen van het overoude en by Romes bloei lang vergeten en onbekend geworden Latijn met de vroegste tijden van 't opgekomen Italiaansch, dat men veel leeren kan, waarmee Taalkenners zich maar al te weinig bekommeren. Maar het is de oefening, de langdurige oefening, die daarin de vatbaarheid geeft, welke men door geen bloot inzien nu of dan, of geen raadplegen van hetgeen daarover gefchreven is, machtig wordt.

De *casus absolutus* derhalve is by ons, of liever, is in alle talen; geftaafd. Hy bestaat in ons denken, en hy is, (de nominativus, die een voorwerp als werkelijk noemt, en in die affectie voorftelt, als *rectus* aangemerkt zijnde,) een daarvan verfcheiden casus en dus een casus obliquus. Men fprak en fchreef derhalve van ouds,
den

den oversten dus bevelende, den wettigen vorst-
ontthroond zijnde, enz. En dit is de echte
schrijfwijze, door Huydecooper (alhoewel onder
den verkeerden naam van *ablativus*) verdedigd,
en, ik durf het zeggen, bewezen.

Doch waarvan dan de *nominativi absoluti* der
lateren? — Ook dit moet zich op kunnen los-
fen.

Het kan dit; en de oplossing is gants niet om-
flachtig of moeilijk. — Wy hebben in onze Taal
den casus emphaticus doen kennen (*). Met de-
zen komt noodwendig onze casus absolutus over
één (†). Ook ligt er in der daad in het absolute
gezegde een emphasis. Men onderscheidde ook
geen van beide by naam, want de Latijnsche gram-
matica bezat er geen kunstbenoeming voor. En
wanneer men nu by de genen die ons een Gram-
matica naar de Latijnsche vormden, en geen
casus emphaticus kenden of erkenden, om dat het
Latijn dien niet had, en ook geen algemeen
casus obliquus erkenden, volstrekt en bepaal-
delijk aan de zes Latijnsche uitgedrukte naam-
val-

(*) Zie Nieuwe Taal- en Dichtkundige Verscheiden-
heden, II. Deel, bladz. 46 en 62.

(†) Aldaar, bladz. 66.

vallen hangen bleef, zoo was ook het denkbeeld van onzen *casus absolutus* verloren, en men moest dus of tot den Latijnschen ablativus absolutus, of, by al wie dezen (als in den naam eene ongerijmdheid zijnde) niet verzwelgen kon, tot een nominativus absolutus overgaan, en het ging met den *casus absolutus* als met den *emphaticus*, voor wien men desgelijks den nominativus in de plaats stelde. Men heeft slechts den natuurlijken loop van het menschlijk verstand na te gaan, en men ziet in elke eerste dwaling of misvatting geheel de reeks, die zy voortbrengt, besloten, en dan ontwikkelt ze zich-zelve.

Wanneer ik echter hier zeg, dat de *ablativus absolutus* in zijnen naam-zelven eene ongerijmdheid is, zoo geldt zulks den naam slechts, en wat de zaak aangaat, ontken ik geenzins dat Sanctius en zy die zijn spoor betreden, dezen naamval zeer redelijk als een casus uit regimen uitleggen. Het is daarmede als ik bladz. 48 van de Buigingen zei; en ook stem ik gaarne toe, dat niet alles ablativus absolutus is wat er voor doorgaat, maar sommige van die tuscheninvoegfels in 't denkbeeld des sprekers in werkelijk verband met het overige van de rede gedacht worden, en dus uitgedrukt worden in eene affectie welke men inderdaad een Logischen naamval

noe-

noemen mag; doch die by ons, als wy toonden, geen ablativus maar algemeene *casus obliquus* is.

't Is ook waar, dat in onze taal nooit een ablativus in eigenlijken zin gesteld worden kan door een voorzetsel verwekt te worden, dan alleen door het voorzetsel *van*, als het eenige dat een afgaande beweging beteekent (waarvan zoo straks nader); waarbij men, mits dan den naam ruimer nemende, zoo dat hy den casus localis insluit, het *in*, *op*, en *onder*, en *met* voegen kan. Zoo dat de verklaring van den ablativus absolutus by de Taalgeleerden door regimen van propositien aangegeven, by ons niet dan zeer gebrekkig wordt toegepast. *Den Koning gestorven zijnde*, by voorbeeld, laat zich in onze netter taal niet door *na* of *met* uitdrukken, als in het Latijn, waar *post Regem mortuum* niet anders dan *post mortem regis* beteekent, terwijl wy het niet anders dan *met* of *na 's Konings dood* of *afsterven* kunnen vertalen, 't participium in een zelfstandig naamwoord of een verbum infinitivum dat als substantif geldt, veranderende.

Ja het is er zoo verre van daan, dat zoodanige losse of absolute zeggingen juist van een voorzetsel af zouden hangen, dat in tegendeel, 't geen men voor zulke voorzetsels houdt, de bloote participien van een absolut zeggen zijn, of die onder-

H

der-

derstellen. Dus is het, by voorbeeld, met *behalven*, met *uitgenomen* of *uitgezonderd*, met *aangezien*, *onderfeld*, of *gesteld*, *gemerkt*, *wel te verstaan*, *gedurende*; dus met *staande den oorlog*, *hangende den stormbui*, enz. alle, gelijk in het oog loopt, participien, of waaronder 't participium *zijnde* verstaan wordt, en die men zeer kwalijk een regimen doet oefenen op het zelfstandig woord dat er by staat, terwijl zy-zelve integendeel door dat zelfstandige naamwoord in zijn naamval verstaan moeten worden. Het is hier wederom tastbaar, 't geen wy in onze Verhandeling over de Buigingen zeiden, dat een naamval een affectie is van het denkbeeld, en dus in den geest van den spreker bestaat, het zij hy in woorden door verbuiging merkbaar is, het zij niet. In het: *excepto quod non simul eses, caetera laetus*, is *quod non simul eses*, even zoo wel in den zoogenoemden ablativus als of er *excepto tui desiderio* stond, en *excepto* staat niet in dien casus uitgedrukt, dan om dat het *quod non simul eses* daarin (even als één eenig woord) gedacht wordt.

Indien wy de taal behoorlijk ontwikkelden, het zou licht blijken, dat genoegzaam alle die voorzetsels, het zij werkwoorden in imperativo, het zij participien zijn, en alleen in het eerste
ge-

geval een regimen oefenen, 't geen alleen aan een werkwoord, en aan geenerlei ander deel van de rede toekomt; en dat zy in het laatste geval, zelve in de beheerfching ftaan die men hun toefchrijft. Doch dit zoude ons te verr' heen leiden, en wy mogen dit ons verhoog befluiten met nog ééne aanmerking, zoo omtrent het onderscheid in deze absoluta dictio als omtrent het gebruik.

Wy onderscheidden hierboven tusschen den *ablativus* (of zeggen wy liever den *casus obliquus*,) die louter *parentheticè* ingevoegd wordt, en dien *casus absolutus*, die eenen volzin aanvangende, daarin éene omgekeerde woordfchikking verwekt, hoedanige het bindwoord van tijd en omftandigheid, met eene gewone rede verbonden wordende, meê zou brengen. Dit vereischt mogelijk nog eenige toelichting. Het is (naamlijk) ten aanzien der woordfchikking 't zelfde, of ik zeg *den Koning gestorven zijnde*, dan of ik dit zelfde met de woorden, *wanneer*, of *als* of *toen*, of *indien de Koning gestorven was*, uitdrukke. In beide gevallen, zal 't zelfde verband plaats hebben, en dus ook de zelfde constructie: — *geraakte* (by voorbeeld) *de Staat in verwarring en onrust.*

En dit toont, dat dan hier geene onverbonden rede is, maar eene rede die volftrekt niet (als men 't noemt) *absolutè* staat. Edoch dit verbonden zijn van dezen brok met het volgende des volzins, neemt niet weg, dat het woord *den koning* in casu absoluto staat. Het is, als wy reeds vroeger aanmerkten, daarmee even zoo als met den accusatif in het deel van een volzin dat tot noemer verftrekt; gelijk'als ik zeg: *Deum esse, mihi optima in ærumnis consolatio est.*

Wat nu het gebruik betreft. Het is dan uit den aart der zaak en het voorbeeld der Ouden genoegzaam (vertrouw ik) bewezen, dat de casus absolutus een casus obliquus is; weshalve de leer op dit punt door Huydecoper voorgestaan, ondanks zijn verkeerde benoeming en inzicht daaromtrent, als de ware is aan te merken. Intusfchen heeft zich wijd en zijd de nominativus in dit geval ingedrongen, en gelijk deze thands algemeen de plaats van den casus emphaticus inneemt, en er geen andere casus obliquus dan welke onder de Latijnsche benamingen vallen, erkend wordt, zijn deze twee punten voor geene vereffening vatbaar. Maar, of men keert hier noodwendig tot de reeds vergeten oudheid terug, of verliest haar ten eenemaal uit het oog.

Het

Het een en het ander heeft zwaarigheid in, en, den werklijken staat onzer taal in aanmerking genomen, geloof ik geen van beide te kunnen wraken; doch ik zou in den deftigen ftijl buiten twijfel het voorrecht aan den casus obliquus toekennen, die ook meerder klem en nadruk bezit, en aan de dictio absoluta als ware 't een hooger belangftelling leent. Dieper inzicht in de taal, wanneer men haar eenmaal weér ernftig beoefent en niet meer tot het voorwerp eener willekeurige overeenkomst van onverftandigen maakt, is alleen in staat om 't gebruik ten dien aanzien eene wending te geven, die tijd behoeft eer zy plaats grijpen kan.

AANTEEKENING,

betreffende het voorkomende op bladz. 108.

Het hier aangemerkte over den Hoofdcasus in het Latijn, zal velen zeer vreemd voorkomen, vooral by een te rugzigt op het Grieksch,

H 3

waar-

waarin geen ablativus is. Hierin te treden zou te dezer plaats te wijloopig en buiten het vak zijn waar wy over handelen, daar het Grieksch om den Latijnschen ablativus dien het niet heeft, uit te drukken, 't zij een dativus, 't zij een genitivus gebruikt. Doch daar de taal der Grieken zoo veel vroeger beschaafd, en dus zoo veel ouder dan 't Latijn is, moet daarin meer verloop van den oorsprong zijn; en 't is zeker dat zy in alle naamvallen aanhangfels hebben, zoo men slechts weinige uitgangen van woorden uitzondert, waarin in der daad de nominativus de oorsprong der overige, en dus de Hoofdcausus is. En veellicht, voor zoo verre de overige geen oorspronkelijke adjectiven mogen zijn, is de geheele uitgang *os* en *ws* van de oude Perzen ontleend, die, als Herodotus ergens aanmerkt, in dezen uitgang der naamwoorden eene grootschheid stelden; zoo zy echter niet, als met eenige het geval is, uit den verbalen uitgang *op* (ons *er* of *aar*) verbasterd zijn. — Doch hoe 't zij, dit is niet *hujus loci*, maar moet uit vergelijking van 't oud Scythisch (nog in ons Duitsch, in het Gotsch en in het oud Perzisch, voor zoo verr' wy dit nasporen kunnen, te erkennen,) ontwikkeld worden: waarvan misschien wel eens op een anderen tijd! — De vorming

ming eener Grammatica voor 't Latijn door een Griek, die den oorsprong zijner eigen taal niet kende maar alleen haar levend gebruik, moest onvallige mislagen in dit vak doen ontstaan, die by de Romeinen aangenomen, verwarringen maakten, en waarnaar men zich niet te min vlijde. — Ja de onkundige bergbewoners en landbouwers, de *ἀναλφάβητοι*, konden alleen aan het oude, hoe zeer ten hoogste onvolkomen, echter nog eeniger mate gehecht blijven; en het is ook wel ten hoogste opmerklijk, dat men by het verval der Latijnsche taal en het aanzien en invloed verkrijgen van die uit hunne hoeken gevluichte of gedreven lieden, ook veel oude verloren woorden weêr op heeft zien komen en al steeds vermeerderen, die 't Latijn der bloeiende tijden niet meer kende, en die wy met moeite uit de overblijffels der oude Grammatici verplicht zijn by een te zamelen om ze recht te herkennen.

De innige woordkennis is uit de Clasfici zoo weinig genoegzaam te kennen, als de ware grond der Romeinsche Rechten uit de Rescripten der Keizeren, maar moet in oude fragmenten gezocht worden.

Men kan uit den beschaafden tijd eener taal het gebruik, alstoen in zwang, leeren aannemen en

even zoo leeren uitdrukken, en deze kennis is voor die er in spreken of schrijven moet, onontbeerlijk, zoo om de Schrijvers van dien tijd te verstaan als door anderen verstaan te worden. Maar zich-zelfen te verstaan is iets anders, en hiertoe is de dieper, de innige kennis der Taal in haar wording en bronader noodig; waaraan men zeer weinig gewoon is te denken, doch die toch eenmaal ontfloten moet worden indien men niet eindeloos nabauwen en in 't nabauwen het menschelijk denken verleeren zal. Iets waartoe de factice Grammatica zonder dieper inzicht, den gereeden weg baant, waar men al meer en verder op voortdraaft. — Dit zij voor den verstandige gezegd!

OVER

OVER
HET GEBRUIK VAN
DEZELVE.

O V E R
H E T G E B R U I K V A N
D E Z E L V E.

Onder alle de domme en wilckeurige indringfels der valschelijk zoogenaamde Taalbeschaveren weet ik er weinig, die door het verkouden, verlammen, en verwijven, en tevens ook verstijven van eenen naturelijk warmen en mannelijken stijl, onze taal eigen, het gevoel van een Hollander zoodanig een geweld aandoen, als dat jammerlijke schel-sjilpend en noodloos *deszelfs* en *dezelve*, dat thands allen bondigen en gespierden stijl over hoop smijt, en, den waarachtigen bouw der perioden of volzinnen verbrijzelende, in ons zacht en welluidend Hollandsch te gelijk aan de melodie eener rede den bodem inslaat.

't Is een woord, uit den ouden Kancelarystijl ontsproten, wanneer men de Akten, bevorens in 't Latijn gesteld, in het Hoog- en Nederduitsch overbracht of begon op stellen; en daar is het, dat

dat dit monstertjen t' huis behoort. Hierdoor is 't ook, dat het wel in een opschrift of titel kan pasfen; waar een plechtige stijfheid zulks vordert; en dit was ook t' allen tijde het geval by de stijve en dorre Hoogduitfchers, immer tuk op *ceremonie* en hoogheid ademende, en 't werd daarom een woord, by hen zeer geliefkoosd. Onze Ouden kenden het niet, en wisten van geen ander *dezelve* dan dat een en het zelfde met *de zelfde* was, gelijk Nyloë (*) het ook, wanneer 't in zijn opkomen was, verklaarde te zijn; en zoo is het ook inderdaad en zal 't altijd blijven, gelijk het *deszelfs* ook niet *ejus* van 't Latijn, maar *ejusdem* en 't Griekfche *τοῦ αὐτοῦ* is. Ja, wist men niet, hoe onze Huydecoper niet, dan na eerst lang met de grillen der botterikken (zijne voorgangers) doortrokken te zijn, allengskens door de lezing der Ouden tot Huydecoper geworden is, en kende men het *Quo semel est imbuta recens etc.* niet, het moest ons verbazen, dat hy deze jammerlijke nieuwigheid van een tijdperk 't geen men wel het *medium aevum* van onze taal noemen mag, voor kon staan; doch de geest van een gezocht en fijn (hoezeer willekeurig en soms zeer verkeerd) onderscheiden, steekt en

(*) Aanleiding, Hoofdst. VIII, § 2.

en ademt geheel zijne Proeve van Taal- en Dichtkunde dikwijls en maar al te rijkelijk door. Zijn veranderen van begrippen, zelfs onder het schrijven zijner aanmerkingen, erkent hy daar ook (*), en in zijnen Melis Stoke is dit nog zichtbarer en veelvuldiger; ook kon het niet anders naar mate hy de Ouden meer beoefende, en wat dan kan Huydecopers aanzien in die Proeve beteekenen?

Dat onze Ouden dat gebruik van *dezelve*, dat er thands aan wordt toegeſchreven, nooit gekend hebben, en dat men 't in navolging der Latijnſche onderſcheiding van *ejus* en *ſuus* heeft ingevoerd, zal wel niemand ontkennen; en te vergeefs zegt de groote man in 't voorbygaan, „ *dat het woord bekend is geweest zoo lang* „ *men Duitsch geſproken of geſchreven heeft,* „ *en by Ouden en Nieuwen, ſchoon niet altijd* „ *ter plaatſe waar het behoorde (†) te vinden* „ *is.*” Dit is niets dan een verdraaiend Sofisma, als die wy Mijnheer den Bailluw van Texel ook in zijne Rechtsmemorien wel eens zagen
aan-

(*) By voorbeeld, II. Deel, bladz. 542.

(†) Ter plaatſe *waar het behoorde*, zegt hy. Dat is: waar het *naar die nieuwe invoering*, die men door heeft gedreven, en die de Ouden nooit kenden, *behooren zou.*

aanwenden: want de vraag is niet over het woord als woord, maar over zijn gebruik en beteekenis. En, daar hierover by de Ouden geen geschil kan zijn, komt het by ons alleen op het punt van dienstigheid en noodzaaklijkheid aan, om een zelfde woord dus op tweërlei wijze te schrijven en in een verschillenden zin te gebruiken. Dat men deze dienstigheid en noodzakelijkheid thands beweert en met handen en tanden wil vasthouden, is intuschen zoo vreemd niet: want nu men de ware Constructie in onze taal afgewend is, zijn er velen, ja de meesten (men moet het erkennen), die zonder dat *pedante* en belachlijke *deszelfs* dat by hen het *ejus* der Latijnen zou moeten vervangen, zich niet meer verstaanbaar uit weten te drukken; ja zelfs geen eenvoudig briefjen van beleefdheid of gemeenzaam verkeer op te stellen, dat niet met die voddige Onduitschheid besmet is. En hoezeer Huydecoper erkent, dat niet weinigen (*velen*, zoo ik 't wel hebbe, zegt hy) in zijn tijd dit *dezelvs* voor 't Latijnsche *is*, *kwalyk dulden konden*, men heeft federt alle boeken daarmee vervuld, en men hoort het op Kansels en Redenaarstoelen tot doofwordens en nog erger ongemak toe.

Om

(*) *Proeve van Taal- en Dichtkunde*, bladz. 509.

Om die fraai gebruik of wangebruik (wat het den zijn mag) alhier in het ware daglicht te stellen, merk ik als in de eerste plaats aan, dat men zeer kwalijk het korte aanwijzende *is* van 't Latijn, door het driefylbige sleepende, *sis* sende, en *sijlpende* *dezelve* vertaalt. *Dezelve* met dezen nasleep kooft met *isdem* (nu *idem*) over één, en is dus *de zelve*, zijnde de uitgang *denn* een byvoegfel dat met *dennum* samenhangt, op gelijke wijze als *met* in *egomet*, en de persoon afzondert en als in zich-zelve bepaalt. *Is* is in den daad in bereekenis anders niet dan ons *hy*; en *his* en *ille* zijn *deze* en *die*. *Deszelfs* is derhalve geen *ejus*, maar *ejusdem*, en wie, die slechts denkt by het gene *hy* zegt of schrijft, zal *ejusdem* aan *suus* of *ejus* in de plaats stellen? De eerste grondslag derhalve waarop Huydecoper hier bouwt, is zeer zichtbaar en in 't oog loopende valsch, en daar is niets meer noodig om in het gebruik dat er van gemaakt wordt, het woord (recht beschouwd) af te keuren.

Doch, en hier zou 't op aankomen, heeft men 't noodig, en is het dienstig? — Men achte dit geen belachelijke vraag, na dat men 't van de dertiende eeuw af en vroeger, tot de achtiende toe zonder die toen ingedrongen nieuwigheid doen kon. — Zeden en wijze van denken

ken veranderen, en een geest, naar een vreemde denkwijze of koppeling van denkbeelden en woorden verplooid, is belemmerd in een taal waarby deze uitheemsch is. En, wat in dit geval meer zegt! Die een taal niet verstaat, heeft om zich uit te drukken veel noodig dat tegen den aart dier taal strijdt. Zoo konden de hedendaagsche zoogenoemde Grieken niet zonder hun *μέλλειν* overal ten behulp van 't futurum te gebruiken: zoo mag een slecht Latinist (des noods, kan hy anders niet,) *id habeo factum* voor *fecit* zeggen, en wy kunnen 't den man die Latijn spreken moet en 't niet anders kan, voor geen misdaad van hoog verraad aanrekenen; maar hy moet ons niet zeggen dat *habeo* in 't Latijn noodig is om 't perfectum uit te drukken. En in dit zelfde geval is men tegenwoordig met dit laffe *dezelve*, 't geen men nu vier of vijf menschen-geslachten lang, tegen het gezond verstand aan, ingedrongen, en aan de onnoozele jeugd van kindsbeen af ingestampt heeft, zoodanigerwijze dat (ik wil het tegenwoordig op hun woord gelooven,) de lieden niet meer schrijven, ja dat mischien sommige Profesoren in onze Moedertaal, hunne lessen niet meer houden kunnen, zonder daar telkens meê in den weer te zijn. Doch leeren wy onze taal wel verstaan, onze rede wel
en

en voeglijk beleggen, en wy hebben niet noodig, den rechtschapen Hollandschen stijl daarmee te bederven, maar wy zullen dien wanzin met verachting en meelijden leeren belachen.

Zien wy eens, wat ons Huydecoper ten behoeve van die fraaiigheid voorstelt! *David worp Goliath den steen uit ZIJNEN slinger recht in DESZELFS voorhoofd.* ZIJN keert hier weder tot *David*, (zegt hy) en DESZELFS wijst op *Goliath*. — Ik ontken het. *Deszelfs* slaat hier (den zin daargelaten en by de bloote woorden gebleven,) op *den slinger*, en zoo zou men 't verstaan, zoo men niet verstonde wat een slinger is, of een slinger een voorhoofd kon hebben. Eilieve! vertalen wy het eens plat gelijk het daar staat: *David Goliatho impegit lapidem e suo fundo in frontem ejusdem.* Wat taal is dit! Zekerlijk is dit in het Latijn bespottelijk, maar het is het niet minder in 't Neêrduitsch. Of men duizendmaal zulk eene taal by de tegenwoordige boek- of broodschrijvers, platte overzetteren uit andere talen, of bormuilen in hun moedertaal, lezen moet, dit doet er niet toe. De Hollander zegt: *David wierp* (of veelêer, *slingerde*) *Goliath den steen recht in 't voorhoofd*; en daar is nog ZIJN noch DESZELFS noodig. Die de dubbelzinnigheid niet

weet te vermijden zonder zulke hulpmiddelen die erger dan de kwaal zijn, zal haar ook met *deszelfs* niet ontwijken. Nemen wy 't zelfde voorbeeld, maar in andere woorden! *De rijke en dronke boer wierp den bedelaar uit zijn zak een beurs vol dukatons tegen den kop, dat hy tuimelde.* Zeker zal hier niemand verstaan dat de boer deze beurs uit des bedelaars zak nam; niet, om dat het *zijn*, hier gebruikt, niet zoo wel op den bedelaar slaan kan als op den boer, maar om dat dit eene ongerijmdheid zou zijn, tegen 't gezond verstand strijdig; en wil men dit duidelijk inzien, men zegge: *De boer haalde den gewaarden bedelaar een volle beurs uit zijn borst, het geen hem ontdekte*, zoo zal men den bedelaar verstaan. *De kop* behoeft ook noch *possesivum*, noch *deszelfs*; de leiding der gedachte toont de toepassing van *kop*. En het is even zoo met *David*, wiens *slinger* men noodwendig verstaat, wanneer hy daar steenen meê werpt, en met den *reus* van wiens *voorhoofd* men even zoo het getroffen worden verstaat. — Maar ik heb in dit voorbeeld bygevoegd, *dat hy tuimelde.* Wie *tuimelt* hier? De *dronke boer*-zelf, van den zwaai zijns lichaams in 't werpen, waardoor hy mischien het evenwicht verloor? Of de *bedelaar*, van den schok, dien hy tegen 't hoofd ont-

ontfing? Dit blijkt niet. Zie daar eene dubbelzinnigheid, en eene zeer lelijke! Zeggen wy voor *ruimelde*, DRAAIDE? zoo komt er nog een derde zin by, en het kan de *kop* van den bedelaar zijn zonder den man-zelf. Zeg nu als Huydecoper van 't *zijn*, het *hy* keert tot den *Boer* weder. Ik ontken het. Het kan even zoo goed tot den *Bedelaar* weérkeeren, en het kan, zotter zoo verr' te rug te loopen, tot *des bedelaars kop* t' huis gebracht worden. Zeg nu voor dit *hy*, DEZELVE. De zwaarigheid is daar niet gered mee, want dan staat gy nog in 't onzekere of de bedelaar draaide dan of hem de kop draaide; en de zaak is hopeloos, zoo men niet of niet duidelijk weet te schrijven. — Doch hier zit het! Men wil hen doen schrijven die nog niet denken kunnen, en daartoe moeten die fraate Grammaticale voorschriften dienen, even of zy 't daardoor leeren konden. En of niet veeleer de Grammatica eene bloote uitdrukking van het denken zijn moest, en in der daad eene wezendlijke beoefnende Logica.

Wat de plaats van Drieberge over Haman en Mordechai aangaat, door onzen Taalleeraar bygebracht, (*) daar is het met geen *derzelfs* te doen, maar

(*) Bladz. 501.

maar de volzin volstrekte verwarring. *ZIJNE* (dat is Hamans) *vrienden*, *dit verslag van HEM* *gehoord hebbende*, *dat indien deze Mordechai van het zaad der Joden was*, *HY* *wel staat mocht maken dat het met HEM* *gedaan was*, en *HY* *tegen HEM* *niet bestand zijn*, *maar gewisfelijk voor ZIJN* *aangezicht vallen zou*; is voor wie de historie niet kent, ('k stem het toe,) een volkomen raadsfel. Doch zet daar met Huydecoper *voor DESZELFS* *aangezicht*, 't baat niet. De verwarring is niet in *zijn*, maar in 't *hy* en *hem*. *Wie staat maken mocht* is twijfelachtig. *Met WIEN* *het gedaan zou zijn*, *WIE* *niet bestand zou zijn*, en *tegen WIEN*, dit alles is even zoo. Doch indien men, uit bepaalde oplettendheid op het geen men voor zich heeft, in achteloosheid op hetgeen men zegt, zoo eens eene plaats vertalen kan, men schrijft zoo niet. Dat is geen rechtschapen wandelen, maar 't is hompelen op niet sluitende klompen, en met al het gekruk van *deszelfs* en *dezelve*, dat iemand daarby te hulp nemen mocht, blijft het dit. Die slechts redelijk klaar denkt, zal zeggen: *Zijn vrienden*, *dit van hem verstaande*, en *met hem inziende* (of bevroedende) *dat het*, *zoo Mordechai van het Joodengeslacht zijn mocht*, *te verwachten was*, *dat hy met geheel zijn aanzien als gunsteling*, *tegen*

gen den Hebreër niet op zou mogen, maar voor hem moeten bezwijken. Zoo, zeg ik, of op twintigerlei andere wijzen.

En zoo wy een derde zijner voorbeelden, uit de Legende van Samianus inzien, het is het zelfde. *En doe HEM (Samniaus) ZIJN hoofd afgeslagen was — (Waarom niet HET hoofd? men staat toch niemand eens anders hoofd af, doch dit daargelaten! —) nam hy ZIJN hoofd in ZIJN hand — (waarom niet wederom HET hoofd of DAT hoofd? niet om dubbelzinnigheid, maar om wanklank te mijden —) en droeg DAT (waarom niet eenvoudig het? —) negen en veertig schreden verre; en doe de Keizer zijne oogen (waarom niet zich de oogen?) met zijnen bloede gezalfd (bestreken) had, (waarom niet met 's martelaars bloed?) — zoo werd hy te hant genezen.* Samianus nam ZIJN afgeslagen hoofd, dit is klaar; en de Keizer zalfde ZIJNE EIGEN oogen; want ook dit verstaat zich, schoon de echte uitdrukking eener gekuischte taal zalfde zich de oogen zou vorderen, en de menigte van alzulke posfessiven altijd zoo veel mogelijk vermijdt, om dat zy in de rede eene laffe éentonigheid brengen, en den klem wegnemen. Dit een en ander, zeg ik, is klaar en verstaat zich, want *in zijn handen* kan niet dubbelzinnig zijn, wanneer *hy*, die *in zijn*

handen neemt, kennelijk is. Doch zoo gaat het met dit vertalen uit het Latijn; of zegge ik liever, met alle vertalen, waaruit van de duizend reizen nauwlijks driemaal zuiver Hollandsch voor den dag kooft.

Het is bovendien verkeerd, dat onze Aristarch daar *met DESZELFS bloed* gezegd wil hebben. Dat DESZELFS zou natuurlijk van den Keizer opgevat worden, daar de rede over Samianus loopt; en deze in den volzin de oorspronkelijke *hy* is, op wien *zijn* overzulks slaan moet, en niet *deszelfs*. In 't Latijn zegge men in dit geval, *ejus*; dat *ejus* is *zijn*, dat is *van hem*, dewijl het tot Nominativus (als wy opmerkten,) *is* (*hy*) heeft, maar *deszelfs* is daar *ejusdem*, en zou even zoo op den Keizer slaan kunnen als op den Heilig. Men verzette de weinige woorden slechts eenigzins, en zegge: *En als met zijn bloed 's Keizers oogen bestreken werden, werd deze geheeld*. Hier geplaatst, waar ik nu DEZE zeg, zou DE ZELFDE van den Keizer, als de laatstgenoemde persoon, opgevat worden; en waarom dan, als de Keizer met Samianus bloed DESZELFS oogen of *de oogen van DEN ZELFDEN* gezegd wordt te bestrijken, zou dit eerder op die van Samiaan dan van den Keizer te verstaan zijn?

De

De geheele zaak is natuurlijker wijs deze: Dat als men *zijn* op een persoon t' huis brengt, het volgend *deszelfs* dan gerekend wordt tot een ander gebracht te moeten worden, zoo dat *zijn* en *deszelfs* op een zekere wijze tot elkander gerekend worden te staan als wanneer ik zeg *de EEN wil dus, de ANDER zoo*; maar zonder dat dit *een* of dit *ander* juist uitdrukt op wien van de twee bedoelde personen het eene woord meer dan het andere slaat. En dan nog, is die opvatting van *dezelve*, zoo wy toonden, als een onderscheiden persoon van *hy* moetende aanduiden, t' eenemaal opgeraapt en volftrekt zonder grond.

Het is het geheel van den zin en zijn samenhang door welke de voornaamwoorden der derde persoon, het zij possessive of substantive, gedetermineerd worden; en wanneer men daaraan geene opmerking geeft, en niet overeenkomstig daarmede eens Schrijvers geest bevat, wat is dan niet dubbeltzinnig? Huydecoper haalt (en met lof) als duidelijk en goed, eene plaats van Drieberge aan, waar hy zegt: *Alexander liet Betis de hiel en doorbooren, en daar een touw doortrekken, en hem dus achter zijn wagen binden*. Ik heb er niets tegen, maar hoe zie ik of door 's Konings bevel Betis hier *doorborer* of *doorboorde* zij, daar ik niet kan zien of die naam hier in accusativo of dativo ge-

dacht zij. Hy liet het *den beul* doen, en hy liet het *het slachtoffer* doen. Op dezen beide slaat het evenzeer. De Duitscher helpt zich in zoodanig geval met zijn *dem* en *den*, maar wy arme Hollanders, hoe verstaan wy elkander! moeten wy ook dat fraaie *dem* van het Hoogduitsch niet overnemen, of *heme* in een Mooneniaanschen dativus zeggen als *manne* en *paarde*? Ik vrees byna, dat het daartoe komen zal: want de kinderen zijn op den weg om hun ouders niet meer te verstaan, en zy zullen (gaat iemand hen voor) weldra even weinig buiten deze onderscheiding kunnen, als onze nieuwe Spel- en Taalhelden zich zonder de krukken van *deszelfs* en *dezelve* weten te helpen.

Een gelijke cavillatie is over het *achter zijn wagen* te maken. Was het de wagen van Betis of van Alexander? Zeker van Alexander; maar gesteld, dat Betis de uitvoerder des bevels, en de rede van een ander voorwerp der mishandeling ware, zoo zou 't twijfelbaar worden. Onze kennis van de zaak-zelve voorkomt dergelijke twijfelingen; hetgeen voorgegaan is, heeft tot het verstand van den volzin ingeleid; maar zoo wy alle kennis van 't voorgestelde en allen samenhang met wat voorging affnijden, zoo is 't even duister, ja meer, als wiens oogen de Keizer

zer

zer met Samiaans bloed wiesch, waar Huydecoper het *deszelfs* vereischte, om niet te dwalen.

De plaats welke Hooft uit Tacitus heeft, bladz. 502 aangevoerd, is, zoo zy daar buiten verband voorkomt, onverstaanbaar. Men moet daarby vooraf weten, dat van de door vergift verwekte krankte van Sejanus gespoken is; en dan eerst wordt zy bevatbaar. *Gedurende al den tijd van DIE ziekte, kwam Tiberius, zonder eenige vrees, of wel, om eene onverwriktheid van geest te toonen, ook zelfs na 's MANS dood en nog eer hy begraven was, dagelijks in den Raad.* —

Deze plaats, zoo eenvoudig en klaar in zich-zelve, luidt in Huydecopers aanhaling dus: *Voorts TIBERIUS, alle de dagen ZIJNER krankheid door, bewees nooit eenige vreeze, mogelijk om de stevigheid ZIJNS gemoeds te toonen; ja is ook als HY overleden, en nog niet begraven was, in 't raadhuis gekomen.* Dit zij dubbelzinnig, en Huydecoper mag bevreesd zijn dat *Tiberius na ZIJN EIGEN DOOD* het mirakel deed van in 't Raadhuis te komen; het bewijst slechts dat de plaats zonder veel oplettendheid (of zegge ik, zonder er by te denken) vertaald is; maar, eenvoudig overgebracht, heeft zy noch *zijn*, noch *deszelfs* eenigzins noodig. Doch wil men met zulke nutlooze livrebedienden, die waar zy niet noodig

slechts verschillend verkort, het een *per aphaeresin*, het ander *per apostrophen* als de Grammatici spreken, en *celui* is letterlijk *deze hy*. Doch dit doet hier ter zake niet. De geheele zaak waar 't op aankoomt, en waar ieder die schrijven wil, by gehouden behoort te worden, is, dat men in 't Hollandsch moet denken, en niet in 't Latijn; en dus, in plaats van Hollandsch, geen Latijn schrijven in Hollandsche woorden (of die men daarvoor houdt), gelijk onze zoogenoemde Taalzuiveraars zich als het toppunt van volkomenheid voorstelden, en daarom ook met verdrukking van den Nederlandschen geest onzer taal, en onder het invoeren van menigte van verkeerdheden ook dit (ik herhaaf het) belachelijk *dezelve* noodig hielden te smeden.

Dit mag een gevolg zijn van het verderflijk Latijnist worden eer men zijn moedertaal heeft leeren verstaan, en zich de gezonde Redekunst die in die moedertaal ligt, eigen gemaakt. Immers voorlang was het nadeel hiervan in het oog stekend. In mijne kindsheid, alhoewel ik zeven jaar oud zijnde de Latijnsche Grammatica eerst begon te leeren, en toen reeds ons Nederduitsch vrij wel meester was, was dat walgelijk *dezelve*, doch inzonderheid *deszelfs* voor *ejus*, reeds zoo ingedrongen, dat mijne vroegere schriften daar meê van besmet zijn. In een half
La-

Latijnschen stijl als die onzer Rechtspraktijk, is het, even als eene menigte 't zij Latijnsche 't zij Fransche uitdrukkingen, niet wel te vermijden: Doch zich eens op de echte Spraak toeleggende, vindt men zelfs geene gelegenheid in ons Nederduitsch om 't te gebruiken, wel verre van dat men het noodig zou hebben. Dat het velen thands uit onbedrevenheid, en anderen uit gewoonte en zonder er aan te denken uit de pen valt, en dat eindelijk, nog andren het fraai vinden, en er zich, als op ieder Latinismus of Hoofdiaansche pedanterie, vrij wat op te goed doen, is in den tegenwoordigen staat onzer taalkennis juist niet zeer te verwonderen; maar die net en zuiver denkt en dus schrijft, spane zich daarvan! Hy zal zich beter, hy zal zich klaarder en natuurlijker, hy zal zich behaaglijker en krachtiger uitdrukken, wanneer hy dit wangeluid van een bedorven en van plaats en aart verwrongen woord uit zijn proze, gelijk uit zijn verzen (waarin het zich toch, tot nog toe, den Hemel zij dank! niet indrong,) verbant.

Leere men toch Hollandsch en als Hollander schrijven, of bediene men zich van eene andere taal, waarvan het bederven door geen Vaderlandsch hart bejammerd zal worden.

Ik erken gaarne, dat het Grieksch met zijn *τοῦ αὐτοῦ* (dat is, *des zelfden*) steeds vervuld is,
maar

maar het is daar uit noodzakelijkheid, en by gebrek van een recht gebruikbaar bezittelijk voor-naamwoord dat aan ons *zijn*, *haar*, en *hun* in alles waar men 't vorderen mocht, beantwoordt; waarom *zy* wel met den genitivus moeten uitdrukken, wat wy en 't Latijn met de possessiven doen (*), om niet hier te zeggen, dat, recht uitgesproken, dit τοῦ αὐτοῦ en τῆς αὐτῆς wel beschouwd zijnde, in der daad juist ons *zijn* en *haar* en αὐτὸς ons *hy* vervangende is, als in αὐτὸς ἔφα by voorbeeld. Doch dit daargelaten; hoe groot een voorstander van de Grieksche taal iemand zij, hare schoonheden, niet hare gebreklijkheden, moeten wy overnemen; en waarlijk onze Moonens c. s. haalde hunne taallessen niet uit het Grieksch, waar zy geen Walaeusfen in waren, ja, het ware beter geweest, hadden zy in hunne taalfmederyen daar het oog wat meer op gehouden. Dit derhalve komt in geene aanmerking. Onze Taal hangt aan Grieksch noch Latijn. Zy bestaat en zou bestaan hebben, al waren er Grieken noch Latijnen in de wereld geweest. De plooiën, die van dien kant daarin ge-

(†) Zie mijne Verhandeling over de Buiging der Naamwoorden, in de Nieuwe Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden, II. Deel, bladz. 36, 40.

gebracht zijn; mogen wy zoo verr' zy oud zijn en den aart van dit ons ouderlijk erfgoed niet verbasteren, aanhouden en waarnemen; maar, met eenig ander volk, te gaan bedelen terwijl we overvloedig rijk zijn; weêrstreeft het gezond verstand. Dan, keeren wy tot het Latijn en den beugel waar halve Latinisten ons gaarne aan onderwierpen; te rug!

Wat verplicht my toch, wat kan my verbinden, om als Hollander de Latijnen veeleer in hun *ejus* dan in het gebruik van hun *se* en *sibi* te volgen? *Ariovistus* (volgens Cezar) *dicebat non sa Gallis sed Gallos sibi bellum intulisse*. Te recht en naar den aart van 't Latijn. Zal ik nu zeggen: Die Duitscher zei, *das de Gallen sich den oorlog aangedaan hadden*. *Sibi* is *ZICH*, en Cezar sprak volkomen wel, hetgeen blijken zal als men de persoon in de rede verandert, en Ariovist-zelfen doet spreken. *Dico, non me Gallis, sed Gallos mihi bellum intulisse*; — *dicis, non te his, sed hos tibi intulisse bellum*. En het *sibi* stemt niet alleen met dit *mihi* en *tibi* maar ook met het voorafgaande *se* over een. De taal der Romeinen bracht dit mede, de onze niet. Doch, op dat men 't onderscheid tuschen *sa* en *hy* hier niet aandrings, stel-

stellen wy de rede dús voor: *Ariovist verklaarde zich geenen oorlog TEGEN DE GALLEN gezocht of ondernomen te hebben, maar de Gallen in tegendeel TEGEN . . . .* Hoe nu? *tegen zich?* — Neen vooral niet. Dit laatste *zich* zou by ons op *de Gallen* slaan; *tegen* HEM zeggen wy. En dit is zoo zeker, dat Huydecoper oordeelt dat Cezar duidelijker *ipsi* gefchreven zou hebben, schoon dit *ipsi* zekerlijk even weinig Latijn zou zijn, als het *zich* in dit geval by ons, Hollandsch.

Het is eene klasieke phrasis die ieder kent: *Suo sibi gladio hunc jugulo*. Veranderen wy de perfoon des daders, die hier de Eerste is. Laat zy de tweede zijn: *Suo sibi gladio hunc jugulas*, zeg ik. Nu zij zy de derde, en 't wordt overzulk: *suo sibi gladio hunc jugulas*. Waarom zal ik het *suo* en *sibi* hier niet even bestaanbaar vinden maar 't liever veranderd willen? Om geene andere reden zekerlijk dan om de dubbelzinnigheid. Want het zwaard blijft het zwaard. Wel nu, ook by ons moeten wy de dubbelzinnigheid vermijden, maar wy moeten dit op zijn Hollandsch en niet door behulp van Latijnsche kunstmiddeltjens doen, noch met woorden te bederven en uit hunne beteekenis te rukken, om op het Latijn te passen. En ons Hollandsch

landsch behoeft ook die onderscheidingen niet, die 't Latijn noodig heeft. De ongelijk grootere onverschilligheid van het Latijn omtrent de plaatsing der woorden geeft aldaar duisterheden, die een meer Logische orde, onze taal eigen, niet toelaat te ontstaan. Dat men met het Latijnsche periodismus somtijds onverftandig genoeg na te bootsen, de taal in dat opzicht geen goed gedaan heeft, wil ik gaarne toegeven: Dat al wie 't Latijn gewoon is, daar lichtelijk in vallen kan, ontken ik (zoo 't thands met de taal gesteld is) ook niet; maar men geve acht op zijn stijl, vermijde Latijnsche zeggingen waar zy duisterheid geven, doch bederve de taal niet door haar geheel te verkrachten, noch meene groote dingen te doen, wanneer men haar de koten aan stukken slaat om op een Latijnschen kruk na te huppen.

Doch nemen wy eens voor een oogenblik aan, ('t geen ik als de volstrekte en onverdedigbaarste valsheid ontken), dat *dezelve* voor 't *is* van 't Latijn, of *deszelfs* of *derzelve* voor *ejus*, goed Nederduitsch zij! Weten dan onze Hollanders het dienvolgende te plaatsen, en is het niet overal verwarring ten dezen opzicht?

Men

Men gebruikt het (ook Nyloë merkte dit op (*), het is zoo) als synonymum van *zijn* of *haar*, en meent met den klank dezer fluitkonzonanten waaraan zich het oor verwend heeft, zijn rede te stijven of af te wisselen. Huydecoper-zelf is zoo spaarzaam in 't gebruik van dit woord, dat ik in de elf bladzijden zijner Voorrede slechts eens *dezelve* vinde, en dit wel in de laatste halve regel, even of hy het opzetlijk toch eens wilde plaatsen, op dat men niet denken zou dat hy 't toch veroordeelde; en, of ik las kwalijk, of *deszelfs* (waar het toch wel het meest en hoofdzaklijkst op aankoomt;) lees ik daar nergens.

Inderdaad men moet wel recht lijdzaam zijn om dat lastige mosfchengeschetter zoo eindloos aan de ooren te velen: „Wanneer men eens „Schrijvers woorden verklaart, is het toch altijd van belang, in welken samenhang hy *DEZELVE* gebezigt hebbe, en het Dichtstuk is „zoo schoon, *DESZELFS* inhoud is zoo belangrijk, dat wy het ons voorzeker niet beklagen „zullen, ons vooraf met dezen Psalm in *DESZELFS* geheel en byzondere deelen gemeenzaamer te hebben bekend gemaakt.” Zekerlijk was

(*) Bladz. 67.

was er geen dier *dezelve* noodig, ook naar den regel van Huydecoper. En wanneer de zelfde Redenaar uit wien ik deze plaats opneme, schrijft: „Vooraf moeten wy het een en ander „zeggen, zoo over de Profeten en DERZELVER „schriften in het gemeen, als over Jefaïas, over „ZIJN persoon, leeftijd, en Godspraken in 't „byzonder;” was er zekerlijk niet meer reden om hier DERZELVER en niet *hunner* *schriften* te zeggen, dan om ZIJN *persoon* en niet *deszelfs* te schrijven. Het *eorum* en *ejus* komen beide daar even zeer te pas; zoo 't niet is, dat men voor 't laatste liever *hujus* dan *ejus* had; hetgeen ik voor my juist zou vinden. Maar is dit zoo, dan erkent men dat het gebruik van *deszelfs* van eens Schrijvers gevoel afhangt. En zoo is het ook inderdaad. Zoo leest men als eerste woorden eener Vootrede of Inleiding: *Leibnitz en DESZELFS* *schriften* *zijn by my altijd in hooge achting geweest*; waar, naar mijn gevoel, ieder zekerlijk liever *hujus* dan *ejus* schreef, schoon ik zeer wel weet dat niet ieder dit toe zal stemmen. Zoo schreef ik als tytel van een Vertoog: *Van Osfaan en DESZELFS Fingal*.

De regel dien Huydecoper bladz. 517 om 't gebruik van dit *deszelfs* te bepalen, heeft bygebracht,

bracht, kooft overeen met hetgeen hy in de door hem gegeven voorbeelden vordert, en is niet rechtstreeks ingericht, maar bestaat in de omperking van het *zijn* en *haar*; waardoor dus *deszelfs* als een bloote vervulling van dit *zijn* en *haar*, waar 't geen plaats vinden kan, voorkomt. En wezenlijk is het ook dus. „ *Zijn* en „ *haar* (zegt hy) moeten, zoowel als *hun* en „ *zich*, altijd (in 't te rugzigt) *wederkeeren* „ langs het *naaste* werkwoord en geen ander, „ TOT DIEN *persoon of zaak die aan 't hoofd* „ *van dat werkwoord benoemd of aangewezen* „ *wordt.*” De uitdrukking kan wat duister voorkomen; doch de meening is tastbaar, dat hetgeen tot *den dader* des in de rede heerschenden werkwoords behoort, *zijn* heeten moet; en dit stemme ik gaarne toe. Maar wat moet dan hetgeen tot een ander voorwerp behoort? Moet daar *deszelfs* van gezegd? *Alexander liet Betts zijn hielen doorboren*, deugt dan niet, maar moet *DESZELFS hielen* zijn. Wie ondertusfchen zou zoo spreken en niet belachen worden, de deugdelijkheid van dit woordtjen *deszelfs* aan zijn plaats gelaten?

In de bygebrachte plaats uit Van der Palms Leerredenen in 1808 uitgegeven, keert zeker (indien ik de plaats wel begrijp) *DESZELFS inhoud*

langs het werkwoord *is*, tot HET DICHTSTUK te rug; en zoo moest het dienvolgende ZIJN *inhoud* geweest zijn. Het is als mijn tytel: *Over Ossif-
aan en DESZELFS Fingal*, waar ik *deszelfs* zeide om dat *zijn* my geen nadruk genoeg had, en ik *van HEM*, maar een zwaren klemtoon op dit *hem* wilde, welk *van hem* my echter op die plaats te hard voorkwam; en zoo inderdaad heb ik het gebruik van *deszelfs*, sints ik niet meer naschreef, altijd aangemerkt, als vervangende *van hém* of *van dézen*, waar dit eenen beteren nadruk kan geven, en ik zulk eenen nadruk vereischte; maar niet om een dubbelzinnigheid te vermijden of 't Latijnsche *ejus* van *suus* te onderscheiden. Maar dan nog wenschte ik 't uit alle welgestelde volzinnen, als zelf misvormd en tevens de taal verbasterend, uitgebannen.

Elke taal behoort door zich-zelve verstaanbaar te zijn, en in zich-zelve hare regels te vinden, maar niet in eene andere, vooral niet in eene, die er gantschelijk vreemd aan is. Geen Hollander moet om zijn taal te spreken Latijn behoeven te leeren, en *suus* en *ejus* of 't gebruik van deze woorden te kennen. Huydecopers regel verwijst ook naar geen Latijn; maar hoe twijfelachtig is de opvatting van *het naaste werkwoord!* — Zegge men eens: *Dan ziet men hem met zijn kop tegen den*

den muur loopen. Ziet en *loopen* zijn even na aan het voornaamwoord *zijn*; moet *zijn kop* nu gebracht worden tot *men*, dat aan 't hoofd van *zien*, of tot *hem* dat aan 't hoofd van *loopen* genoemd of aangewezen wordt? Is 't *de kop* des genen die *ziet*, of des genen die *loopt*? Ik onderstel, des genen die *loopt*; doch het ontbreekt niet aan voorbeelden van die hier *deszelfs kop* zouden zeggen, en zonder dit, dubbelzinnigheid vreezen. Op de zelfde wijs is het met het *ZIJN hielen doorboren*, waarvan hiervoor! — *Jan en ZIJN broër doen kwaad: nu laat de Schout Jan en ZIJN broër gevangen zetten.* Waarom mag *ZIJN broër* nu *zijn broër* niet blijven, en moet het *DESZELFS broër* worden? — *Piet greep en mishandelde Jan geweldig om dat hy hem by zijn vrouw vond.* Die hier vond is *Piet*, en *zijn vrouw* duidt derhalve *de vrouw van Piet* aan. Maar naar even dien zelfden regel zal *zijn broër* dien de Schout gevangen zet, *des Schouts broër* zijn. Even zoo, mijn Heer de Schout, (want tot u zal ik 't woord nu eens wenden,) *als gy Krelis en ZIJN zoon* op een diefftal betrapt, en ik u dit zoo verhaal of herinner, zal ieder die 't aanhoort, my zeer goed begrijpen; maar noem ik uw naam of hoedanigheid, en zeg ik: *de Schout Grijpvast heeft Krelis en zijn zoon* op dien diefftal betrapt, waarom zal

men zich inbeelden dat ik van uw zoon spreek, zoo ik niet DESZELFS zoon zeg? Ik begrijp niet, hoe men hier het belachlijke niet van inziет. Men wil dubbelzinnigheid vermijden. Goed! men vermijde; maar in de eerste plaats, mag ik ontkennen dat hier dubbelzinnigheid is. De leiding der gedachte voert hier *Krelis en zijn zoon* als *Krelis en Krelis zoon* voor den geest; en, ware de zoon van den Schout gemeend, men zou gezegd hebben, *de Schout heeft Krelis*, EN OOK ZIJN EIGEN ZOON daarop betrapt. Ieder boer zal zoo spreken, ieder eenvoudige 't zoo verstaan. Maar met recht slim en scherpzinnig te willen zijn komt het tot het oude: *Intelligendo faciunt ut nihil intelligent.*

Doch wy komen hier juist tot het punt te rug, waar 't in dezen op aankoomt. Het *suus* kan en mag zelfs in het Latijn plaats hebben, *et sic loquuntur gravisimi viri quoties contingit ut dubius sermo esse non possit*, zegt Sanctius, en ook Vossius stemt hier in (*). Dit *ejus* is derhalve slechts tot vermindering van dubbelzinnigheid noodig. — Ja: dit is 't inderdaad in 't Latijn, waar het t' huis behoort; maar onze

(*) Sanct. Minervae L. II, c. 12. Vosf. de arte Gramm.

ze Moedertaal heeft in de veelvuldigheid harer wijze van eene gedachte uit te drukken by geen Latijn om een middel op roof te gaan, en naar dit, plooiën aan te nemen die Onhollandsch zijn. Doch men toetse de duizenden plaatsen waar ons het DESZELFS gedurig in den weg loopt; en zie of het daar tot vermijding van dubbelzinnigheid dicke ne? Neen, men pronkt er meê om te toonen hoe fraai men zijn Latijnsche schoollesjen in heeft gezogen, en wart, wat het gebruik betreft, overal *zijn* en *deszelfs* door één, volmaakt als fynonyma. Dus by voorbeeld, zal men *Paulus* aanhalen in DESZELFS brief aan zijn leerling *Timotheus*. Die het hoort en DESZELFS zoo hoog boven *Paulus* uit hoort klinken, als dikwijls 't geval is, moet zich wel verbeelden dat DESZELFS of *Deszelf* een byzondere Brieffchrijver is, die een spreuk of zeggen van *Paulus* aanhaalt, of dezen het aangevoerde in den mond legt.

Ten slotte nog iets over de vorm van het woord. *Dezelve* is volkomen Hoogduitsch. *Selb* en *selber* wordt in die taal, gelijk *ipse* ook in het Latijn, mede voor *hy* gebruikt. Hiervan hunlied *selb derde*, waar Huydecoper op *Melis Stoke* van gewaagt; hiervan hun *dero selber*, 't geen geene andere kracht heeft, dan welke *die hy*

(zoo 't gebruikelijk by ons ware,) of *ille is* in 't Latijn, hebben zou. En dus is dan het *dezelve*, waarvan wy hier handelen; by ons, indien het niet *de zelfde* is, waarvan men 't onderscheiden wil, DE HY. — Tusfchen die twee moet men kiezen. 't Moet of DE HY zijn, of DE DEZELFDE (*idem*) waarvan men het echter door de spelling zoo wel als in het gebruik volstrekt onderscheidt. Doch hoe men het neme, nooit wordt het goed Neêrduitsch.

Doch ik wil onzen Taalhelden de hand bieden. Daar zij nog een derde mogelijk! — Laat het het oude voornaamwoord *dé* zijn, waarvan wy *derhalve* en *deswegens* hebben, en dit met *zelf* faamgevoegd (†). — Maar, om van den accent niet te spreken, die dan op het *dé* vallen moet, dan moeten zy ook in het mannelijke *dezelf* fchrijven, gelijk *ik-zelf*, *hy-zelf*, en niet meer *dezelve*. Van den genitivus *deszelven*, waarvoor men dan geen *deszelfs* zeggen kan, spreek ik niet eens. — Met één woord, het *dezelve* en al wat daarvoor te zeggen is, rust op Latinistentyranny
in

(†) Zie mijne Verhandeling over de Buiging der Naamwoorden, in de Nieuwe Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden, II. Deel, bladz. 44.

in een taal die zy niet kennen, en op zijn Napoleonsch aan zich onderwerpen willen.

Slaan wy na dit alles, de oogen wederom rugwaarts naar de gouden tijden onzes lands toen waarheid, recht, en rechtschapenheid, op de valsche drogredenen en het wettelooze geweld zegpraalden, en op de zoetvloeiende en echt Nederlandsche taal onzer Bijbelvertaleren. Dezen bezigden het *dezelve* en *deszelfs* voor het *αὐτός* en *τοῦ αὐτοῦ* van het Grieksch, en in dezen zin alleen moet het begrepen worden, waarmede ook mijn tytel, *van Osfaan en deszelfs Fingal*, overéénstemt. Het komt dus overéén met *hy*, en met *van hem*, of *die* en *van dien*; maar en het domme gebruik dezer dagen en de opgeraapte regels der ingebeelde Spraakmeesteren zijn even belachelijk en verwerplijk, en niet dan eene eeuw van verwoefing des verstands kan er zich mee opschikken.

In 't voorbygaan merk ik nog aan, dat de tocpasfing der posfesfiven ook niet zelden vrij wat hangt aan het doen vallen van den *accent* daarop. Zoo is 't in het voorbeeld uit Huydecoper op bladz. 129, waar de verlenging van *zijn* tot *zijnen*, dit pronomen opheffende, daar

de aandacht byzonder naar toetrekt; en er den lezer of hoorer iets byzonders in stellen doet, de natuurlijke opvatting en loop der gedachten fremmende; waardoor hy, zonder zulk een accent, *zijn slinger* wel buiten eenig bedenken tot *David* zou brengen, maar nu dobberen kan en verward raken. Dit behoort mede tot de ongelegenheden van dat pedante en onverstandige declineeren der Voornaamwoorden, waarover ik my in mijne Aanteekeningen op Perzius (bladz. 65) uitliet, en waarvan nader in het Eerste dezer Deelen, bladz. 94; en dat te onzinniger is, daar onze taal uit haren aart de nasleepende uitgangen der naamwoorden gewoon is in te trekken, waarvan wy zelfs in de substantiven menigte van in het oog loopende voorbeelden hebben. Zegt men onder anderen zoo niet *op de been, duizend man, zeven pond, negen last*, enz. — Dan genoeg!

VAN

VAN DE
VREEMDE
EN ZOOGENAAMDE
BASTAARTWOORDEN,

IN ONZE TAAL HET ZIJ AANGENOMEN,
HET ZIJ IN DEN TEGENWOORDIGEN
TOESTAND VAN ZAKEN NIET TE
ONTBEEREN.

VAN DE
VREEMDE
EN ZOOGENAAMDE
BASTAARTWOORDEN,

IN ONZE TAAL HET ZIJ AANGENOMEN,
HET ZIJ IN DEN TEGENWOORDIGEN
TOESTAND VAN ZAKEN NIET TE
ONTBEEREN.

Bespotlijk niet slechts in zich-zelf, maar hate-
lijk en verontwaardigend is het eeuwen lang
geheerscht hebbende wangebruik van hun, die
gelijk Horatius 't uitdrukt,

patriis intermiscere petita

Verba foris malunt, Canufini more bilinguis.

Men weet, dat de Kanuzynen een volksnaam was
van een der veelvuldige Romeinsche kolonien in
het Neder-italie, onder de Griekschen vermengd,
die uit deze oorzaak de twee talen door één
spraken en verwarden. En de reden van zulk
eene

eene verwarring van ons Duitsch en Fransch was de zelfde. Want daar een gedeelte van Vlaanderen, oudtijds een Leen van Frankrijk en een ander gedeelte een Keizerlijk Leen was, was het niet dan natuurlijk, dat niet slechts het vereenigd gewest van Vlaanderen, die beide spraken in 't dagelijksch gebruik door één mengde, maar de invloed dezer machtige Provintie op de overige en inzonderheid op ons Holland, door Koophandel en Fabriken met Brugge en Gend ('t zij onmiddellijk, 't zij door Andwerpen) verbonden, ook hierin steeds grooter en grooter werd; waarby dit ons alzins minder Gewest zich als verhoogvaardigde op het nabootsen van wat Vlaamsch en derhalve aanzienlijk was. Intusfchen is het zeker eene dwaasheid, zoo iemand zich inbeeldt, dat, by eene doorgaande gemeenschap van Volken in weérzijdse overneming van uitdrukkingen, van begrippen, gevoelens, leerstellingen en kunst-oefeningen, gewoonten, zeden, en wijzen van denken en handelen, en de daarmee verknochten invloed hunner talen in bewoordingen, uitdrukkingen, en spreekwijzen, eenige taal volstrekt vrij van vreemde woorden kan blijven, het zij deze woorden dan zuiver en geheel onveranderd overgaan, het zij, naar den aart van de volkstaal in welke men ze aanneemt, verbogen en als ingelijfd.

En

En dus moeten noodwendig de zoogenoemde baartaartwoorden zich van zelve daar invlechten, waarover men in de Neder- en Hoogduitsche taal-takken zich altijd bezwaard heeft. Daar waren tijden, of liever, zy zijn er steeds, schoon niet altijd tot de zelfde belachlijkheid overstaande, dat zoo wel de onze als het Vlaamsch, en dit boven al, daar geweldig meê overladen was, zoodat Dichter en Prozaschrijvers daar geheel meê doorspekt waren. Ook in het dagelijks gesprek, en vooral by fatsoenlijke gezelschappen, was en bleef het altijd van den *bon ton*, liever een Fransch woord en uitdrukking te gebruiken dan het eigenaartig Hollandsche. 't Belachlijke dat hierin lag, werd verduisterd door de algemeene modezucht die de menschen tot in het minste beheerscht; en hetgeen daarvan den zoodanigen aankleefden die by gebreke van taalkennis deze woorden misbruikten of misvormden, of in de veranderlijke keuze daarvan ten achteren waren, verhief de eigenliefde en toejuiching van hun die in dit punt even zooden nieuwsten en aanzienlijksten smaak (het zij dan in stijver en deftiger, 't zij in losser en vrolijker trant) beracheden als in zeden en kleeding.

Niets was er, waar onze 't zij wezendlijke het zij ingebeelde taalbouwers zoo aanhoudend, en met zoo veel kracht tegen ijverden, dan dit zoo
be-

belachelijke misbruik; en dit ook met vrucht. In diervoege dat onze Poezy en allengs ook onze Oratorie zich daarvan zuiverden. Dat het dezen lieden wier taalkennis dikwijls vrij bekrompen was, wel eens aan den juiststen keur- en toetssteen faalde om een wezendlijk Hollandsch woord van een Uitlandsch te onderscheiden, en hun arbeid niet altijd tot verbetering onzer moedertaal strekte, wanneer zy de fijne verscheidenheid van twee of meer woorden, die eene hun gemeene betekenis op verschillende wijzen als kleurden en het zij aanzetteden of matigden, het zij met eenige toezweeming tot een ander dan 't hoofddenkbeeld verbonden, doch waarvoor hun verstand dikwijls te grof en hun gevoel veel te stomp was, miskenden; dit kan men *a priori* begrijpen, en van achteren bevinden wy dit ook bewaarheid; doch gelijk hun wil en oogmerk goed was, mag men van hun vlijt getuigen, dat zy, over het geheel genomen, voor onze taal eenen nuttigen invloed gehad heeft.

By mijne vroegste kindschheid alreeds vond ik in de Poëzy deze zuivering zeer volkomen gevestigd, tot zoo verre zelfs, dat het voor een Dichter een gewetenszaak zou geweest zijn onder een gelegenheidsvers de maand *July* by voorbeeld of *Augustus* te plaatsen, en zijne achtung in den

den grond geboord ware, zoo hy vergat dat het *Hooi-* of *Oogstmaand* moest zijn. Ook de Romeinsche Confules moesten, en dit sints onheugbaren tijd, willig of onwillig Burgemeesteren, en de Praetores Schouten heeten; gelijk onze stads magistraten daartegen dan ook fier op zulke Latijnsche tytels waren, die hunne achtbaarheid, en (zoo zy meenden) ook hun gezag, vrij wat stijfden en uitzetteden. Maar in den gezelschappelijken omgang kriede 't nog in allen opzichte van Fransche woorden.

Doch by dat alles was tevens de zoogenoemde stylus Curiae (als by ons onder het Vorstelijk Huis van Bourgondie ingevoerd,) gants vervuld met Fransche woorden en wendingen, deels tot de Rechtspraktijk, deels tot het *Civil* of *Polityk* bewind der Provintien onder die Oppermacht, als welk een en ander voorheen en tot in den algemeenen opstand, aan het zelfde Hof (steeds in naam het *Hof van Holland, Zeeland, en Vriesland* gebleven,) eigen was. En deze oneindige welkolk van ontuig (gelijk men 't met of zonder reden noemde) verspreidde zich noodwendig over alles wat eenigzins met deze groote voorwerpen in verband stond. En tevens veroorzaakte die vermenging, welke zich ieder oogenblik deed gevoelen, in

L

het

het algemeen eene meerdere onverschilligheid voor de zuiverheid, als toch t' eenenmaal onbereikbaar. Terwijl van den anderen kant de zoo onverstandige woorden met *kunde* en *geleerdheid* gekoppeld, als *Staatkundige geschiedenis* zonder de minste zweem van Staatkunde, *Aardrijkskundige ligging van een land*, even of 't liggen van een land eenige kunde bezat, en een *God- of Rechtsgeleerd vertoog* zonder eenige geleerdheid, in opgang gebracht begonnen te worden. In de wederom herstelde Stadhoudelijke Regeering van Willem den Vierde waren er bereids geweest, die de Natie aan zuivere Hollandfche woorden verbinden wilden, waarmee men alstoen den spot dreef; en Jonkheer Onno Zwier van Haren heeft in zijne Aanmerkingen op *de Geuzen* daar een aartig staaltjen van bygebracht, dat wel verdient met mijne daarop gemaakte aanmerkingen gelezen te worden bladz. 278 en volgende van mijne Uitgave.

De geestige en vermaarde Van Goens vond by zijn verblijf te 's Gravenhage, waar hy zich na 't ontslaan uit zijn Profesoraat en Magistratuur, een tijd lang onthield, in een luim van vrolijkheid goed, my een biljet in dien zelfden trant te schrijven, waarin ik hem dan ook dadelijk antwoordde; doch de zaak was in beide even

even zoo zeer als in 't voorbeeld door Van Haren bygebracht, opzettelijk in 't belachelijke geworpen, met geene gangbare, maar gezochte Etymologifche of gants opgeraapte vertalingen van de in omloop zijnde vreemde of bastaartwoorden; en zoodanige spotterny doet volftrekt niet ter zake, maar 't blijft waar, dat de zuiverheid van de volkstaal, voor zoo verre zy wezendlijk en zonder verwarring van denkbeelden verkrijgbaar is, eene wenschelijke zaak voor een Natie zij.

Het duurde dus, tot de meer algemeene drift voor Genootschappelijke Taal- en Dichtoefening, die welhaast in 't razende liep, en toen (natuurlijker wijze) beide die voorwerpen eindelijk zoo bederven moest, als wy haar thands bevinden, deze zoo genoemde kieschheid om toch zuiver Hollandsch te schrijven meer uitgebreidheid gaf; doch gelijk niet alle yver een yver met verstand is, ging het ook hier, en terwijl men, of 't ware, de taal vrij van Fransche, of uit Latijn en Fransch ontleende woorden en kunsttermen maakte, verpestede men haar als om strijd met domme Hoogduitsche woorden en uitdrukkingen, en maakte daar een walgelijk mengmoes van, met alle die uit het Latijn of Fransch ingedrongen wanbegrippen, het zij aan

den *stylus Curiae*, het zij aan de domme Taalzifsters eigen, die hunne Latijnsche Grammatica overal ('t ware dan raak of mis) toepasten en indrongen, en waar dat jammerzalig Hoogduitsch even zoo, ja nog erger, aan vast en mede be-
zwaard is, als onze oorspronklijker Moeder-
taaltak.

In 1806 verscheen Koning Lodewijk, die, tot verwondering van al wie hem niet innig (en, om 't dus eens te noemen, *γενναϊστικως*) kende, met zijne broederen zoo weinig gemeen had, als een rechtschapen Hollander met een Franschman of Kors: en naauwlijks had die zijn Nederlandsch Instituut gevestigd, of, de Hollandsche taal (als alles wat Hollandsch was,) beminnde en willende bevorderen, (op welk aandrijven dan ook,) trachtte hy de taal van bastaartwoorden gezuiverd te hebben. 't Viel my, als die toen Voorzitter der Tweede Klasse was, te beurt, met dat werk te tobben, waarin de gemaakte Kommissien, waarvan ik my-zelf niet uitsloot, zich allerjammerlijkst kweten, en, op twee of drie leden na, niet anders deden dan de by ons gebruikelijke Fransche woorden, als in de gewone Woordenboeken, eenvoudig en op zich-zelve vertalen, zonder op 't onderscheid van *nuance* en de verschei-

scheidenheid van gebruik in verschillende *phrases* van wederzijdsche talen te letten; waardoor dan ook van dien tijd af de ware geest onzer taal nog meer verloren moest gaan. Die zich 't best kweten, waren zy die volftrekt niets deden. En wat was het nog boven dien? Aan de duizenden van kunstwoorden dacht niemand; of, werd er van een enkelen *terminus artis* gemeld, hy werd als in de Woordenboeken, plomp overgezet, waarmee nooit dan valsche denkbeelden gegeven kunnen worden; en niemand dacht aan de eigenaartige en veronachtzaamde Neêrduitsche kunstbenamingen. Geen wonder ook by een volk, dat zoo verr' ontaart is, dat het zelfs zijne inlandsche kruiden en de bloemen in zijn tuin niet meer dan by vreemde namen kent, en dat men in Nederlandsche kruidenwinkels, of Heemstwortel of Vrouwenhair of Hoefblad eischende, niet verstaan, maar verzocht wordt de Latijnsche namen op te geven, gelijk my-zelfen (en wel in de Noordelijke Hoofdstad des Rijks) gebeurd is! Intuschen heeft die Hollandsche zucht van den goeden Lodewijk (die met zijn vertrek gants verloren ging) al vrij wat gekost aan Kommissien, om voor de nieuwe zeer Onhollandsche maten en gewichten Hollandsche namen te bestemmen, die ik echter niet weet of gebruikt

zijn geworden; terwijl ik ook, God betere 't, thands van *centen* in plaats van duiten of penningen of wat eenigzins Nederduitsch klinken mocht, hooren moet.

En wat nu gebeurde met dit verbod van de bastaartwoorden? — 't Geen natuurlijk was. — De hoeveelfte toch wist zoo veel goed Fransch en innig Hollandsch, dat hy aan een Fransche *tournure* die aan een bastaartwoord hing, een echt-Hollandsche naar den aart en grondeigenschap onzer taal in de plaats wist te stellen? (Ik erken dat my-zelfen dit nu en dan in mijne voordrachten, by de vergaderingen onverwacht voorkomende, wel eens belemmerde). — Wat deden de lieden dan? — Of zy behielden de uitdrukking met eene zoogenoemde vertaling van 't Fransche woord door een dat in die uitdrukking geen plaats vinden kon; of, zoo dit hun-zelfen te belachelijk voorkwam, zoo nam men een Hoogduitsche uitdrukking te baat, die meer op zijn Fransch geschoeid was; en de taal werd op de allerjammerlijkste wijze steeds meer en verder mishandeld dan ooit. — Eindelijk, na verscheiden-aansporingen van den Lastgever, die dit omslachtig werk niet verhaasten konden, kwam zijn vertrek en afstand van de kroon (voor allen niet

niet even onverwacht) op. De pakken papier over de bastaartwoorden werden dus weggesloten, en de zaak had geen verder gevolg, dan dat het taalbederf door verstand- en taalverwoestende Siegenbekiaansche dwangspelling al meer en meer voortgezet werd; die trouwens ook by de dwanginenting der Beestelijke pokken en de beendersoepen (en wat al meer uitbroeifels of invoeringen dezer fraaie achttiende eeuw!) zeer goed samenstemt, om de menschen allengs van dom dommer, en dus steeds geschikter voor de overheersching der nog onvermoeide Bestrijders van menschheid en Godsdienst te maken, behoorde.

Hoe het daarmee zij, de menigte van vreemde en van daaruit gevormde Bastaartwoorden is by ons in een bloeiend gebruik, en inderdaad onvermijdbaar; en zy neemt ook met allerlei nieuwe uitvindingen, en nieuwe naamgevingen by de Naburen rondom ons, en by ons aangenomen, van dag tot dag toe. Ook de Fransche Wetgeving heeft het hare daar by gedaan, waar dikwijls de Fransche benaming wel door eene Hollandsche te vervangen geweest was, maar by het overzien der vertalingen geoordeeld werd, dat het behouden der Fransche woorden voor ons Alge-

meen den overgang beter voorbereidde tot het geheel invoeren der Fransche taal in het Justitieele, waartoe men zeker stelde dat het weldra komen moest. Doch dit alles daar gelaten, het is tot onzent genoegzaam eene onmogelijkheid geworden, verstaanbaar over eenige wetenschap te handelen, zonder telker reize kunstwoorden, van de Franschen, Engelschen, of Duitscheren overgenomen, in een meer of mindere mate te bezigen; gelijk het met die uit het Latijn even zoo is. Ik heb elders aangemerkt, dat het ook eigenlijk geen vreemde kunst- of andere in gebruik gebrachte benamingen zijn, die een taal of stijl bederven (*). De stijl kan met die, en diens ondanks, zuiver en Hollandsch zijn, als er Hollandsch gedacht, gevoeld, en geschreven wordt. Maar om zuiver in eenige Taal te schrijven, moet (en hieraan twijfelt niemand thands) aan ieder woord zijn geslacht gegeven worden, en zie hier eene zwaarigheid van een zeer groot belang. Indien men aan die overgenomen vreemde woorden by ons het geslacht had toe te eigenen dat zy elk in de taal, waartoe zy behooren, bezitten, zou de zwaarigheid nog onoverkomelijk zijn

(*). Zie mijne Aanteekening op de Geuzen boven gemeld.

zijn voor den Nederlander, die niet alle die talen, waaruit zy genomen zijn, kent, of genoegzaam verstaat om het somwijlen al zeer grillig (*capricieus* zegt men naar 't Fransch) en somtijds onbestemd gebruik aldaar wel in acht te nemen; doch het is verre van daar, dat de vreemde woorden, 't zij in uitgang verbasterd, 't zij niet, by ons regelmatig het zelfde geslacht zouden mogen hebben als in hunne eigene spraak. Van sommige is dit zoo, maar van andere volstrekt valsch en onbestaanbaar. In 't Engelsch zijn alle benamingen van zaken Onzijdig, maar 't woord kan het uit dezen hoofde, wanneer het by ons uit die taal overgenomen wordt, toch niet zijn. Wie, by voorbeeld, zou DAT *hachney-coach* by ons kunnen verdragen, voor DEZE? DAT *voyage*, of DAT *travel through Spain* of dergelijke? In 't Hoogduitsch hebben ook vele woorden een ander geslacht, dan onze taal toelaat hun te geven. Met het Latijn is het even zoo, waaruit met den (het geslacht daar bepalenden) uitgang het geslacht noodwendig veranderen moet, als ik elders ten aanzien van *mikroscoop*, *telescoop*, en eenige woorden meer aantoonde. Maar ook zonder verandering van uitgang, lijdt dikwijls onze taal het Latijnsche geslacht niet. Doch, om ons by het Fransch te bepalen, hetgeen ons, algemeen

gesproken, 't gemeenzaamst is; daar zijn geheele soorten, en honderden van enkele woorden, die by ons niet in het zelfde geslacht gebruikt kunnen worden. En al ware 't zoo niet, de verwarring van het Onzijdig geslacht met het Mannelijke by die Natie, beide met het zelfde lidwoord en de zelfde voornaamwoorden gebruikt, die zoo verr' gaat, dat zy zelfs van geen drieërlei geslacht weten willen, mag en kan by ons geen plaats hebben, als volstrekt tegen den aart onzer taal.

Wie onzer toch zou een taal dulden als deze:

„ *De goede acceuil*, my bewezen in Frankrijk,
„ maakte my huiverig daar *den dispuut* over
„ *den exces* of *den abus* dien *de Consulaat* van
„ Buonaparte of *de Regime* van *den Directoire*
„ begaan heeft ten aanzien van den *grief* my
„ toegebracht, door te drijven, en ik heb *den*
„ *naderen adres* dien ik voorhad, gestaakt.”

Wie zou zoo ten aanzien van het Latijn, overal *den organismus*, *den magnetismus* (en zoo meer) in ons Hollandsch kunnen verdragen? terwijl echter ook in sommige gevallen *de organismus* even zoo goed is als in andere *het organismus*.

Zie daar derhalve eene wezendlijke noodzakelijkheid om ook het geslacht dat vreemde en Bastaartwoorden in onze taal aannemen, tot va-

te

se gronden te brengen, die ons by 't gebruik dezer woorden in een Hollandschen stijl zeker geleiden kunnen.

Het is hier de plaats niet om daar in te treden. Doch voorloopig bericht ik alleen, dat ik ook dit punt tot zijne ware beginsfels te rug heb gevoerd, en ten grond gelegd van eene uitvoerige aanwijzing der Geslachten van alzulke woorden als tot deze Kategorie behooren; waarmede in tijd en wijle mijne vollediger Geslachtlijst der Naamwoorden, zoo wel als met meer volkomen Etymologifche en andere verklaringen, vermeerderd en in een vernieuwd werk als overgegoten zal worden; by 't welke dan tevens ook het Overzicht der Geslachtregeling, daarvoor geplaatst, naar den eisch der zaak aangevuld worden zal, en het geheel in zoodanig eene volledigheid (hoop ik) verschijnen, als de aart dezes onderwerps gerekend kan worden, het zij te vorderen, het zij toe te laten.

OU-

OUDE UITDRUKKING
VAN DEN
G E N I T I V U S.

**(TOEVOEGSEL TOT DE VERHANDELING
OVER DEN ABLATIVUS ABSOLUTUS.)**

OUDE UITDRUKKING

VAN DEN

GENITIVUS.

Ik vertrouw genoegzaam getoond te hebben wat in onze Taal de Genitivus zij, en zal daar niets byvoegen. Doch hetgeen eigenlijk niet, immers niet onmiddelijk, tot de *buiging*, maar veeleer tot de Woordvoeging behoort, is een parafrastische uitdrukking van dien, welke in onze taal zeer gemeen is, en vooral in het dagelijksch gesprek sints onheuchlijken tijd in gebruik was, ja den eigenlijken Genitivus daarin genoegzaam verdrong; terwijl zy ook by Schrijvers van de zeventiende eeuw in een lager stijl (Huygens, by voorbeeld, Luyken, enz.) veelmaals voorkomt. Ik bedoel de uitdrukking door middel van het pronomen possessivum by het naamwoord gesteld, die wel eenigen schijn heeft als of wy ze uit het Engelsch ontleend hadden. — Even gelijk de Engelschen

schen, KING GEORGE HIS *crown* voor *Georgii regis diadema*, zeggen, zeiden onze Groot-, Over-, en Oud-grootvaders: OG of GOLIATH ZIJN *lengte*, KONING SALOMON ZIJN *wijsheid*; en ieder herinnert zich nog het ouderlijk spreekwoord van SALOMON ZIJN *kat*, die van loutere wijsheid van de trappen viel, en wier ziel een Pythagorist zeggen zou dat in eene thands machtige fekte van spelmeesters gevaren was. Even zoo zei men in 't vrouwelijke, *haar*. KONINGIN ELIZABETH HAAR *besluiteloosheid* deed haar *het bezit dezer schoone Länden verliezen*. ZWARTE MARGRIET HAAR *kwaadaartigheid heeft Holland en Vlaanderen vrij wat bloeds gekost*. JACOBA VAN BEIEREN HAAR *ontuchtige aart moest haar elk eerlijk hart tot een afschuw maken*, enz. Men is (want de dwaling voert altijd nog verder af); zelfs tot zoo verr' gekomen, dat men in dit *zijn*, of liever in dit Engelsche *his*, den geheelen Genitivus gezocht heeft; en zoo schreef men in duistere tijden toen men (als der domheid eigen is) zich, gelijk tegenwoordig, recht schrandder waandé, VAN HARENS'S FRISO, VONDEL'S TREURSPLEN. Hedendaags gaat dit zelfs zoo verr', dat ik reeds uw's en EEN'S lezen moet, waarvan straks nog iets, doch hetgeen uit het zelfde wanbeginsel schijnt voort te komen. Dan,
waar-

waarom indien men niet alle consequentie (dat is; alle reden en redelijkheid) heeft afgezworen, dan ook niet in het pronomen *der*; het *haar* gezocht, en *DE'R vrouwe* geschreven? De Drukkeryen hebben nog rijklijk teekens van apostrofe van voor dertig jaar overig, toen alle elisse van *e* in een woord en alle afkorting of intrekking van de uitgangen *e* en *en* dit teeken vorderde, om toch te toonen dat men het declineeren wel recht op zijn Moonens verstond; en de kosten derhalve zou niet groot zijn, immers rijklijk vergoed worden door het ezelachtige wegschoppen der *s*, die men op verscheiden Drukkeryen reeds niet meer vinden kan.

Dit oud spraakgebruik van den parafrastischen Genitivus is dan nu verworpen, en het zij zoo! Maar het is en blijft van belang voor de Taalkunde, haar wel te kennen, en de vraag is derhalve, wat is in die uitdrukking de grond waar zy op steunt? Want, gelijk geene taal, zoo is er ook geene volksuitdrukking, of zy heeft haar grond en haar oorsprong, in het innig menschlijk gevoel en de wijze van dit uit te brengen bestaande; en wie dit niet aanneemt of niet gevoelt, is een klappende raaf of papegaai, en ontviel aan de menschlijkheid, en aan Gods toeping tot het geestelijke, waarvan alle lichaam-

M lij.

lijke verschijnsel slechts gewrocht, en 't zij afbeelding, 't zij uitdrukking is. Hierover derhalve een woord!

Van jongs in de aangenomen factice Grammatica gewoon zijnde te denken (als 't gaat), zocht ik eenmaal in 't substantivum waaraar dit pronomen possessivum, *zijn* of *haar*, toegevoegd wordt, een *dativus*, en dit geeft, in de gewone Grammaticale samenstemming en regeling, een voldoende oplossing. *Den Koning zijn kroon staat te waggelen*, laat zich zeer wel oplossen door *Regi corona ejus vacillat*. *Koning Salomon zijn wijsheid is vermaard*, door *Regi Salomoni sapientia sua* of *ejus* (*) *celebratur*; en met eenig plooien (wanneer men slechts
niet

(*) Wat van beide zou 't hier moeten zijn? De regel van Huydecoper, bladz. 146, vindt hier geene toepassing: want het passivum *celebratur* rust in *sapientia* en het *possessivum* eigent den Koning niet aan de wijsheid, maar deze aan den koning. Zeg ik *sua*, zoo schijnt de Koning-zelf de *celebrator* zijner eigen wijsheid te zijn, 't geen tegen de meening is. Zeg ik *ejus*, zoo schijnt hy het te zijn van die van een ander. Hapert dit aan my of aan het Latijn? — 't Hapert aan hetgene geen Latijn is tot Latijn te maken, gelijk men telkens by ons wat geen Hollandsch is Hollandsch wil maken, het zij dit uit moedwil van pedanterie of uit onkunde voortkomt.

niet aan al te klare en duidelijk zuivere denkbeelden gewend is, waarvan zeker in onze geestdrijvende eeuw niet veel te beschuldigen valt,) laat zich dit vrij aannemelijk maken. Doch het houdt echter (als onze Voorvaders met hunne volkseigen zeemans uitdrukking zeiden) *geen steek*. Het tegenwoordig geslacht, of 't uit kleermakers of snijders opgegroeid ware, spreekt nu van *steek* houden. Men ziet er uit, wie hands tot voorgangers in de taal opgeworpen, en de *praesules* zijn, *quibus volgos adamptuat*. Doch dit in 't voorbygaan!

Doch wy behoeven by een dieper inzicht in onze taal zulk eene toevlucht niet. — Natuurlijk was die opvatting wanneer men in die constructie, het harder uitspreken van 't artykel des dus geconstrueerden substantifs dan in den nominativus, en het schrijven van *den* daarby, opmerkte; hetgeen elk overtuigen moest dat het een *casus obliquus*, geen nominatif was. — Maar de vraag moest dan zijn, welke der gebogen *casus*? En hier lag de zwarigheid, die als met den vinger tot den *dativus* heenwees, dewijl geen der andere *obliqui* daar met tangen, haken, windasfen, of schroeven, by te halen en meê te vereenigen was.

De zaak is echter eenvoudiger. Als men *Sa-*

Salomon zijn wijsheid, Goliath zijn grootte, Simson zijn kracht zegt, staat Salomon, Goliath; en Simson, onverbonden, en dus in geen anderen dan den *casus absolutus*, in wezen den zelfden met den *casus emphaticus*, dien wy (in onze Verhandeling over de Buigingen) in den breede verklaard hebben, en welken wy in ons byzonder *Vertoog over den ablativus absolutus* nader uit een zetteden (*), en hierom moet men dat ook in zoodanig eene constructie **DEN KONING zijn kroon, DEN WIJZE zijne gelatenheid, en DEN DOMKOP zijn halstarrigheid**, en al dergelijken zeggen.

Hieruit is ook voortgekomen dat in mijnen tijd sommigen in den Genitivus **DEN Konings** in plaats van **DES Konings** schreven; hetgeen dan ook niet inconsequent was aan de opvatting van den Genitivus als uit dat Engelsche *his*, ons *zijn*, gesproten. Dus (meen ik) schreef Nomz, slechter Taalkenner dan Poëet, in welke laatste hoedanigheid hy, voorheen veel te hoog getild, nu te laag vernederd wordt.

PROE-

(†) Zie Nieuwe Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden, II. Deel, bladz. 46, 62, en 66; en III. Deel, bladz. 106 en volg.

P R O E V E
V A N
S P R E E K W O O R D E N
E N
S P R E E K W I J Z E N.
(V E R V O L G.)

P R O E V E
VAN
S P R E E K W O O R D E N
EN
S P R E E K W I J Z E N.

I V.

Op sint JUTMIS.

Een uitdrukking van een tijd die nooit komen zal, en welke men daarom met de Latijnsche *ad Kalendas Graecas* gelijk stelt. Wat beteekent zy?

In ouden tijd waren alle verval- en betaaltijden aan Heilige of Misdagen bepaald; want men rekende niet anders dan by die; en, viel er op een dag waarop iets geschiedde, geen feest, zoo werd die dag naar het laatst voorgegane of eerst vol-

gende genoemd, als 's daags voor onze *Lieve vrouwen lichtmisse*; twee dagen voor *Apostelenscheiding*; drie dagen na *Bámissé*, na *sint Jan in den zomer*, of dergelijke. Gelijk alle oude *Charters* eenstemmig inhouden, en ook werkelijk onze haringvangst nog aan den evengemelden *sint Jan* bepaald is. — Wie derhalve niet betalen wilde, verwees den vervalddag naar een feest- of heiligen dag die niet bestond en nooit bestaan zou. En zoo begreep men dien van *sint Jut* te zijn. — Maar wie is *sint Jut*?

Deze *Jut* is geen ander dan de elders genoemde Paus of Pausin Joanna, welke men verhaalde dat met verberging van hare kunne, tot de Pauslijken zetel verheven werd, en by een plechtigen Ommegang op de straat van een kind beviel. Welke inderdaad ook by ons altijd onder dezen naam van Paus Jut bekend was. Dit *Fabeltjen* of hoe men het noemen wil, over de aanleiding waartoe veel te zeggen ware, doch hetgeen van geen ketterfchen uitvinding is, maar uit den boezem der Roomsche kerk-zelve is voortgekomen in eenen veel vroeger tijd, wanneer men in Italië, (waar de spotterny van het Ongeloof met de zedenloosheid van de Pausfelijken hoog geklommen was,) al vrij algemeen toelēi om de

de Godsdienst belachlijk te maken; werd eeuwen lang geloofd, en nog in mijne jongen tijd hielden onze Grootouders daar als een welbewezen Historifche waarheid, aan vast. By de menigte van Canonifatiën nu die er steeds gefchiedden, en waar men vrij openlijk den spot mede dreef, werd het hachlijk gerekend, iemand te noemen wiens naam en feest niet wel eenmaal in den Almanach zou kunnen gefield worden; en dus, om de zaak zeker te nemen, koos men den naam van *sint Jut* uit; en te betalen op *sint Jutmis* is, wanneer Paus Jut als heilig een feest in den Almanach hebben zal.

Dit alles is zeer klaar en eenvoudig; maar meer verwarrend is het byvoegfel, *als de kalveren op het ijs dansen*. — Dit is eene verbastering van eene andere oude spreekwijze of spreekwoord, naamlijk: *Als het hard vriest, KOLFT men op het ijs, of als het vriest dat men op 't ijs kolft*. Dit was geen deel van den sint Jut of zijn mis, neen; maar het was de *repartie*, het antwoord, of de toeflag, gelijk men het noemde, van den genen die deze tijdbepaling ontving, op het zeggen van *te sint Jutmus*. — *ALS het hard vriest, of, als 't eens een harde winter is*, was een oud zeggen om een buitengewoon toeval uit te drukken. En

M 5

daar

daar 't ijs een gladde baan oplevert, kolfde men dan wel eens daarop voor een aartigheid. Deze repartitie nu was: *Ja, als het hard vriest*, en even zoo hoorde ik 't honderdmaal in mijn kindsheid. Naderhand zei men: *Ja, dan zal er meer gebeuren!* — Maar dit toepassende op het feest van Paus Jut, zei men, naar den Hollandfchen geest die altijd met woorden speelde: *Ja, dan zal men niet KOLVEN* (als het spreekwoord zegt), *maar KALVEN op 't ijs*, doelende op het *kindkrijgen* van deze Pausin, 't geen men *kalven* noemde, dat als een gemeen woord voor *baren* (parere) gebezigd werd. — Naderhand zei men kortlijk *ja, kalven op 't ijs!* en toen men de geheele nu saamgevoegde spreekwijze (gelijk zoo veel andere) niet meer verstond, Jutmis in *Jutmus* veranderd was, en dit niet als een saamgesteld woord, maar als een naam gelijk *Paulus, Augustinus, of Anselmus*, werd aangemerkt, en men het woord *kalven* voor een naamwoord in plaats van een werkwoord nam, vond men geen zin in het zeggen *te sint Jutmus als kalven op 't ijs!* en zocht er een zin aan te geven; en van daar dat men in mijn tijd den mond vol had van het *sint Jutmus, als de kalven op het ijs dansen.*

V.

V.

DE HARINGKROON.

In 't voorbygaan merkten wy op, dat de haringvangst aan sint Jan in den zomer verknocht is. Het is inderdaad op dien dag dat de wetten op de Groote vischery, die een der goudmijnen van ons Vaderland plach te zijn, eerst vrijheid geven, het haringnet uit te werpen. — Nu is het bekend, dat met dien tijd juist een nieuw uitspruitsel van de vegetatie plaats heeft, en een nieuw jeugdig groen de boomen versiert, hetgeen daarom ook *sint Jansgoed* genoemd wordr. Hiervan vlocht men in vroeger tijd kroonen, die op het sint Jansfeest de kerken versierden, en waarvan de oude HSS. die ik nader gelegenheid hoop te hebben om bekend te maken, dit feest daarmee kenteekenen, zeggende :

Op sen: Jans misse als men kronen hangt.

Met deze kroonen nu pronkte men, wanneer men de nieuwe haring als *sint Jans vrucht* aamerk-

merkte (gelijk zy ook wel genoemd werd,) by de aankomst dier vrucht en tot na hare algemeene verspreiding in den Najaarstijd.

Men weet voor het overige dat zulke opschik der kerken naar den aart der feesten zeer algemeen plach te zijn. In Engeland heb ik nog de Hofkapellen of Kerken op palmzondag inwendig met palm versierd gevonden, waarmede en de predikstoel en de zitgestoelten opgeschikt waren. Van daar ook de naam van *Groene donderdag*, op welken het ook in Duitschland een gewoonte is groen moes te eten, al waren 't ook enkel *brandnetels*. Zoo heeft *Witte vrijdag* (meest Goede vrijdag by ons genoemd) zijn naam van 't behangen der kerken met *lijklakenen*. *Witte donderdag* daartegen (de zelfde met Groene Donderdag) heet eigenlijk *weiten donderdag*, van het *weiten-* of *tarwenbrood* dat op dien dag aan de armen uitgedeeld plach te worden. *Witte zondag* (*de Dominica in albis*, of *Octava paschae*) wederom, werd genoemd van de witte kleederen, welke de Doopelingen gedurende de week hunner doopwijding plachten te dragen.

De herinnering aan deze oudheden kwam my voor, niet onvoeglijk gerekend te kunnen worden

den in een werkjen, ter opheldering van onze taal en haar aanwending zoo wel als hare beteekenis, ingericht.

V I.

Zoo menig een Franschman.

Kwalijk begon men by mijn tijd *zoo menig* in de uitspraak dezer zeggings by één te paren, even gelijk men *zoo groot*, *zoo veel*, en in dezen zelfden zin *zoo menig een* zegt; in plaats van hierin, als de oude lieden deden, op *zoo* aan te houden en te drukken, en *menig* alleen aan het volgend *een* te verbinden.

Het werd gezegd van een bedrogen verwachting, omtrent iemand tén goede opgevat. En men zei, *hy beloofde veel, maar zoo menig een Franschman!* — *Nu zou hy, als men zich voorstelde, wel oppassen; maar ja, zoo menig een Franschman!*

Thands verstaat men dit niet recht. Het is: *Zoo* (doet) *menig een Franschman*. Het ziet op de ongeftadigheid en trouwloosheid, waarvoor die

die natie by ons bekend was, en waarvan men ze als voorbeeld noemde. Het komt in plaats van hun oud zeggen:

*Autant
En emporte le vent.*

De Ouden zeiden zoo van den vroegsten tijd af: *Gallis, quibus instum est esse leves*; of slimmer: *Quibus familiare est, ridendo fidem frangere*, een spelletjen van trouwloosheid te maken. Dus *TREB. POLLIO in Gall.* en *VOPISCUS in Proculo*. En waarlijk, de Fransche Geschiedenis-zelve en onze eigene, inzonderheid sedert den overgang tot het Huis van Bourgondie, heeft dit ons Nederlanderen wel bevestigd.

V I I.

's Heeft er geen handwater by.

Dus zegt men om te beteekenen, dat iets by iets anders niet te vergelijken, maar ongelijk minder is. Onze Ouden zeiden, en dit is de echte spreek-

spreekwijze: 't GEEFT er geen handwater aan. Dat is: 't Is te gering om er 't handwater aan te geven; 't geen de eerste en voornaamste Dienaar van een Vorst plach te doen, en ook als een allerbyzonderste gunst en vereering voor die er door een Vorst by de eene of andere gelegenheid meê verwaardigd werd, gold.

Alexander in het Treurspel van dien naam, by den Ridderlijken Kamerist Rodenburg, zegt aan zijnen Vader, Ridder Rocabruna, den zang van de Nachtegaal voor hem verklarende, dat dit vogeltjen zingt:

*Dat Alexander (hy-zelf) nog zoo hoogh zal zijn verheven,
Dat gy, Heer Vader, my hant-water noch zult geven,
Tervyl mijn moeder met den handdoek op my wacht,
En dat om zulcx te doen, ghy u gheluckig acht.*

Zijne trotsche Ouders vonden daar eene onlijdelijke vermetelheid van het knaapjen in, vatteden deswegens een haat tegen hem op, en trachtten hem om te brengen. Hy ontkwam, en des nachtegaals voorspelling vervulde zich naderhand na een aantal gebeurtenissen, die men in dit Treurspel (als naar den algemeenen stijl van dien tijd,) werkelijk ziet voorvallen.

Men noemde dit in later tijd *de serviet geven*; en het voorbeeld van Hollandschen hoogmoed,

moed, in het van de hand wijzen der vereering die in deze byzondere gunst lag, ten aanzien van Willem den Derde als Koning van Engeland, is bekend.

De uitdrukking beteekent eigenlijk: 't *koomt er niet by* (*cela n'y approche pas*). Want die 't handwater of de serviet gaf, was dan de naaste aan den Vorst, en hierom was het, zulk een uitstekend gunstbewijs.

V I I I.

Kleine broodtjens bakken.

Eene uitdrukking in mijn jongen tijd zeer gemeen, en beteekenende, een lagen toon, als van een smeekende, aannemen. Het is het

Projicere ampullas et sesquipedalia verba,

of *dolere sermone pedestri*, van Horatius; 't welk hy als behoorende tot den *foccus*, tegen het *ostumidum*, den *cothurnus* eigen, overstelt. — Maar heeft dit iets met *kleine broodtjens* gemeen? Of is een bakker van *kleine* een ander man dan die *grooter brooden* bakt?

De

De zaak is eenvoudiger dan men zich voorstelt. De phrasis is *kleine* (dat is *lage*) *broosjens aanpakken* of *aangrijpen* (te hulp nemen); den *cothurnus*, of hoog gekurkte broos, als men 't noemde, die vrij hoog van zool en in het bijzonder van hiel was en tot de grooter helft van het scheenbeen reikte, dat is met andere woorden, den snorkenden Theatervorst, uitschudden, en kleine lage broosjens te baat nemen. — Het woord is uit de Rederijkkamers afkomstig die alomme in ons land, en zoo ook in Amsterdam, Tooneelspelen vertoonden, meest Vlamingen, welke van hun beroep vele uitdrukkingen ontleenden, die deels bewaard, deels verloren geraakt zijn; maar inzonderheid afkomstig uit de Vlaamsche uitspraak van 't Fransche woord *brodequin*, 't welk zy *brodekijn* uitspraken, terwijl zy ook byna even zoo een *broodekijn* voor een *klein brood* of *broodtjen* zeiden; waardoor dat by ons Hollanders, deels uit verwarring der onkunde, deels uit die spotzucht, welke den onzen altijd eigen was, (en aan duizend verdraalingen en verwisfelingen van woorden, die ons tegenwoordig vreemd luiden, oorsprong gaf), het een voor het ander genoemd werd.

De overgang of verandering van *pakken* in *bakken* was, toen men in deze spreekwijze van

N

brood

brood sprak, of *brood* verstond, niet anders dan natuurlijk; vooral daar het onderscheid tusfchen *b* en *p* (waarin de Duitschers by ons altijd dwa-
len, ook in Holland en de Zuidelijke Nederlan-
den niet alom het zelfde was; en immers nog heeft
Siegenbeek, opdat hy zijn Hoogduitschen naam
niet te vergeefs dragen zou, het afgrijslijk Mof-
fen *fonkelen* voor *vonkelen* ingestoten, dat men
(ô servum pecus!) zich ook al tot beschaming
van den Hollandschen naam, op laat dringen.
Dat *pakken* was nog in mijn tijd (misfchien
nog wel) hier en elders in onze provincien al-
gemeen voor aangrijpen, aanvaarden, omhelzen,
enz. Gelijk het woord ook in zijne oorspronk-
lijke beteekenis met *pekken* en *pikken*, in 't al-
gemeen aan- of opnemen te kennen geeft.

I X.

Spijkers op laag water zoeken.

In een nieuwe en vermeerderde, lang gereed-
liggende uitgave mijner Geslachtlijst, waarvoor
ik

Ik nog geen Drukker heb kunnen vinden, heb ik dit verklaard. Intuschen geef ik het met het woord *kraat*, in mijn II. Deel, bladz. 209, aan de Akademische of andere Taalleeraars ten raadfel, zonder daar echter de zeven wiskleederen van Simfon voor uit te loven.

X.

Mannen, waarheid.

By *mannen waarheid* betuigen de Doopsgezinden in plaats van *eede*, en het heeft de zelfde kracht. Met recht. — Doch wat is dit gezegd? Dit weten of herinneren zich tegenwoordig (vertrouw ik) de minsten. Laten wy het derhalve verklaren.

Man is Leenman. Iemands Leenman worden of zijn, dat is een grondgoed (of ander) van iemand in Leenmanschap ontfangen of houden, werd gezegd *zijn man worden* of *zijn man zijn*.

„Zou ik *haar man* worden!” zegt dus onze Graaf Willem de Tweede, de Roomsche koning,

ning, als Zwarte Margriet van Vlaanderen begeerde dat hy Zeeland bewester Schelde van haar verheffen zou; en hierover was de eeuwendurende oorlog tusfchen Holland en Vlaanderen steeds, tot, onder onzen Graaf Willem den Derde, Haamstedes Vriend en Wapenbroeder, het jaar 1323 daar een einde aan maakte.

*Word ic haer man, et waer scande,
Van goede, datten Rike toe hoert:
Ik hese Coninc; —*

laat onze Melis hem zeggen; en met recht, want de vasfelage van haar aan hem wegens dat Zeeland als Roomschkoning verschuldigd, had *confusione*, die, welke zy als Tufchen-Leenvrouw van hem vorderde, weggenomen, immers doen rusten.

Even zoo, wanneer men leest *de man van der Joncfrouwe Heilwine* (II. 267), zijn dit hare Leenmannen, die haar huwelijk met onzen Floris den Zwarte begeerden.

Het zelfde *man* is ook hetgeen bedoeld wordt in de overoude spreekwijze: *Man en maag oproepen*; hetgeen men gezegd wordt in verlegenheid te doen. Het is, beide *zijn Leenmannen* en *Maagschap* opvorderen en in den weer brengen tot zijne verdediging en ondersteuning; de eersten,

sten, uit kracht van de Leenverplichting, de andere uit de natuurlijke betrekking van verwanten. — De domheid of schalkheid en spozucht veranderde dit zeggen met den tijd in *man en maagd*.

Mannen waarheid is dus *Leenmans betuiging*: want waarheid beteekent *betuiging*. (En zoo is ook *waarheid* een *getuigenis*, waarvan de oude spreekwijze in Rechte, *een waarheid beleggen*.) 't Is betuiging van trouw, die hy aan den Leenheer afleidde, zijn hand in die des Leenheers leggende, die beide deze handen dus te samen als voor God ophief, welke plechtigheid van geen minder verband dan de eed werd gerekend; en waaruit ook, met aflating der statelijke vormen en bykomstigheden van dit verband, de nog minder plechtige verzekering by handtasting van later tijden ontsproten is, in mijnen tijd nog by 't afnemen van vele beloften gebruikelijk en by sommige Ordinantien voorgescreven.

Men begrijpt licht dat deze uiterlijken vorm (of *formaliteit*, als men zegt,) van of by het beloven, in oorsprong eene figuurlijke uitdrukking van de innige verbinding is; en zoo was zelfs de handslag op de Beestenmarkt by het sluiten van den koop en verkoop van een beest. Onze oude gewoonten, zoo wel als die der Romeinen, waren

vol van zulke beeldelijke uitdrukkingen; en ook zijn zy niet zelden in de taal ingelijft, die uit het lichaamlijke de bewoording neemt om wat niet lichamelijk is te beteekenen, en dus in veel opzichte symbolisch is. — Van voortreffelijk nut is derhalve de grondige kennis der oude Rechten ook voor de waarachtige Taalkunde, zoo de algemeene als byzondere. Zonder Oudheidkennis is geene Taalkennis mogelijk; en zoo voert het verloop van Volkszede ook verloop en verval van de Taal met zich. Doch die formaliteiten waren bloote uiterlijke omkleedingen, en de trouwverzekering was het wezen der zaak, en deze verzekering is de MANNEN WAARHEID.

Zoo werd deze uitdrukking ook reeds voor een halfduizend jaren by ons gebruikt, en (by voorbeeld,) door Pieter Vostaert, voltooier van den Walewein, zijnen held in den mond gelegd:

*Ic belouede hem over waer,
Dat ic iv soude brenghen daer.
Ic sweert iv biidderscepe mede
En bi miere man waerhede.*

Dus fol. 52, en zoo op gelijke wijze, fol. 54 v°.

K O R-

. KORTE OPMERKING

OVER EN TER GELEGENHEID VAN

NOCH EN NOG.

KORTE OPMERKING

OVER EN TER GELEGENHEID VAN

NOCH EN NOG.

Ik heb elders opgemerkt dat *noch*, ook *niet* beteekent, en uit *ne ook* saamgetrokken is, waarom het met de *ch* als zijnde de natuurlijke versterking der *k*, geschreven moet worden, en niet met *g*, welke slechts een aangehangen adjectivale terminatie is, die van *ig* naamlijk, en welke dienvolgende aan *nog* (hetgeen van *nu*, en uit *nu-ig* is) toebehoort. Welk onderscheid ook in mijnen tijd by de ongeleerde, eenvoudige en echte Hollanders altijd en bestendig in hunne uitspraak gehoord werd. Deze weinige woorden sluiten meer in of ten minste brengen meer met zich, dan hier in het voorbygaan ten volle uit één gezet worden kan, doch ik zal er echter 't een en ander van aanstippen. Zy raken de oorspronkelijke en innige beteekenis van onze uit-

drukking van tijd en plaats. Het *nu* is een drukking met de tong en *adem*, in de *n*, ter uitdrukking van het tegenwoordige; en zoo ook in de taal der natuurlijke gebaarden, met de hand, als welke in 't natuurlijke spreken altijd tong en adem begeleidt (*). Waarvan dan ook ons *te hand* is, nu *thands*. Het *dan* of *than*, is het *da*, *tha*, *ta*, de aanwijzing met de *tong* in de tand-letter, welke aanwijzing even zoo met den vinger geschiedt, en die desgelijks in *toon*en (aanwijzen) en in het daaruit voortgesproten *toen*, *tunc* (†), *te*, *tot*, en zoo ook in *daar* of *da*, den wortel daarvan, kennelijk uitmaakt. *Daar* is *da* met den aangehangen uitgang *er*, even als *hier*, *hie* is, *meer*, *mee*, met den zelfden ahang, waardoor zy tot bywoorden, dat is tot adjectiven of adverbia worden (§); even als *zeer* (opbruifchend) voor *veel*, van *zie* ('t Thema van

(*) Men zie van deze samenparing der spraakdeelen en overige deelen en leden des lichaams, inzonderheid vinger, arm, en hand, mijne Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden, III. Deel, bladz. 181, en volg.

(†) 't Geen de samentrekking van *te dan*, bladz. 57 niet wegneemt. En van *te wan*, bladz. 95. Zie ook bladz. 96, bladz. 38, 57 en 65.

(§) Zie I. Deel der vroegere Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden, bladz. 119 en volg.

van *zie-d-en*) is; *door* (eigenlijk indringende), van *do*; *voor* (eigenlijk *toestrevende* en ook *voegende*), van het Thema *vo*, allerrijkst in nuances en toepassingen, die hier niet in den breedte zijn op te halen. Deze uitgang maakt wat oorspronkelijk adverbia (dat is, wijzigingen van doeningen) zijn, tot adjectiven, en dezen worden ook ten grooten deele wederom als adverbia gebruikt. *Dan* is het zelfde *da*, maar gedrukt door de *n*, en, gelijk aan de aanwijzing van den vinger, onmiddelijk door de drukking van de vlakke hand opgevolgd. Het is of toont het blijven van 't geen aangewezen wordt.

Dit *blijven* van 't aangewezenen maakt ook, dat met eene sterker drukking op de *n*, dit *dan* by ons in eene en andere spreekwijze tot synonymum van ons *nu* dient. Zoo zeggen wy: **DAN**, *genoeg hier van!* het is even als wy zeggen: **NU**, *genoeg hiervan*. Het wordt dus ook wel schijnbaar als een adverbium genomen; by voorbeeld: *Ik heb daar veel over zien of hooren harr Warren; DAN ik ben niet overtuigd*. Doch daar is *dan* zelf geen adverbium, maar het adverbium wordt verzwegen, en stilzwijgend verstaan; zonder 't welke de twee deelen des volzins onverbonden zouden zijn; en het is inderdaad: *Ik heb dat gehoord; NU! ik ben niet overtuigd;*
heb-

hebbende dit *nu* of *dan* daar de kracht van *sufficit*. De Duitschers daartegen gebruiken hun *denn* voor het redengevende *want*. Het is, om dat, gelijk ons *want*, als het niet voor *wan* of *wanneer* genomen wordt (*), eigendlijk *wending* der opmerking beteekent tot de oorzaak van iets; even zoo ook het Hoogduitsche *denn* (dat is *dan*) die afwending insluit. Op gelijke wijze bezigen wy ons *nu* ook wel, in geval wy de reden als klaar genoeg voor ons liggende aanmerken, by voorbeeld: *Hy is geweldig los en darsel*. Nu, *hy heeft ook geenerlei zorgen*.

Het zou inderdaad leerzaam zijn en voor de ware kennis der talen, haar verband, en wording uit elkander, hoognuttig, indien wy dus inzonderheid de *particulae* van het Latijn onderzochten; en daaruit alleen zou volkomen en duidelijk blijken dat deze taal haren eigenlijken grond in het Duitsch heeft, die slechts met andere talen, in Italie plaats gehad hebbende, vermengd, en naar Grieksche vormen verwend is geworden. Doch het zegt (zonder dieper te gaan) weinig, dat men by voorbeeld aantoont, dat *nam* en *enim* van *neem* (Hoogduitsch *nimm*) is, *tunc* (*tonc*, by de Franfchen ons *donc*) *dan*, *tum* even het zelfde woord,

(*) T. en D. Versch., III. D. bladz. 38, en 57, en 65.

woord, 't een en ander uit *dannig* (van *dan*) gevormd, waarvan de uitgang zoo wel *m* als *ng* of *nk* maakt (*); en dergelijke meer. Zoo ook dat *vitricus*, *voederig* is, van *voeden*, waarvan de diftong in verschillende taaltakken *oe*, *eu* en *i* of *ie* uitgesproken werd; dat *novus*, *nieuw* (eigenlijk *nuw*), van *nu*, en *vetus* van ons ouder *ve-en* is, met *foei* verwant, (waarvan ook het Fransche *faible* is,) in den zin van schuwen, waarvan het dan ook eerst op *lelijk*, *verlept*, werd toegepast, en op gelijke wijze, *ventus* van *we-en* (waaien); en zoo duizend anderen. En in 't algemeen, dat alle de familien der Latijnsche woorden in het Duitsch niet alleen geworteld, maar in vollen bloei overig zijn. Hierin te treden zou te dezer plaats nutteloos wezen, doch een enkele wenk kan zijn nuttigheid hebben.

Het behoort hier echter toe, dat, gelijk het Latijnsche *sed*, (indien het niet *sedeat* is, dat met ons *laat staan* of *daargelaten*) overeenkomt, met het Duitsche *zet*, in den zin van byvoeging samenhangt, zoo ook *autem* met ons *ook* in den wortel verbonden is. *Ook* is *oek*; *oeken* is vermeerderen (†); en hiervan is ons

oegst

(*) Zie mijne Verhandeling over de Geslachten, § 85.

(†) Aldaar § 78.

oegst of *oogst*, 't geen ook, met verzachting van de in dit woord moeilijke keelletter, *oest* is; en juist zoo is *autem* met *augere* verwant, en even als ware 't een sterke samentrekking van *augmentum*, aan te merken. Daar is derhalve niets ad-
versatifs is, dan 't geen er het bloote gebruik aan geëigend heeft; terwijl in tegendeel ons *maar*, als uit *ne ware* (*ware het niet*) (*) saamgetrokken, eene innige adversative beteekenis in zich heeft. *Doch* by ons (soms tijds het zelfde als *toch*) is *te ook* (*te ook*), dat is, ter byvoeging, en staat derhalve daarin met het *autem* gelijk, wanneer het niet de oude imperativus van *doe* (*fac*) is, waarin de algemeene en eigenlijke oorsprong van deze conjunctie te stellen is.

Ik besluit deze kleine waarneming met de woorden van Rob. Wood in zijn *Essay on the original genius and writings of Homer*, bladz. 282 en volg. „De taal die wy met ons ter wereld brengen is niet aan de spraakdeelen bepaald, maar bestaat in stem en uitspraak, houding en beweging van lichaam en leden. — En indien ons spraakvermogen (wonderbaarlijk in de schier oneindige verscheiden vormingen, verbuigingen, en

(*) T. en D. Versch., III. D. bladz. 30 en voogg. Ook 66.

en mengelingen van klanken,) dat tot een gemakkelijker (en 't lichaam minder geheel en al aan-
doende en bezig houdende) wijze om onze denk-
beelden te kennen te geven, geleid had, zoo zou-
den de eenvoudige (eerste) galmen der natuur
met de verscheidenheid van klankgolvingen (die
zy toelaat), welke nu ten grootsten deele in af-
scheiding van de volkomen spraak, aan de zooge-
noemde Zangkunst geëigend zijn, in het gemeene
leven gebruikt (en volkomen een deel onzer
spraak) zijn geworden, gelijk men wel gemeld
heeft dat by de Sineezen 't geval is. — Ook zou
de menschelijke houding des lichaams zijne na-
tuurlijke vermogens van uitdrukking niet alleen
volkomener behouden, maar verrijkt en verbe-
terd hebben; terwijl nu in tegendeel 't groote
werk der opvoeding is, haar te onderdrukken,
(waardoor logen en veinzery te gemaklijker is
geworden en de wereld te lichter beheerschen
en verderven kon.)”

Alleen voeg ik er nog by, dat, gelijk de
Poëzy waarachtige menschheid is, zy zoo ook
niet slechts telkens op die volkomen natuurspraak
toespeelt, waarin hare figuren meestal bestaan,
maar dat zy ook nog eene meerdere *gesticulatione*
in beteekenis en in modulatie met hetgeen de Dich-
ter-

terlijke uitdrukking voorstelt, vereischt, dan eenigerhande proze; ja de hooger belangwekkende prozestijl-zelf ook in dit vereischte wel eenigermate deelt. Doch dat, waar het in oorsprong verhevenste Dichtstuk (het Treurspel) voor oog en oor uitgevoerd wordt, deze uitdrukking van lichaamsgebaat en de overeenstemming daarvan met de golving van elk vers en hetgeen het inhoudt, een volstrekt vereischte is, zonder welke geen Treurspel bestaat. Iets dat by de Ouden wel begrepen werd, doch, inderdaad, zoo dra de Dichters-zelve hunne stukken niet speelden (als by de oude Grieken,) en hunne medespelers in ieder der rollen oefenden en genoegzaam onderrichtten, niet alleen allengskens vervallen moest, maar ook zelfs tot volstrekte belachelijkheid overging toen zy ieder woord afzonderlijk nabootsten. Doch hetgene by lateren nooit in volkomen kracht en waarheid begrepen werd; hoezeer in den bloei van ons oude Amsterdamsche tooneel daar echter een gevoel van was; doch hetwelk met de altijd onverstandige overneming van de Fransche manieren, nu het Treurspel geene uitvoering meer van een Dichtstuk, maar een vertooning van de zaak, en dus een vertooning der Acteurs in plaats van de Helden der oudheid (wier kleeding hun meestal potsierlijk staat,) op-

oplevert, ten eenenmale verdwenen is. Zeker, hoezeer een ten wolken verheven Talma, zoo in stemtoon, als in stembuiging, en uitdrukking door gesticulatie tevens, het Dichtstuk des Treurspels verwaarloost, om niet *gants verkracht* te zeggen, weet ieder, en dat dit vooral mede tot zijn roem behoort: want zoo wordt het Natuur, en die wil men. — Men herinner' zich wat ik in het I. en II. Deel mijner vroeger Verscheidenheden van het zoogenaamde Natuurlijk spelen gezegd heb (*).

Ik zal (te dezer gelegenheid) nog dit aanmerken, ten aanzien van het wordeken DAN, dat dit woord eigenlijk de casus obliquus is van *da*, 't geen we op bladz. 202 verklaarden. *Da* is eigenlijk een adjectief, niet dan in genere neutro bekend, schoon het ten allernaauwste met *da*, *deze*, en *die* verwant en eenerlei is; en daarvan is ook ons *van daan*. — Dit eischt nader oplossing.

Dan is, als ik zeg, de casus obliquus van *da*. Zoo komt het by onze Ouden veelvuldig voor. Eene aanhaling uit Maerlant zal hier genoeg zijn, die

(*) T. en D. Versch., III. D. bladz. 177 en volg. en 183 en volg.

die ik uit de uitgave van Clignet en Steenwinkel neme :

*In Cerces (Xerxes) tiden was Socrates,
Dien een man oec vragede des,
Hoe (l. Doe) hi in sire ouden (in zijn ouderdom) ruste,
Of hem spel van vrouwen luste?
Neen, sprac hi, ic bem, gefelle,
DAN ontsopen alse yter helle.*

Dan is daarvan, *inde* in 't Latijn. Even zoo de Leekenspiegel MS. fol. fol. v^o. met *van* daarvoor, van een reistocht sprekende: *Ende van dan voert meê*, enz. Van dit *dan* als nomen, is wederom een nieuwe casus obliquus *danen* gemaakt, als by evengemelden Maerlant en elders: VAN DANE EN DANEN OF, VOOT *van daar* en *daaraf*. En dit *danen* is eigenlijk ons *daan* in *van daan*. (Het oude Hoogduitsch zei *dannen* zonder voorzetsel.)

Het is dus een pleonasmus, wanneer wy zeggen: *Het is DAAR verr' of niet verr' VAN DAAN*; of: *DAAR VAN DAAN komt 's menschen verderf*. En even zoo: *Het is HIER verr' van daan*, of *het komt hier van daan*. Zulke pleonasmen zijn er in in meer talen ingeslopen, en wy hebben er ook meer zoodanige opgemerkt.

OVERGESLAGEN PLAATSEN.

Zonder hier den Letterzetter tot wrijfspaal te nemen, dien men niet zelden voor de schijffeilen van 't Handschrift aansprakelijk stelt, zal ik hier liever mijn eigen schuld dragen, op mijne jaren vergeestijk. Γεροντικώτερον est, memoriola vacillare, zegt Cicero. — Om mijne uitlatingen derhalve te vervullen diene het volgende:

Bladz. 61. regel 10 van onderen, is achter het woord praeteritum by te voegen: Voor zoo vrre dit echter niet eene overneming van het oude werkwoord ha-en (met de heldere en niet scherpe a) mocht zijn, dat ha-de had, en waarvan, door 't participium ha-ing, hangen is; gelijk van-gen van va-ing, waarvan wy ook vatten hebben;

ben; en welk *ha-en* ook door de frequentative vorm *ha-elen, halen, halten*, en *houden* gemaakt heeft. Dit woord ten minste is in de oude schriften van het Duitsch zeer bekend; en *hebben* en *houden* zijn in beteekenis zoo verwant als *bennen, wezen*, en *zijn*, van wier vermenging hierna!

Bladz. 142 regel 8 van onderen. Achter Ariovist-zelven in te voegen: of Cezar tegen hem —

Bladz. 143 regel 11 van boven. Achter het slotpunt by te voegen: Het eerste zich zou ook even weinig te dulden zijn, ware 't niet dat men de voorgestelde uitdrukking als een accusatief aannam die by het verbum verklaarde behoort, en, geenen oorlog gezocht of ondernomen te hebben, even zeer onafhankelijk van dat zich, als of dit in het geheel niet genoemd of uitgedrukt ware.

DRUK-

D R U K F E I L E N ,

Nog in het I. DEEL dezer *Nieuwe Taal- en Dichtkundige Verscheidenheden* opgemerkt.

Bladz. 89 regel 14	adjectif	Lees: adjectief
107	6 v. ond. borgheer-	borger-
121	2 [lode] hadde	lā. of confne
193	8 v. ond. was was al- leenen	was alleenen

In het II. DEEL.

Bladz. 69 r. 9 v. o. te beslifen, heeft. Lees: te beslifen heeft.

114 4 ons het om het.

In dit III. DEEL.

Bladz. 61 reg. 6 *geweest* Lees: *geweest*, en ook *gewezen*,

133 6 (Samniaus) (Samianus)

D.L.

WB 37

Digitized by Google

